AUGUST STRINDBERG

DET NYA RIKET

SKILDRINGAR FRÅN ATTENTATENS OCH JUBELFESTERNAS TIDEHVARF

»Mr Pickwick gick några steg bort från de kringstående, och sedan han vinkat sin vän till sig, gaf han honom en forskande blick och yttrade i en dämpad, men tydlig och eftertrycklig ton följande anmärkningsvärda ord:

»Ni är en humbug, sir!»

»Hvad för slag?» sade mr Winkle och ryckte häftigt till!

»En humbug, sir. Jag skall tala tydligare, om ni önskar det. En bedragare, sir.»

Med dessa ord vände sig mr Pickwick långsamt om på klacken och gick tillbaka till sina vänner.»

(*Charles Dickens.*)

FJÄRDE UPPLAGAN

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

STOCKHOLM
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1907

»För första gången hälsar jag i dag den unga Svea. Jag gör det med vemod, ty jag älskade hennes moder, som i går jordades, och under hvars medeltidsdräkt ett svenskt, ett ungdomsfriskt hjärta alltid klappade. Jag gör det med oro, kanhända därför att jag icke känner henne så väl som jag kände den gamla. I alla händelser är hon ung; kanske skola hennes första steg blifva stapplande; det är då vår plikt att stödja henne, och vi skola göra det kärleksfullt; kanske behöfver hon ännu en uppfostran; det är då vår plikt att gifva henne den, och vi skola göra det ömt, men allvarligt, så att hon en gång för våra efterkommande må blifva hvad den hädangångna varit för oss, att hon må blifva, icke blott älskad som den gamla, utan äfven såsom hon lycklig, stark och fri.»

(HENNING HAMILTON 1865.)

»Ja, mina herrar, penningen är verkligen en makt, och jag kan gärna tillägga, en af de kraftigaste häfstängerna i ett samhälle.»

(F. A. CEDERSCHJÖLD 1865.)

»Jag anser mig pliktig endast förklara, att jag, efter noggrann pröfning af förslaget, befann detsamma omkullstörta det bestående, utan att förmå skapa något hållbart nytt, och att det sålunda skall för ett älskadt fädernesland medföra ofred och olycka.»

(ARVID POSSE 1865.)

ILLUSIONERNAS DAGAR.

Var det verkligen varmare på första maj för tjugu år sen eller förefaller det oss blott så, därför att vi voro yngre! Den ljusa, breda Storgatan, med dess fond af Skogsinstitutets vackra parkträd, har klädt sig i festskrud; fönstren äro uppslagna, damer i teatertoaletter äta apelsiner och titta i elfenbenskikare på en ensam förbivandrande officer, hvilken alls icke känner sig brydd af uppmärksamheten utan gör halt och front samt tager den lifliga gruppen i betraktande genom sin lornjett eller, om han följt med tiden, sin pincenez. Det kan hända att han för handen till mössan, men det kan också hända att han ger en förstulen nick och fortsätter sin väg; det finns så många olika sätt att hälsa, på Storgatan. Trottoarerna fyllas med en vandrande folkström, som sakta vältar fram åt Djurgårdsbron. Det är på eftermiddagen och man väntar de kungliga när som helst. Spridda hyrvagnar med familjer rulla framåt gatan; en och annan civil kavalkad kommer som förbud för förtrupperna — hvita rockar på svarta hingstar, det är Upplands dragoner; man ser inga ansikten under de stora kaskarna, men det kan också vara detsamma; därpå komma tjänstemännen i det finaste ämbetsverk nationen består sin konung, de hafva blåa kläder, damasker på hufvudet och flaggor i händerna, det är lifvakten (lifvaktsexamen är den svåraste näst bergsexamen, ty till den fordras introduktion på Riddarhuset och 6,000 kronors ränta);

fotvakterna, som hvarken hafva hästar eller vagnar, få icke deltaga i promenaden, ty man promenerar icke till fots på första maj. Därpå komma rikets herrar. Hvilka äro rikets herrar? Konungens informatorer och faddrar, konungens studentkamrater, tionde gradens frimurare, förre kronprinsens adjutanter, kammarherrar och första tenorer. I första vagnen åker rikets förnämsta herre, ädlingen utan fruktan och tadel. Han är den finaste statsman Sverige haft på hundra år. Hans yttre är mycket enkelt, och hans ansikte uttrycker intet ovanligt öfverskott af förstånd, pannan är smal och låg, de från Oskar I:s tid härstammande husarlockarna krypa fram bakifrån öronen och äro något för långa — som hartassar. Han känner alla statskonstens hemligheter, diplomatiens djup har ingen lodat som han, sina första studier gjorde han vid Karlberg, hvilket läroverk han genomgick med heder; han fullkomnade sig sedan som statsman i kronprinsens (Oskar I:s) sällskap under dennes studier i Paris och Vichy, där han hade äran att dagligen se Napoleon III, hvilket skall hafva haft ett afgörande inflytande på hans senare statsmannalif. Hemkommen genomgick han Marieberg och kallades året därpå till ecklesiastikminister. Vid Oskar I:s död kallades han samtidigt till utrikesminister i Petersburg, biskop i Linköping och öfverståthållare i Stockholm, hvarförutom han icke kunde afsäga sig några hedrande uppdrag i egenskap af ordförande i Kreditbanken, revisor i Kropps stenkolsbolag samt landshöfding i Skåne. Hvar och en af dessa sysslor skulle ha tagit en vanlig människas hela arbetskraft i anspråk, men vår statsman ägde ovanliga arbetskrafter. Han är för tillfället icke särdeles populär hos folket, emedan han röstar mot det hvilande representationsförslaget, men hos konungen, som också är emot förslaget (det kungliga!), är han i fortfarande förtroende. Vi låta

honom nu emellertid passera i sin statsvagn bland andra storheter som nu gått till skuggorna. Så komma rikets fruntimmer. Om dem kunna vi icke yttra oss, ehuru de stå i statskalendern och som sådana skulle kunna hafva något inflytande på det offentliga lifvet.

Folket hurrar hela gatan efter, det rör sig som i en myrstack, fönsterna fyllas, halsar och kikare sträckas fram; en trupp lifgardister utklädda till Karl XII:s bussar rida fram och se något brydda ut öfver den roll de fått sig ålagd; folket hurrar men ser icke ut att vara öfverväldigadt. Så kommer kungen, han ser icke heller öfverväldigad ut, ty han skrattar, högt, öppet, hjärtligt, med den upplyste skeptikerns skratt, som vet huru litet kan roa barn, och han låter så gärna andra roa sig, ty han vill ha roligt själf. Skall han hälsa uppåt fönsterna? Ja, visst! Han hälsar alla fruntimmer, unga och gamla, höga och låga, och hvad den ensamme officeren icke vågade, det vågar han, han nickar bekant upp till det där fönstret och för samtidigt handen till mössan; han är större statsman än den där med hvita håret som åkte i vagnen, ty han vet hur folket vill ha det, och den nya tidens statskonst har han genast antagit: uppriktighet, brutal uppriktighet. »Folket tror inte på humbugen längre, nåväl, vi kungar visa folket, att vi inte heller äro så dumma att tro på den; vi måste nu en gång finnas, efter ni vill så ha det; se här ha ni oss sådana vi äro. Hvad mer? Här har ni Karl XII:s drabanter! Inte tror jag på dem och inte ni heller, men de äro roliga att se på! Se på dem då! Här ha'n I mina goda vänner, rikets herrar! De förstå sig på en god middag och säga inte nej för ett glas! Här har ni piprensarn i röd mössa! Jag har upptagit honom i min omgifning och satt honom bland rikets herrar! Tycker ni inte han ser lifvad ut?» Ändlösa hurrarop för piprensarn!

Men vid konungens vänstra sida rider en ung man. En blekhet som antyder stora passioner hvilar öfver de verkligt fina dragen, ett par utsökta mustascher beslöja lagom en mun med ett skeptiskt, men icke cyniskt leende, ögonen fladdra som gaslågor, ty de hafva ännu icke bestämt sig för något visst uttryck, men man ser att de söka hvila för att i lugn få genomtränga denna orediga massa af hjärnor som kräla fram på trottoarerna och på hvilkas tankar om saken man icke kan vara säker.

Det är gunstlingen. Han har en lysande bana för sig, är adjutant hos konungen, kapten vid gardet, och väntar när som helst ett regn af utnämningar. Han känner kungens tankar men delar dem icke fullständigt. Han är också skeptiker, men han känner en gryende pliktkänsla som bjuder honom vara något annat. Han vet att kungen tänker så här, nu då han rider fram på Djurgårdsbron:

»Ni hurrar åt mig, därför att ni tror jag skall skänka er en ny fri författning, men jag kan inte skänka er någon frihet, och sannerligen jag ville det heller, åt ett sådant sällskap som hurrar åt min piprensare, och äro så okunniga i rikets grundlagar att de tro jag har makt att skänka något; ni hurrar åt kungen, därför att ni ser han inte är dum, utan kan skratta med åt kungligheten, då han låter spela Menelaus på nationalteatern. Bröd och skådespel! Bröd har jag inte, men skådespel ger jag, som ni få betala själfva! Ni vill ha humbug! Här har ni den!»

Gunstlingen har sedan en tid oroats af aningar om att det icke är fullt moraliskt att understödja den nya stormakten humbug, ty för det första är det icke så afgjordt att alla vilja hylla den, och för det andra finns det svaga hufvuden som icke förstå ironi.

Men nu dånar musiken från Blåporten, folk-

massans blickar söka den omtyckte monarken och gunstlingen känner sig för en stund värmd af de korseldar som gå förbi honom till hans höge granne.

*

Dagen därpå kunna vi söka upp gunstlingen, grefven och adjutanten i en studiekammare långt uppe på Regeringsgatan. Han har insett att hans bildning icke räcker för de strider som förestå, han känner huru genomfuskade hans skolår varit och han har beslutit göra om alltsammans. Han har sökt upp sin gamle lärare och sitter nu på dennes skinnsoffa insvept i ett moln från dennes tobakspipa. Här är det bara min kära Johan och rektorn och resolvera Cornelius, ty grefven har insett att utan klassiska studier, dem han försummat, kan man hvarken förstå eller göra sig förstådd på Riddarhuset, där han har säte och stämma. Han är visserligen nog upplyst att inse romarspråkets brist på egentligt värde för sig, men han känner också nödvändigheten af att icke kunna mindre än de andra.

Han inser humbugen, men han känner dess bindande makt; glosor och deklinationer tuggar han som den sjuke i ett slags hjältemodigt trots tuggar sina piller, emedan han tror på deras inneboende kraft. Hvilka själsmarter för en ung självverkande själ, som i sin mannaålders kraft kände alstringsförmågan hämmas genom denna instufning af främmande gods som icke alls kunde få några beröringspunkter med hans egna afsikter. Men när han fick en bra fras, lade han den å sido för att ha till hands i det stora slaget, så att han till slut hade en hel liten vapensamling af »væ victis», »etiam si omnes, ego non», »timeo Danaos et dona ferentes», »plus esse

quam videri», »ille faciet», hvarmed de lärde officerarna på Riddarhuset brukade beskjuta hvarandra. När han gick uppför trapporna till lektionen kände han sig förödmjukad, rädd som en skolgosse för sin läxa, och han tänkte mången gång kasta af den besvärliga och som han stundom tyckte falska rollen och vända om, men han höll ut; hela hans ställning i lifvet var ju så falsk!

Och han höll ut!

*

Den stora dagen var inne. Aldrig hade man sett så mycket adelsmän samlade på Riddarhuset. Stora och små statsmän, högre och lägre officerare, unga ärelystna extraordinarier, som nu skulle skaffa sig ett par billiga sporrar. Så mycket smörja här pratades, så mycken förfalskad svensk historia, så mycken chauvinism, sabelskrammel, uppgräfningar, trumhvirflar. Leipzig och Lützen, till och med Pultava, Hannibal och Karl XII, Gustaf II Adolf och Epaminondas, Tocqueville och Guizot, Boströms statslära, Sturar och Vasar, men först och sist: Svenska Folket. Huru mycken lysande okunnighet, huru många glosor och verser ur Virgilius, Esaias Tegnér, Horatius, Homer. När någon yttrade ett förståndigt ord blef han nedtystad. Känslosträngar värderades mest. Gamla ruinerade regementsofficerare lade upp sig som oxar på slaktbänken, erbjödo sina hjärtan på fosterlandets altare, förbannade sig på att fosterlandet skulle störta samman med dem; inbitna stockaristokrater blefvo rabulister som talade mot konung och regering; gamla syndare blefvo religiösa på nytt och bitar ur gamla och nya testamentet haglade. Värst voro vältalarna. »Vår Herre söker människan på många vägar! Kanske skall från det stora, lojala, i fred åt sig själft (det är: åt lands-

höfdingarna!) lämnade folket genom oss, dess främsta söner (o blygsamhet!), ett ångestrop tränga fram till tronen; kanske läser konungen redan däruppe i höganloftssal domen öfver edert förslag i samma eldskrift som vi se låga på dessa murar (karlen var nu faktiskt galen!): Mene, mene thekel upharsin, jag hafver vägt dig på ena våg och funnit dig för lätt.» Denne man ansågs vara bland de styfvaste.

Somliga svepte sig i svenska riksbaneret och föllo framstupa med 25 dolkstyng framför landtmarskalken, andra kastade sig på knä och gjorde bön vid Karl XII:s stöflar, men de allra mest patriotiska framröto sin passionerade kärlek till fosterlandet som älgar i brunsttiden. Den som hörde allt detta kunde i sanning fråga sig den obesvarade frågan: tro de på hvad de säga? Eller äro de besatta! De voro nog besatta, ty det blir människan då hennes heligaste intressen sättas på spel: de egna.

Vår unge grefve, som tyst åhört detta oväntade vrövel, gjorde den anmärkningen, som man så ofta får göra, att utlänningarna voro de största patrioterna och mest hemma i svenska historien: han hörde sålunda sina gamla wirakamrater, grefve Hotch-Potch af Hotch-Potch, baron de la Patrie, baronerna Fibelhausen, Pfefferkorn, von Snabelstiefel och Mühlenburg bita omkring sig som hungriga vargar, dem man beröfvar sitt byte. När den förrumlade ryttmästar Pott förklarade sig vara amicus Plato, då föll sista illusionen för vår unge statsman. Han hade sitt tal utarbetadt och inlärdt, men innan han fick ordet, hade hela svärmar af vältalare sagt allt hvad han ämnade säga, begagnat nästan samma uttryck, användt alla hans latinska titlar, alla hans svenska versar; alla regentlängderna voro åtgångna, så att det bara fanns några stackare kvar som voro obrukbara såsom Johan III, Sigismund och Karl XIII.

Detta bragte honom på underliga tankar. Hur kunde alla dessa hjärnor just komma på samma idé som han. Kanske det inte var några idéer? Mycket möjligt. Var det ord då? Ja, det var det! Det var ord!

Efter en sömnlös natt, under hvilken han genomtänkt sin ställning och funnit den falsk, skref han om sitt tal. Enkelt, anspråkslöst, på sak. Men när han genomläste det, befann han sig ånyo i en falsk ställning, gent emot den kunglige vännen, ty han hade talat för det förslag, som denne ogillade, och han talade för det med öfvertygelsens hela styrka. Hans hjärta kämpade ut sin strid, han räddade sin själ och gick upp att begära ordet. Det var ett ögonblick, som kunde ha haft stor betydelse, om ödet så velat. Han började med att granska skälen till motståndarnas farhågor för det nya förslaget. Han fann den befarade demokratien icke allenast ofarlig, utan önskvärd: »att folket med de inom detsamma lefvande, i civilisationens tjänst arbetande krafter skulle blifva härskande och styrande, däri» föreställde han sig, »skulle ridderskapet och adeln desto mindre finna något lyte hos förslaget, som r. o. a., med aristokratien på sin fana, alltid förfäktat, att det bästa inom samhället skulle vara härskande, och något bättre än folkväsendet i nyss angifven mening, torde svårligen kunna uppställas; hvartill kommer det på en gång lifvande och stärkande och med klokhetens fordringar öfverensstämmande i att omfatta de intressen och tendenser, som äga en framtid, och folkväldet är ett intresse och en tendens, som äger framtid!»

Det var ett mene thekel, det, på väggen, men det såg ingen, icke en gång den rasande galningen! Det skulle ha slagit blixtar för ögonen på gamla och unga, men de voro blinda, och sådana ord på riddarhuset hade man aldrig hört och därför satt man och

gapade och teg. Men han gick på. Förslagets motståndare, som dragit fårskinn öfver sina räfpälsar, hade beklagat (med utbrända hjärnors dråpliga slutledningsförmåga) att valcensus till andra kammaren vore för hög och att detta missförhållande skulle skapa en klass uteslutna, hvilka kunde bli farliga! Grefven (lämnande fårpälsarna opiskade) ansåg att dessa uteslutna icke nu voro angelägna om delaktighet i representationen, men »skulle förhållandet i detta afseende förändras, så kvarstår ju alltid möjligheten att nedsätta eller ock alldeles borttaga denna census, en åtgärd, som jag för min ringa del och från min ståndpunkt skulle med glädje hälsa.»

Hafva vi skrifvit de orden i guld, hafva vi hållit den mannens minne och ära i helgd? Hvad ha vi gjort, vi demokrater, som aldrig kunna hålla ihop! Ingenting, ty vi älska icke att kanonisera — sådana!

Han slutade sitt anförande utan att ha sagt ett ord på latin, eller läst upp någon vers, blott med uttalande af den öfvertygelsen, att konungamakten skulle »genom en innerligare anslutning till folkviljan, vinna i förmåga att föra landet framåt». Hans tal mottogs med tystnad, åtminstone bevarar icke det tryckta protokollet något minne om bifall eller missnöje.

*

Klockorna ringa förstgången i Jakobs kyrka, en vacker söndagsmorgon i maj. Karl XIII:s torg vimlar af unga och gamla, kvinnor och barn. En trumhvirfvel höres från östra allén, en till, och snart stiger från torgets alla hörn hvirfvel på hvirfvel, det spinnande ljudet har ett egendomligt inflytande på de oordnade massorna; det ser ut som hvarje trumma vore en spinnrock, hvilken samlade ändar från den orediga totten, drog ihop dem och lade dem upp på

tenen! Uniformerna draga sig ut från de civila massorna och samla sig kring hvarje trumma, först i en svart massa, i hvilken man ännu ser här och där en instucken vårklänning eller tyllhatt, hvilken dock snart frånskiljes, då de svarta uniformerna ordna sig på rader. Det är Stockholms frivilliga skarpskyttar, 2,000 man af de 40,000, som nationen själf satt upp. En folklig armé på 40,000 man, som icke står under krigsartiklarna! Hvilken stormakt midt i staten, lika stor som hela indelta och värfvade armén tillsammans! Det var dock en idé! Kände vi det så lifligt då? Och hvarför tröttnade vi? Dansade vi för mycket, sjöngo vi, drucko vi för mycket punsch! Vi ledsnade, icke för grinets skull, utan därför att vi tröttades med onyttig paradexercis; vi kurtiserades nog och fingo stå vakt utanför slottet, när garden voro på manöver, men vi fingo aldrig skjuta annat än med lösa patroner. Kanske det fanns djupare orsaker. Insågo vi det tomma i sysselsättningen; funno vi humbugen, upptäckte vi, att det hela var lärdt på några timmar, som yrkesmilitären begagnade år till, och ändå icke blefvo fullkomliga, ty det kan man aldrig bli i den saken, hvilken är den enda på jorden, där man begär fullkomlighet. Eller upptäckte vi några dolda motiv? Gud vet, men tröttnade gjorde vi, det göra vi nu så ofta. Äro vi gamla, månne, och längta till ro? Lärde vi något? Ja, en stor sak, att allmänna värnplikten var ett attentat mot folkfriheten, att den var en lömsk förrädare, som under frihetens lånade fana ville lägga ett folk i träldom; det lärde vi, och därför voro vi beredda, när den gjorde sina första anlopp; vi kunde svara dem, att vi ej trodde på det fosterländska i deras två års kasernering, då vi visste att deras skräp kunde så lätt inläras på lediga stunder.

Emellertid, våra kompanier stå uppställda; släktingar och vänner nicka afsked och återseende till

gärdet.* Är det det nya statsskicket eller »representationsförslaget», som vållar denna demokratiska anordning? Här står lektorn bredvid gymnasisten, grosshandlaren bredvid drängen, fabrikören vid gesällen. Studenter, unga ämbetsmän (dock högst få!), artistelever, smedsgossar, kontorister, skolungdom råkades här i en brokig blandning. Ståndsskillnaden var då verkligen upphäfd? Ja, till en tid! Hvad vi voro demokratiska, entusiasmerade, förhoppningsfulla! Själfva militären, den mest aristokratiska, den mest hatade och fruktade var ju faktiskt nedsatt, då vi visade, att vi kände alla deras hemligheter; vi hade ju till bataljonschefer officerare från konungens egna lifgarden, kaptener och majorer i riktiga uniformer med guld och silfver. Ja, men vi ha också en bataljonschef, som icke bär konungens livré. Där rider han, hög, nedlåtande och allvarlig, allvarligare än då vi sågo honom vid konungens sida den första maj för ett år sedan. Grefven har tagit afsked, aflagt bottmoller och vapenrock med guldtrensar. Han är iklädd den enkla, svarta skarpskytterocken och de fula blåmelerade bojbyxorna; hans bröst ser friare ut sedan de blanka knapparna och de lysande ordnarna äro borta; han andas lättare och bär hufvudet högre; det glada leendet har försvunnit, men blickarna äro lugnare, ty de ha funnit ett mål. Hvad har händt? Det vet man icke! Ty skvallret och lögnen äro syskon! Att han kommit i onåd, det är tillräckligt! Han har nedlagt sin militär- och hofsyssla, ingått i en bankdirektion och är ledamot af den nyvalda andra kammaren, det har man sett! Man har också sett huru kungen mottagit en million i nationalbelöning för den erhållna friheten.

* Här måste jag begagna tillfället upplysa alla språkforskande bönder, att en stockholmare aldrig säger "gelet" för gärdet, hvilket däremot alltid säges af resande västgötar och smålänningar, som befolka våra hamnbryggor och hvilka visst icke vilja räkna sig som stockholmare, Gud bevars.

Och nu är han bataljonschef vid skarpskyttarna. Är han intim med dem, söker han deras gunst! Han tyckes snarare erbjuda dem sin tjänst och är medveten om att de stå i skuld till honom. Behöfver han dem? Nej, icke han dem.

Men hatet kallar honom demagog!

Klockan ringer igen i Jakob. Trummorna röras, kompanierna sätta sig i rörelse åt Ladugårdslandet till, släktingarna bilda eftertrupp och tycka att stegen äro så lätta när trumman går. Och på gärdet! Nya bekantskaper vid frukosten, erfarenheter under beröring med andra samhällsklasser, som man aldrig träffar annars inom stadens murar; här är så högt i tak, här kan jag gömd bakom uniformernas skyddande likhet tala med min skomakare om annat än räkningen, här kan gymnasisten se att lektorn är en människa och icke en kvarn, bokhållarn upptäcka att patron också tycker om en sup. Och denna känsla af frihet från kyrkotukten. Man hör alla stadens klockor kalla till den officiella gudstjänsten, men vi hafva dispens, vi få bryta sabbaten som Frälsaren, därför att det är en plikt vi fylla, en plikt, som är erkänd af samhälle, stat och kyrka! Och när vi hålla vår korta gudstjänst i den stora fyrkantiga kyrkan, hvars väggar utgöras af dubbla led med lefvande människor och hvars tak är en vårhimmel, då äro vi uppriktigt andäktiga; och när vår korpral stiger fram och läser sin lofsång till den Evige utan att nämna namnet på någon människa, han må ha varit aldrig så stor, då känna vi oss som separatister, hvilka flytt från statskyrkan, hvars högmodiga kupoler vi kunna se öfver hustaken; vi kunna göra vår gudstjänst, vi 2,000 medborgare, utan präst. Samma dröm som att vi en gång skulle kunna försvara oss (icke göra krig!) utan militär.

Det var drömmar, det är sant, men man dröm-

mer endast mot morgonen; nu ha vi vändt oss mot väggen och snarka som om natten aldrig skulle bli morgon mer.

*

Tidningen Aftonbladet innehöll en afton följande ledare under rubrik: E n n y t i d r a n d a s! Det nya statsskicket, som alltid hade sin varmaste försvarare i oss, har redan visat sina hälsosamma frukter på alla samhällslifvets områden. Vår industri och vårt affärslif, som på tjugu år icke visat några lifstecken, har plötsligt vaknat och som genom ett trollslag hafva hundratals bolag uppstått, dessa väldiga häfstänger i civilisationens tjänst, hvilka med kapitalens förenade krafter funnit den Arkimedespunkt, hvarmed jorden kan röras. Tusentals idoga arbetare hafva genom dem fått ett lättvunnet bröd och våra små kapitalister ett godt intresse på sina pengar.

Självfva modernäringen jordbruket tyckes liksom andas lättare och skördarna gunga sina gyllene ax under de nya friskare politiska vindar, som nu blåsa öfver riket, så att hans örter måga drypa; fett och hannog flödar ur landtmannens korn, sedan genom de nyinrättade landstingen (ett upplifvande af våra urgamla landskapsting) självstyrelsen blifvit en verklighet och sedan de nyöppnade järnvägskommunikationerna underlättat samfärdseln.

Men icke blott de materiella intressena utan äfven de andliga hafva varit föremål för våra nya lagstiftares omsorg; sålunda har folkundervisningen, som hittills varit ett styfbarn, blifvit upptagen bland skötebarnen, särskildt veta vi huru som hufvudstadens folkskolor blifvit omorganiserade, så att lärarna numera hafva 800 kronor, hvarigenom denna ganska betydliga kår erhållit rösträtt till riksdagens andra

kammare... o. s. v. Ett nyvaknadt intresse för det politiska lifvet spörjes från alla håll o. s. v.

*

Utdrag ur protokollet hållet vid taxeringskommitténs sammanträde i femte taxeringsdistriktet d. 0:e i 0:e 0000.

Byggmästaren Husberg ansåg för sin del, att mureriarbetarnas ställning genom det förändrade statsskicket och därmed förbättrade konjunkturer blifvit sådan, att man med full säkerhet kunde uppskatta deras inkomster till 800 kronor.

Bryggaren Maltholm var öfvertygad om att ölutkörarna, hvilka med förbättrade villkor, en följd af de uppblomstrande näringarna, numera kunde med all säkerhet påräkna en årlig inkomst af 1,000 kronor eller allra minst 800 kronor.

Brädhandlaren Sörgren instämde vice versa med bryggar Maltholm rörande de 800 kronornas tilllämplighet äfven på kransågare med dagspenning.

Rektorn för stadens folkskolor aflämnade en af honom egenhändigt upprättad lista öfver lärarna med uppgift på deras löneförmåner.

Byggmästar Husberg är chef för nittonde skarpskyttekompaniet. Skarpskyttarna äro numera en erkänd stormakt. De ha fått statsanslag; kungen rider ut och skrattar åt dem ibland, och en gång tog han dem med sig på en stor manöver till Drottningholm, där de fingo marschera hela natten och ro kanonpråmar följande dag, hvarpå de lades i en skog, där hvarken hördes hund eller hane; utan mat eller dryck blefvo de här i regnväder liggande till eftermiddagen, då de fingo upplysning om, att striden var afgjord och slut. Ledsnade de ändå? Nej, intresset lefde och lefde upp med ett alldeles spritt nytt lif.

Byggmästar Husberg sitter vid sin kaffefrukost en vårmorgon och läser i bladet, att skarpskyttarna skola rycka ut på gärdet nästkommande söndag. Korpralen på nittonde kompaniet, verkmästar Hagberg, som också läst morgonbladet, har skyndat till chefen för att få order.

— Gud bevare herr kompanichefen!

— God morgon, korpral!

— Är det några order?

— Jo, vi ska rycka ut om söndag!

— Går inte!

— Hvarför det då?

— De tusan djäflarna (han anser sig ha rätt att svära som militär) ha satt bort sina uniformer.

— Hos pantlånarn?

— Jo säkert. Det har varit en svår vinter för murarn och fjolåret var inte det bästa i sin helhet; de säga att de inte förtjänte mer än högst 600 kronor.

— Å, håll mun! Jag vet hvad de förtjänte, jag, för jag sitter i taxeringen. Tag ut paltorna emellertid! Hvad kostar det?

— Ja, jag vet inte hvad de ha fått, men nog går det till pengar. Det värsta är att gevären också...

— Gevären? Som de ha lånat af kronan. Hagberg går genast omkring och bär upp alla pantsedlarna, kallar hela surfven till ställning ner på Klara materialgård söndag morgon klockan sju och säger till att uniformerna vänta dem på stället.

— På stället?

— Ja, de få klä sig på gården! Jag lämnar inte ut uniformerna annars. Se så! Marsch!

*

Hagberg går, men kommer igen på middagen. Han är trött och arg.

— Nåå?

— Ä, de säga att de ge fan alltihop, för det är inte trefligt längre.

— Har Hagberg tagit ut uniformerna?

— Ja, så många det fanns sedlar på. De d—a hade gått och sålt sedlarna också!

— Nå, men hvarför vill de inte komma, de andra då?

— De tycka det är odorfvigt att gå ut i hettan och slita skodon utan att få en bit mat till frukost.

Chefens ansikte klarnar.

— Hagberg! Tag en droska och åk omkring till de lymlarna och säg att jag bjuder dem på frukost till Ladugårdsgärdet om söndag kl. 11, men att samlingen sker i torget med uniform. De som sakna uniform få ta bara mössa.

— Ja, men de ha gått och murat i mössan.

— Nå så köp ett par dussin mössor! Men gå först till fru Lorentz och beställ frukost. Förstår Hagberg sig på det?

— Åja, så där!

— Löskokta ägg, kräftor, pannkakor, öl och brännvin. Är det klart? Höger om marsch!

Underligt var det, men nog var nittonde kompaniet fulltaligt i torget om söndagsmorgonen.

Efter frukosten beredde chefen sitt kompani en öfverraskning. En hyrkalesch inneslutande chefens maka, barn och pigor anlände till lägerplatsen i Fågelbacken. En korg med portvin och ett hundra femtio glas lyftes ur vagnen. Chefen känner sig uppmanad att hålla ett tal till kompaniet. Talet måste vara politiskt. »Det nya statsskicket hade gjort en oblodig revolution; det fanns inga samhällsklasser numera; arbetsgifvare och arbetstagare voro fria medborgare, jämbördingar, ty de ägde båda samma politiska rättigheter, de heligaste rättigheter en nation kunde äga; talaren hälsade därför

sina kamrater, ty de voro kamrater både i militäriskt och politiskt afseende och hoppades att de skulle som politiska personer visa samma nit och intresse som militära; talaren såg detta senare nit ådagalagdt genom den fulltalighet som kompaniet i dag gjort gällande på ett sätt som intet kompani och han hoppades att se dem lika fulltaliga och nitiska då de snart skulle samlas till valurnorna.»

— Hvad är det för rättigheter? frågade murar Pettersson sin granne.

— Det s—r jag i, sade denne och öppnade kurtis med sin »kamrats» huspiga, hvaröfver frun och dottern blefvo galna och läto köra hem till stan.

Vid nästa pröfningskommitté inlämnades 500 klagomål från Stockholms mureriarbetare öfver för hög uppskattning. Med siffror »sökte de göra troligt» att ingen enda förtjänat mer än 600 kronor. Besvären ogillades, emedan de dels kommit in för sent, dels voro behäftade med formfel.

Om hösten valdes byggmästar Husberg till ledamot af riksdagens andra kammare. Hans politiska verksamhet utmärker sig för en strängt konservativ riktning och han tål inga onödiga nyheter, allra minst i grundlagen, hvilken han finner vara fullkomlig. Han har talat en gång i kammaren; det var mot allmänna rösträtten. Han hade med egna ögon sett huru politiskt omyndiga de arbetande klasserna voro och han kunde se huru de, begåfvade med rösträtt, skulle fösas som djur till valurnorna, liggande i händerna på politiska vinglare. Byggmästar Husberg blef på grund däraf invald i konstitutionsutskottet och erhöll Vasaorden vid sista jubelfesten.

Men mureriarbetarna erhöllo vid nästa taxering nedsättning på sina kontributioner, så att de numera endast behöfva skatta för 500 kronor, hvaröfver de blefvo mycket glada. Nittonde kompaniet upplöstes,

»sedan den allmänna värnplikten gjort skarpskytterörelsen onödig», efter hvad byggmästar Husberg förklarade vid upplösningssexan.

*

Men vår unge grefve? Han fick aldrig se det nya statsskickets frukter, de goda tiderna, industriens blomstring, bolagens välsignelse, växelrörelsens omfång, folkskolans vård, religionsfrihetens utsträckning och den unga Sveas uppfostran af de gamla ädlingarna utan fruktan och tadel; han fick aldrig se det nya riket, ty han dog i sin ungdom, med sina vackra förhoppningar och fasta tro. Han fick aldrig se huru våra unga förhoppningar jordades, han fick aldrig se »ångerns dagar», då folkhjältarna, hans gamla vänner, som stigit på arbetarnas axlar till politisk ställning och 1,200 kronors inkomst, lämnade dessa arbetare i sticket och sökte generalkonsulat, han slapp se huru framåtskridandets nyliberala parti blefvo ångerköpta och tröstade sig med kommendörsband öfver försummade tillfällen, och det var kanske lyckligt för honom.

Men bar det nya statsskicket dåliga frukter?

Troligen icke! Att rikets fyra millioner jordbrukare fått öfvervikt öfver dess halfva million stadsbor, det är ingen dålig frukt. Att städernas från det stora moderlandet lösbrutna kommuner, med lösbrutna, främmande och underordnade intressen kommit i strid med landets sannskyldiga besittare och brukare, det är icke annat än en naturlig följd af en ojämn utbildning hos invånarna i stad och på landet, och den striden kan endast lösas genom att ständerna underordna sig eller lösgöra sig.

Det var nog icke statsskicket som gjorde det nya riket; det var kanske något annat. En epidemi, en rubbning i den politisk-ekonomiska jämvikten,

en äfventyrarlusta, kommen från okända håll, möjligheterna att strafflöst göra orätt vinst på laglig väg, snopenhet efter uppfyllda önskningar, trötthet i rättskänslan, dåliga föredömen, understöd uppifrån. Gud vet allt hvad det var, men att det var någonting, det är säkert.

SVENSKA FOLKET.

Det anspråkslösa, försynta och hyggliga Svenska Folket är troligen det mest representerade af alla folk; det uppträder numera, sedan regeringen förklarat den folkvalda representationen sitt höga missnöje, och uppfunnit de ambulatoriska riksdagarna i stationshus vid dukade bord, mest i landshöfdings- och banvaktsuniformer, men kan äfven synas i bara frackar och benor i nacken på galaspektaklen, i djup sorgdräkt vid likbårar, isynnerhet alla kungliga, i studentmössor vid jubelfester, och för öfrigt vid alla stora middagar där det finns tre sorters vin och en vasaorden.

Hans majestät skall inviga en ny bibana uppe i Kolbottens bergslag; det är visserligen bara en enskild smalspårig banbit, men den har statsanslag och grundlagarna ålägger som bekant konungen att öfvervaka all hushållning med statsanslag. Ryktet sprider sig som en elektrisk gnista och Svenska Folket skyndar att infinna sig efter spann i landshöfdingemössa, i kalesch och landssekreteraruniform, på kärra i länsmansornat, till fot i prästkappa och på dressin i banvaktsmundering; chefen för Kolbottens militärdistrikt med stab kommer ridande, de indelta soldaterna omringa stationshuset och banvakterna bilda en oöfverskådlig och entusiasmerad folkmassa bakom dessa.

Kungen kommer. Smörgåsbordet angripes. Soppan serveras. Korkarna smälla. Fågeln är upp-

äten. Champagne! Tal! — En ny pulsåder är öppnad (= en ny åderlåtning)! Nytt blod (= pengar) skall strömma genom den svenska statskroppen, hvars hjärta ligger på slottsbacken; nationen (d. v. s. järnbruksbolaget Kolbotten) skall andas lättare, då nya syremängder tillföras. Talaren känner sig lycklig och rörd af den hyllning som hans trogna folk (de otrogna synas icke!) visat honom! Höjer sitt horn (= champagneglas) för Kolbotten, en urgammal härd för svenskmannatrohet. (Obs.: alla nya järnvägsstationer äro sådana härdar.)

Fanfarer; folket (banvakterna) sjunger Ur svenska hjärtan.

Landshöfdingen har ordet. Svenska Folket har alltid älskat sina konungar (såsom Erik af Pommern, Albrecht af Mecklenburg, Christian II), och stridit och blödt för dem (mycket sant!); Svenska Folket, hvars representanter talaren ser samlade här (talaren tror sig se riksdagsmän genom champagneglaset), har alltid varit troget sina konungar (såsom Erik af Pommern, Erik XIV, Gustaf III, Gustaf IV) och skall alltid förbli så. Järnvägarna äro en bild af denna trohet, ty de förena konung och folk med järnband, svenska järnband (gjorda i England). Detta band skall alltid (genom lättade trupptransporter) sammanhålla konungafamiljen och folket, de skola lättare kunna så att säga umgås med hvarandra och de skola lära känna hvarandra i botten (på glaset). Vi ha sett ett yrvaket barbariskt folk nyligen bära hand på en ädel furste och tillåtit sig ett nesligt mord (afrättning); Svenska Folket har aldrig burit hand på någon konung (utom de sju som vräktes i en brunn vid Mula ting och utom Karl XII, Gustaf III och Gustaf IV) och därför är också Svenska Folket det lyckligaste i Europa (hvilken lycka är så stor att den icke kan bäras här hemma, utan måste njutas i ett annat land, Amerika).

Fanfarer! Omigen Ur svenska hjärtan!

Landshöfdingen blir kommendör. Byggnadschefen får vasen och banvakterna brännvin!

Militärdistriktets chef anser i ett bildrikt tal att järnvägarna skola bidraga till folkupplysningen, (den sanna folkupplysningen nämligen) genom hvilken allenast vårt folk kan lyckliggöras med den allmänna lifbeväringen, hvilken å sin sida skall sätta nytt lif i nationen, hämma utvandringen (betala officerarnas skulder) och borttaga den sista rest af råhet (= självkänsla) som ännu kan finnas från förgångna tider (genom det bildande umgänget med befälet).

Kyrkoherden tror att järnvägarna (till Kolbotten) skola stadfästa den sanna religionen (det finns bara en sådan!) att den rena läran (Augsburgiska bekännelsen) skall återvinna de förlorade och att tronen skall få ett säkrare stöd.

Vagnarna rassla fram. En folkhögskolelärare uppläser på perrongen ett versstycke från »de djupa lederna» till konungahuset. Han blir på stället utnämnd till seminarierektor, oaktadt hans protester (tysta) att han icke vill öfvergifva detta folk, som han älskar så högt, och den ringa plats han valt för sin del.

Tåget afgår. Indelta armén hurrar icke, ty man har glömt ge dem brännvin. Den oöfverskådliga folkmassan (banvakterna) hurrar.

Skott. Regementsmusik. Flaggor.

*

Men ute på åkern går bonden bakom sina oxar och kör i trädan. Hvad den jorden är hård; kokorna rulla som stenar ner från fårornas ryggar, oxarna spjärna i leran så att man hör hur det knakar i deras halsar; eftermiddagssolen bränner hett som

ovett på bondens rygg; hans bruna hand håller plogskaftet som ett roder; svettdropparna pärla från hans panna och falla så tyst i den öppnade jorden.

Han stannar, ty han hör ett buller som han icke känner; oxarna sätta mularna i vädret som om de ville lyssna med näsborrarna; nu dånar det uppe i skogen, dån och rassel, rassel och dån. Oxarna sätta svansen i vädret, plogen ryckes ur sin bana, bonden släpper taget och nu bär det af öfver trädan, in i höstrågen, där en lång gata, rät som en järnbana, drages ut.

En kammarherre, som haft den lyckan att först få syn på det roliga uppträdet, måste fästa sina grannars uppmärksamhet på detsamma. Synen är för befängd och väcker allmänt bifall.

Gapskrattet dör i en vacker granitskärning, men bondens förbannelser, de dö icke!

Men tåget brusar fram igen och lämnar efter sig en svartblå rökstrimma af stenkol och havannatobak.

— Det är ett vackert land, vi ha, herr landshöfding!

Landshöfdingen saknar större vattendrag, ty han är född vid kusten.

— Hvad säger öfverintendenten öfver Svenska Folkets oljefärgstaflor och akvareller?

Öfverintendenten anser att åkrarna störa taflan (såsom tafla).

De störa verkligen, ty de stå så torra, så torra. Vår Herre har icke gifvit regn på sex veckor och landshöfdingen kommer icke med sin femårsberättelse förr än om tre år, så att det kan nu icke hjälpas.

Men druckna ögon hafva icke märkt, att ett moln stigit upp i vindsidan. Det är icke större än en hand, men det är en stor svart hand som lägger sig tung öfver solen, och snart ser himlen ut som en stenkolsrök. En blixt öppnar en sluss, och nu

häller regnet ner i de öppna festvagnarna. Inga paraplyn! Hofmarskalken är i förtviflan! Signalera lokomotivföraren! Han hör inte! Regnet piskar ner sotet på gula band och blå och gröna. Plymagerna lägga sig som våta höns på hattarna, uniformsguldet blir grönt, ty det är bara 8 karat, sablarna rosta, havannacigarrerna släckas, trafikchefen springer öfver barriären för att stoppa, men fastnar i koltendern. Tåget rusar fram, fram och öfverröstar kammarherrarnas förbannelser. Men ute på åkern står bonden med mössan i hand och välsignar himmelen som gaf honom ett välsignadt regn.

*

Ett bland de mest obehagliga och oftast förekommande åligganden Svenska Folket har, är att sörja vid likbårar. Svenska Folket står sörjande vid hans likbår, och detta oaktadt bårarna redan för 50 år sen utbyttes mot likvagnar. Att det nu skall stå vid alla kungliga likbårar, det är dess fördömda skyldighet, ehuru vid sådana tillfällen dess tjänstgöring åtages af en annan mycket anlitad person, en viss Svea, om hvilken man för öfrigt ingenting känner. Men dör en aktörsstrunt som råkat propsa sig till sextusen kronor och hufvudrollerna, då måste Svenska Folket fram; dör någon som har gjort många versstycken, målat oljefärgstaflor eller modellerat, så måste folket fram och stå och sörja.

Det var en gång en ung student som hade sina anledningar att lämna Uppsala. På nedresan till Stockholm erinrade han sig att han hade sångröst, hvarför han beslöt att välja operan i stället för handelskontoret. Efter en grundlig sångkurs på två månader debuterade han vid operan och vann damerna fullständigt genom sina starkt utvecklade ben. Hans lycka var gjord och när barytonen reste

utrikes intog han dennes plats. I tjugu års tid tjurhöll han alla första barytonpartier och man hörde ofta den anmärkningen göras, att i Sverige det var en sådan märkvärdig brist på barytoner att operan bara hade en enda sådan, utan att någon kom att tänka på orsaken. Vår sångare »satt» nämligen på rollerna och tillät aldrig någon att få dem. Efter tio års uppträdande i hufvudpartier hade publiken vant sig vid hans medelmåttiga röst, efter femton år var han publikens gunstling och efter tjugu förklarades han oersättlig. Då var det färdigt! Att han under tiden afgått fem gånger, gjort utrikes studieresor med afsked och återkommit hvart tredje år och firade sitt tjuguårsjubileum med en kolossal recett, det var nu gifvet.

En härlig ung baryton, som lyckades komma så långt som till debut, misslyckades, emedan »publikens gunstlig» hade alla sina vänner på debuten och dessa ansågo det minst sagdt oförskämdt, att han vågade uppträda i Vilhelm Tell, en roll som publikens gunstling hade »skapat», det vill säga gjort af intet, ty kompositören kan naturligtvis inte skapa något.

Vår numera store vän blomstrade hurtigt, gaf köttet sitt, åldrades sakta, uppdref sin lön, åt middagar och dog under ganska triviala omständigheter. Nu slogs larm; svenska konsten hade naturligtvis gjort en oersättlig förlust, Nationalteatern en ännu större och Svenska Folket stod sörjande vid hans bår. I liktalet förklarades att han skött sin tempeltjänst i helgedomen vid Gustaf Adolfs torg, Gustaf III:s skapelse hotades med undergång; det var en jämmer som slutades med en gemensam sexa. Af Svenska Folket, som nu fått sorg, fanns fyra millioner som aldrig sett honom; hört honom hade blott få, ty hans svaga röst hördes inte på raderna, men betalt hans lön hade alla. Ja, men hans gärningar, hans lifsgärning för all del, den skulle verka för-

ädlande på släkten efter släkten, och här var skedd en oersättlig förlust. Hvarför oersättlig? Därför att ingen fått ersätta honom.

Åtta dagar efter debuterade en ny baryton och lyckades. Men då refs den oersättlige ur mullen och hans skugga, nej hans store ande krossade den nye, som först om tjugu år kan bli oersättlig och då måste Svenska Folket fram igen till en likbår.

*

Att våga hysa den meningen att Svenska Folkets historia är en annan än konungarnas straffas med förlusten af medborgerligt förtroende på obestämd, men mycket lång tid, hvilket straff dock kan få förvandlas i landsflykt.

Som författaren redan emottagit sitt straff, har han därmed tillkännagifvit att han erkänt domens befogenhet. Ett bland de skönaste uppdrag Svenska Folket fått, är att figurera i historien såsom borgensmän för sina älskade konungahus. Hur ståtlig är icke Svenska Folkets historia under en sådan regent som Erik af Pommern. En jämförelse värdig att blir prisämne i Svenska akademien.

Ett af författarens tidigaste intryck af svenska historien är följande. En dalkulla, som skötte trädgården, kom en gång och frågade frun hvad detta skulle vara som hon lärt sig i skolan hemma i Leksand; hon upprepade därpå följande ramsa, sedan hon antydt som sin mening att det kunde vara en almanacka eller en bön från katolska tiden: Oden, Thor, (!) Yngve Frej, Fjolner, Svegder, Vanland, Visbur, Domalder, Domar, Dyggve, Dag, Agne, Alrik och Erik o. s. v.

Frun som icke var något lärdt fruntimmer, kunde dock genast svara: »Kära barn, det är ju svenska historien!»

Hvilket lysande bevis för att den berömda satsen nedträngt i folkmedvetandet (genom kungliga lärobokskommissioner); hon, den enkla fäbohyddans okonstlade dotter, kunde framstamma namnen på älskade konungar innan hon visste något om deras lysande bedrifter, såsom att drunkna i mjödkar, slåss med betsel, gå in i stenar och dylikt.

Hvilket dräpande argument för våra dagars mest snillrika och djärfva historiska sats: det personliga är det högsta i historien! (Det personliga kan äfven ha en mycket ful betydelse, såsom då man kallar en kritik, ett angrepp, en satir personlig.) I regeringens nu gällande lärobok i svenska historien hafva vi nyss sett den djärfva satsens hälsosamma frukter i tillämpningen. Sålunda börjar Karl XV:s, det vill säga: Svenska Folkets historia 1859—1872 på följande uttrycksfulla sätt: »Konung Karl XV, som vid 33 års ålder besteg Sveriges tron, var till det yttre en högrest, kraftfull gestalt med sköna manliga anletsdrag.» Detta är det personliga i historien; detta är det högsta! Ja, i sanning, högre kan man icke komma. Vi hafva haft tillfälle att se manuskriptet till en ny lärobok i svenska historien, där den banbrytande idéen om det personliga blifvit genomförd med hänsynslös konsekvens och totalt brutit med den gamla åsikten att Svenska Folkets historia är dess konungars. Författaren, som är död (han dog af förskräckelse då han läste genom sitt manuskript) och icke lämnar några barn efter sig, som kunna få umgälla hans brott, hyste den meningen att Sveriges storhet daterar sig från Karl XII:s död. Han drog icke i betänkande att uttala vissa bekanta sakförhållanden såsom att Karl XII flydde från Pultava (i en förfärlig motsats med poemböckerna som påstå att han icke kunde vika); vidare påstår han bestämdt att samme konung var feg, då han aldrig vågade stå för sina dåliga handlingar, så-

som då han anklagar Lewenhaupt inför domstol såsom orsaken till sitt nederlag vid Pultava; han var feg, säger samme aflidne författare, då han behandlar Sverige som ett eröfradt fiendeland, men skjuter fram Görtz som ansvarig; han var kommunard då han upphäfde äganderätten, men han var icke kommunard då han slog falskt mynt eller tillgrep enskildas tillhörigheter. När vi läsa sådant, gamla kända saker, förstås, men som icke fått sin rätta belysning, så förvånas vi icke öfver att författaren tog den utvägen att gå hädan; vi veta alla att det är sant hvad han säger, men man får icke säga sådant! Hans idé är emellertid fruktbringande och vi skola se att sanningen en gång skall krypa fram när vi börja på att på skarpen leta fram det personliga i historien, utan fruktan för att råka in på personligheter, och då skall intet tvifvel mera råda om Svenska Folkets historia är dess konungars och alla gamla ovänner skola falla i hvarandras armar, och det skall bli frid på jorden.

*

Hans majestät hade genom en för öfrigt särdeles lyckad järnvägsinvigning ådragit sig en envis magkatarr, hvarför han måste begagna en brunnskur, hvilken hade den lyckliga verkan att sjukdomen häfdes. En ljusfabrikör bland stadsfullmäktige tog sina fem svågrar med sig och beslöt att Svenska Folket skulle illuminera rikets hufvudstad. Förste hofmarskalken skickade en order till nationalteatern att den skulle med en italiensk opera gifva ett uttryck åt Svenska Folkets inneboende glädje öfver det höga tillfrisknandet. Som ett par tyska sångare för tillfället uppehöllo sig i hufvudstaden, mötte hans befallning inga svårigheter. Ett galaspektakel består egentligen i att man ger en gammal opera,

tänder armstakarna på raderna och läser upp ett versstycke. Som det icke fanns någon opera på repertoaren som kunde ha någon tillämpning på en magkatarr, bestämmer man sig för Don Juan. Versstycket beställes af hofmarskalken samtidigt med förfriskningarna af vederbörande hofleverantör och effektueras med ackuratess.

Svenska Folket står naturligtvis i kö utanför biljettluckan, och när den öppnas äro alla biljetterna utsålda.

På aftonen är ändå Svenska Folket samladt i teatersalongen. På första parkettbänken står blomman af nationen; låga pannor, höga skjortkragar, fina frackar. De hafva ett eget sätt att sitta på orkesterns skrank så att det ser ut som de skulle stå. Underliga blommor!

Längre upp på parkett stater och kårer och på amfiteatern sitter den Svenska Kvinnan urringad och med solfjädrar döljande hvad som är ämnadt att ses i fågelperspektiv från raderna.

På första raden: corps diplomatique, en brokig samling från det bildade Europas stater, hvilka skola vaka öfver att icke det krigiska Svenska Folket begår några oförsiktigheter. På andra raden sitta stater och kårer, på tredje raden stater och kårer, på fjärde raden hofbetjäningen och på femte — ja det vet ingen.

Det var en lysande församling och man kan vara stolt öfver ett sådant folk. Så skulle nationen alltid vara representerad!

Emellertid sjunges Ur svenska hjärtan (corps diplomatique deltar ej i sången) och därpå framträder publikens gunstling från dramatiska nationalteatern, eller också den kungliga nationalintendenten för teaterpjäserna. Han (författaren nämligen) börjar naturligtvis med den sedvanliga förklaringen, att han

— *Strindberg, Det nya riket.*

icke lärt att smickra, men att han ändå skall göra så godt han kan.

Därpå framför han en vördsam hälsning från Svenska Folket, som han träffade vid en middag på Hasselbacken, och berättar att han fann det mycket lyckligt och belåtet samt att det bad hälsa att det alltid skulle vara troget och beskedligt. Sedan ger han sig ut på de egna djupen, där de stora fiskarna gå; återvänder småningom till konungahuset, undviker med skicklighet att nämna sjukdomens opoetiska namn och bugar sig slutligen på Svenska Folkets vägnar.

Ridån går upp till Don Juan. De tyska sångarna sjunga så mycket tygena hålla för att gifva ett sant uttryck åt Svenska Folkets glädje öfver tillfrisknandet.

Hvad som står i Posttidningen kvällen därpå? Ack, inte behöfva vi upprepa hvad som är så upprepadt; men att Svenska Folket har skrifvit det, det är säkert!

DE NYADLIGE.

Den gamle hade rätt besynnerliga åsikter i statsläran. — Min son — brukade han säga — samhället består af släktingar, vänner och bekanta; samhället är ett kotteri, eller rättare en samling kotterier, hvilka alla regeras af det kungliga kotteriet. Du tror att kastväsendet tillhör Indien. Det tillhör Gamla Världen. Människorna hafva fått för sig den villfarelsen att utveckling består i att lära det onyttiga, att bildning består i att kunna hvad andra icke kunna, sak samma hvad det är. En bildad person, d. v. s. en som vet när Karl XIII dog, kan icke låta sina barn umgås med sådana barn, hvilkas föräldrar icke veta när Karl XIII dog. En ämbetsmans barn kunna icke bli handtverkare, de skulle tvina bort och dö af sorg öfver hämmad utveckling, urartning eller återgång hvad det nu kallas. Därför, min son, vill jag att du skall bli handtverkare och dö som hederlig karl utan att veta när Karl XIII dog.

Men sonen svarade:

— Hvarför får jag icke, som de andra, veta när Karl XIII dog?

— Därför att då vill du också veta när Karl XIV dog och se'n finns det inga gränser. Roten till kunskapens träd heter högfärd. När jag låg i Uppsala, föll det en student in att studera mandschuriska språket. Därigenom råkade han kunna något som de andra icke kunde. Följden blef den att alla skulle studera mandschuriska, ty man kunde icke lida att en

ensam ägde manschuriskan. På detta sätt hafva en hop vetenskaper uppstått.

Men sonen svarade:

— Jag vill bli detsamma som pappa!

— En obefordrad ämbetsman! Son! Du föredrager att vara ett tjänstehjon, att taga ett lif som en träl i stället för att vara en fri arbetare. Är du arbetare, så byter du husbonde när du blir missnöjd med honom, är du ämbetsman, har du honom för lifvet. Statens tjänster äro fideikommisser; de tillhöra kotterier, släktingar, vänner och bekanta. Statens tjänster äro pensioner, som hålla ämbetsadelns släkter uppe. Min far var hökare och jag skulle förädla rasen. Sedan jag vid gymnasium förstört det lilla far ägde, förstörde jag i Uppsala hvad mor och systrar ägde. Sedan förstörde jag som extra ordinarie i Stockholm hvad fastrar och kusiner ägde och ännu håller jag på att förstöra hvad jag aldrig ägt. Ty jag är femtiofem år och har aldrig förtjänat mitt bröd. Hvad säger du om det?

— Men 1809 års regeringsform stadgar ju att skicklighet och förtjänst äro de enda befordringsgrunderna.

— Regeringsformer äro som alla former liflösa och kunna som alla lagar bli föremål för tolkningar. Vet du hvad tolkning är? När den ena inte vill förstå hvad den andra säger, så skaffar han en tolk, hvilken gör en tolkning. Hör på! I det verk jag som extraordinarie tillhör eller departementet för Sveriges boskap, hvilket har att hålla räkning och föra böcker öfver all Sveriges boskap, hände nyligen att chefen dog. Hur gick det då? Verket höll på att gå sönder, ty det fanns ingen som kände skillnaden på en springgumse och en bock, ingen som visste huru många kalfvar lades på i Västergötland, ingen som visste när grisarna skulle mantalskrifvas.

Jo, det fanns en! Det finns i hvarje verk ett

faktotum, ett slags högre vaktmästare, som vet allt hvad de andra icke veta och som gör allas tjänst. Det är vanligen en mindre ansedd person, med klen ekonomi och utan utsikt att bli befordrad; det är just honom 1809 års regeringsform utsett till chef, emedan han är den dugligaste, men kunglig majestät och regeringsformen äro icke goda vänner och i de flesta verk äro duglighet och förtjänst ganska farliga egenskaper för innehafvaren, såvida han icke genast intager sin roll som faktotum.

För tillfället var jag nu den dugligaste. Den som var chefen närmast blef tillförordnad chef, men därför var han icke den blifvande chefen, och han blef det icke heller, ty han var icke något chefsämne. Med chefsämne menas något mycket obestämdt; ibland menas en person, som för det första har ett fördelaktigt utseende och stark skäggväxt, är fullmålig, det vill säga håller minst sex fot, har råd att bära verkets uniform, äger en eller ett par utländska ordnar, så att han kan visas i deputation på slottet, har ett namn som icke slutar på son eller berg eller lund, med ett ord är en presentabel karl. Det är märkvärdigt att se huru ett chefsämne alltid känner med sig att han är född till chef; han uppför sig redan på lägre tjänstegraden som chef, behandlar kamrater med öfverlägsenhet och vaktmästare med förakt; han sköter sin tjänst illa, sätter för andra arbete, klandrar allas göranden och gör ingenting själf, ty, säger tjänstemansinstruktionen, en chef får icke deltaga i de löpande göromålen utan öfverskåda det hela. Och han öfverskådar det hela. Han öfverskådar posten när den kommer och ser efter hvad tjänstemännen mottaga för bref, han läser alla brefkort, håller reda på alla befordringar och utnämningar i alla verk. En dag mottog jag ett bref med folkbankens stämpel utanpå. Chefsämnet hade sett det och han rapporterar till chefen att jag hade

dåliga affärer. Det har jag också, men det brefvet innehöll en kallelse till bolagsstämma, ty min syster har en aktie i bolaget. En dag emottog en kamrat (utan dåliga affärer) en middagsbjudning från en kanslist i Öfverståthållarämbetet, hvilken varit nog oförsiktig att begagna ämbetets kuvert. Chefsämnet inberättar att kamraten fått ett utslag på halsen. Ett sådant lifligt intresse för verket kunde icke i längden bli obelönadt, men denna gång dröjde det litet längre än eljest.

Det var en morgon två månader efter chefens död. Man hade varit ovanligt höflig mot mig under denna tid, ty jag skulle utreda och städa efter den aflidne. Chefsämnet, som icke fått förordnande, var vid dåligt lynne, och sökte sin vanliga åskledare: diariet. Han slog upp några längder på oringade svin och anbefallde fem åtals anställande. Därpå utfärdade han några hotelsebref för olaga slaktning. Men hans sinne blef icke lättare. Dofva rykten gingo omkring i rummen och slutligen kom en notarie fram med den upplysningen, att hvarken chefsämnet eller den tillförordnade skulle bli utnämnda, utan en helt annan, en främling.

Det var ett slag! Främlingen hade börjat som akademiker, fortsatt som litteratör, bolagsman och boktryckare, tjänstgjort vid riksdagens kansli och slutligen blifvit en politisk person med dåliga affärer, det vill säga skrifvit i tidningarna åt regeringen och skulle nu belönas. Men chefsämnet och den tillförordnade skulle tröstas. Regeringen kastar in en proposition till riksdagen om två nya platsers tillsättande i boskapsdepartementet, hvilkas blifvande innehafvare skulle få titel underchefer och erhålla Nordstjärnan, hvarförutom chefsämnet blef nämnd till kammarjunkare, som gaf honom rang före chefen och hvita plymager i hatten. Riksdagen kunde naturligtvis icke annat än med tacksamhet erkänna rege-

ringens omtanke om boskapen och platserna blefvo till och blefvo besatta.

Men nu blef ett nytt bekymmer. Två platser blefvo lediga efter de uppflyttade och nu blef ett sökande. Till en af de lägsta skulle jag vara själfskrifven, helst jag skött verket i så många år, men nu förklaras att själfskrifvenhet icke fanns och att endast skicklighet och förtjänst voro befordringsgrunder.

Den nye chefen, som ägde en brorson i departementet för grödan och en systerson i departementet för fisket, befordrade dessa »på grund af skicklighet och förtjänst». Jag stod på förslaget men kunde icke befordras emedan jag var »för gammal» och emedan jag hade »dåliga affärer».

Sonen sade:

— Men chefen hade ju också »dåliga affärer»?

— Det var ju just därför han också blef befordrad.

— Men huru kom det sig från början att du aldrig kom fram?

— Det kom sig af flera orsaker. Jag skref in mig i sex verk. I det första var chefen östgöte och han befordrade af princip endast östgötar, det är en lämning af den gamla förbundsförfattningen; i det andra var chefen läsare och jag ville icke stå och hänga utanför hans bänk i Beskowska kyrkan; i det tredje, som var ett dömande verk, hade jag något utsikt, men en oförklarlig lusta för det rätta vållade min olycka. De gamla domarna dömde en dag i bakrus en stattorpare till sex månaders straffarbete för att han lagat en plog på söndagen. Jag erinrade de gamle om en nyss tillkommen kunglig förordning, som upphäfde straffbestämmelsen om fängelse för sabbatsbrott. Först förnekade de förordningens tillvaro, och då jag lämnade fram det tryckta exemplaret, ja, så blef jag obefordrad. I det fjärde verket, som

var ett granskande verk öfver ämbetsmännens räkenskaper, bestod min lön i provision på de fel jag upptäckte. En dag upptäckte jag att man under loppet af många år upptagit skoning åt arméns vakanta hästar. Med triumferande min bar jag fram min upptäckt till chefen, som tackade mig med ett bittert leende och lade undan handlingarna. Jag återsåg aldrig de handlingarna mer och aldrig några andra heller, och så var jag från den banan.

Sonen:

— Men det var ju din syssla att upptäcka fel?

— Fel, ja, men icke brister!

— Hvilka upptäcka brister då?

— De upptäckas icke! Därför har man chefernas årsberättelser att allting är som det skall vara! Därför har man tidningar som säga att svenska ämbetsmannakåren är den bästa i Europa, därför har man festtalen som säga att den svenske ämbetsmannen är ett mönster af samvetsgrannhet, och därför har man Nordstjärnan som man får när man varit befordrad i tio år och icke blifvit beslagen.

Min son! Din farfar var hökare, jag fick aldrig Nordstjärnan; låt oss återgå till vår bestämmelse; vi äro icke födda till jarlar, låt oss fortfara att vara trälar och vara lyckliga; snart kommer nog trälarnas tid och då är kanske godt att icke vara jarl.

*

Om människorna af somliga indelas i civila och militära, så indelas återigen militärerna i löjtnanter och icke-löjtnanter. Det finns intet streck på hela den sociala skalan som är så oöfverstigligt som det mellan underofficeren och löjtnanten. En skomakares son kan bli professor, en bonde minister, en löjtnant biskop, men en underofficer blir löjtnant först då han vid grafvens rand lämnat tjänsten och

gifvit skriftlig förbindelse på att han aldrig skall begagna uniformen. En soldat kan befordras — till korpral, sergeant och fanjunkare, men en underofficer kan aldrig befordras förr än som sagdt i sin dödsstund, och då är det så dags. En löjtnant kan vara förtrolig med en soldat, men aldrig med en underofficer. Soldaten har något af grodd i sig, det finns hopp om utveckling, men en underofficer bär något ödesdigert, oundvikligt, hämmande i sig och är därför sällan lycklig.

Styckjunkar Lundqvist på Stockholms kanonregemente kände sig aldrig lycklig. Så länge han var sergeant ägde han ännu hoppet att bli styckjunkare och var tämligen nöjd med sin lott; men när han utbytte sergeantens gullackerade cartoucherem mot styckjunkarens stickade yllerem, hvilken på afstånd liknade guld, blef halfheten i hans lycka honom besvärlig. Han kunde i mörkret få en skyldring af en vaktpost, men vid dagsljus fick han aldrig annat än i armen gevär. Han ville icke umgås med sergeanter och fick icke umgås med löjtnanter. Han hade ärft något pengar och såg med en viss tillfredsställelse de magra löjtnanternas bekymmerfulla ansikten under det hans egen hydda antog storartade mått. Men han hade en son, en enda, och han hade redan vid dennes födelse bestämt honom till att fullfölja sin hämmade utveckling; han skulle spränga slagbommen, sätta öfver grafven och inträda i de utvaldas skara, förädla rasen och gifva ära åt namnet. Denna tanke, som äfven delades af modern och systern, gaf hans lif en något ljusare färg; ty själfviskheten är icke uteslutande riktad på individens väl utan på släktets och har därför något berättigadt i sig.

Men fadern hade äfven iakttagit att mänskorna indelas i studenter och icke-studenter. Han hade sett huru det fanns något som själfva löjtnanterna undveko att komma för nära, det var studentmössan.

Han beslöt alltså att sonen först skulle bli student och sedan löjtnant.

Sonen var en allvarsam och tänkande yngling, som snart genomskådade hela det sociala bedrägeriet med kasterna och intogs tidigt af ett djupt förakt för det militära yrket. Han såg mycket hyggligt folk bland dem och när de voro civila kunde han lida dem väl, men så snart de fingo uniformen på sig voro de ej sig lika. När han tagit studentexamen och vistats en termin i Uppsala, gaf han, ehuru efter långt motstånd, vika för föräldrarnas samfälldta böner att gå in vid Karlberg.

Vid gymnasium hade en viss jämlikhet och frihet varit rådande, ja i sådan grad att verkliga vänskapsförbindelser mellan rike mannens och Lazari son kunnat uppstå. I Uppsala hade han smakat friheten i högre grad, känt sig som medborgare och gjort några erfarenheter som påskyndade manbarhetens inträdande. På Karlberg frågades först: Hvad heter han? och sedan: Hvad är hans far? Svaren på dessa två frågor voro nycklarna till lifvet.

Efter att vara väl inskrifven, klipptes hans långa vackra hår, och han ifördes fångdräkten. Det smärtade honom djupt att lägga af studentmössan, hvilken varit honom ett fribref från skolfängelset och satt honom utom de omyndigas krets. Kränkt i sitt innersta af detta våld på sin person och skamsen öfver sitt snöpliga utseende inträdde han i klassen, ledsagad af en officer som släppte honom med ett grin vid dörren, oaktadt Lundqvist bedt honom presentera sig för kamraterna. En besynnerlig samling af pojkar, alla lika klädda, med glåmiga ögon och finniga hakor, mottogo honom här med fräcka ögonkast.

Den längste och fräckaste gick fram till honom, ställde sig bredbent och frågade:

— Hvad heter du?

— Jag heter Lundqvist.

— Fy fan! svarade den längste och svaret hälsades med bifallsskratt. Uppmuntrad häraf fortfor han:

— Hvad är din far?

Lundqvist, som nu först erinrade sig det oförskämda i att en student kallades du, utom själfva frågornas närgångenhet och frånvaron af presentation, flammade nu upp och svarade:

— Med hvem har jag den äran att tala?

En örfil blef svaret och frågan upprepades:

— Hvad är din far?

— Det rör dig inte, din lymmel, svarade Lundqvist, och föll ur rollen.

Den länge spottade honom i ansiktet, hvilket måtte ha varit någon militärisk signal till anfall, ty i ett var Lundqvist omringad.

— Vet ni inte att jag är student, man slår inte en fri student! Jag är akademisk medborgare! ropade han, men låg snart genompryglad på ett bord af femtio icke-studenter.

Han kände sig såsom tillbakavräkt från en höjd, som han med möda bestigit, och hans lidanden under den treåriga fängelsetiden har han aldrig haft mod att upprepa, knappast för sig själf.

Han kände sig som en opersonlig liten del i en maskin. Hans borgerliga namn upphäfdes och han blef ett nummer i en samling. Allting var så omänskligt. Befallningar och meddelanden skedde mest med trumslag, ihåliga, döda, oartikulerade ljud. De evigt återkommande kommandoorden tycktes komma från en maskin och gjorde genom vanan hans hjärnverksamhet öfverflödig. Att äta, stiga upp, gå och lägga sig, exercera, göra bön, allt gjordes till sist som af sig själf af hans muskler. Bland det värsta var för honom att stiga fram och läsa

böner i gudars namn, hvilka han upphört att dyrka. Sina lediga stunder tillbragte han på Solna kyrkogård, där han studerade sina nya filosofer, hvilka öppnade för honom förgårdar till ett nytt andligt lif i frihet.

Han aflade en vacker utgångsexamen. Då han skulle välja regemente uppstod, i anledning af svaren på de två lifsfrågorna: Hvad heter herrn? och: Hvad är herrns far, nya svårigheter. Guvernören anbefallde Jämtlands fältjägare eller Västmanlands regemente såsom hafvande den bästa »turen» (det vill säga voro längst aflägsna från hufvudstaden och från Karlberg), men Lundqvist hade underkastat sig de tre fängelseåren endast och allenast för att komma in på Svea artilleri, och han stod fast. Detta regementes officerskår tillfrågades, om den ville mottaga den nye officeren. Sedan de två lifsfrågorna ånyo blifvit framställda blef han med en rösts öfvervikt mottagen. Denna röst skall ha tillhört en regementsofficer, som känt gossen och hans far från barndomen och lärt värdera båda.

Faderns glädje var gränslös, när han kom in i vaktrummet om morgnarna och fick stanna vid dörren samt tilltala sin son med namnet löjtnanten, och sonen inför truppen ropade upp styckjunkar Lundqvist. Men sonens glädje var icke oblandad. Kamraterna måste upptaga honom ibland sig därför att regementsofficerarna mottagit honom, men de umgingos aldrig med honom, knappast de dagar då han fick skrifva på borgen eller låna ut kontant, ty det fick han ordentligt. Att kunna förlåta honom en sådan taktlöshet, som att ha gått in på det regemente, där fadern var underofficer, det kunde de aldrig.

Snart insåg han det falska i sin ställning till lifvet och sin person. Han ägnade sin verksamhet åt något som icke var en verksamhet. Han och hans

trupp hade lärt sig på två dagar att stoppa in en patron, rikta och fyra af en kanon. Hvad mer? Hvarför skulle de fortsätta att i åratal lära hvarandra hvad de redan kunde? Det var ju ett gyckelspel; hans lifsuppgift var ju bara att ladda, rikta och fyra af en kanon! Var det någon uppgift.

Men så kom ett nytt uppslag. För att kunna bli befordrad måste han i tre år på Marieberg lära att på ett vetenskapligt sätt ladda, rikta och fyra af en kanon, som han redan kunde på ett ovetenskapligt, det vill säga, mycket enklare sätt. Hvad ville detta betyda? Han började till inträdesexamen att rita af en kanon med alla dess delar, framlänges och baklänges. Som en kanon består af ett rör, som är öppet i ena och slutet i andra ändan, så blefvo ritningarna bra enformiga och detta sätt att göra vetenskap äcklade honom.

Emellertid dog fadern och uppmanade i sin dödsstund sonen att blifva regementsofficer, så skulle de med glädje mötas i himlen.

Men nu, när sonen fick hand om den lilla förmögenheten, och faderns dagliga närvaro icke lade de sonliga plikterna så öppet för honom, fattades han af starka tvifvel om han verkligen uppfyllde sin bestämmelse att förädla rasen Lundqvist, och fullfölja en hämmad utveckling. Han kände ju själf att hans personlighet gick tillbaka, och det var bestämdt icke någon utveckling att få flera stjärnor på kragen, bli befordrad, få löneförhöjning och pension. Hans själ slets sönder under dessa tvifvel och han sökte upp gamla kamrater, som icke voro militärer: unga litteratörer utan svarta hattar, unga artister, som icke åto middag, och unga ämbetsmän, som förädlade rasen; och han trifdes med dem och kände sig som människa. Men snart skulle han erfara att han icke var en enskild person utan att han med lif och själ var såld till en korporation,

en klubb, hvars livré han bar och som han icke fick fläcka.

Resultatet blef en kallelse till majoren, där ett förberedande förhör anställdes.

— Löjtnanten umgås med sluskar?

— Nej!

— Man påstår så?

— Det ljuger man!

— Löjtnanten har två dygns arrest. Hvad är det för folk han umgås med?

— Det är unga artister och litteratörer.

— Hvad heta de? Känner jag deras namn?

— Nej, det tror jag inte!

— Nå, se där; en artist, som icke har något namn, är en slusk!

— Jag trodde jag fick välja mitt umgänge själf.

— Fem dygns arrest! Nej, det får inte löjtnanten! Man har skyldigheter mot den uniform man bär! Hvarför umgås icke löjtnanten med sina kamrater?

Det kunde han icke svara nu på och icke heller efter att ha hållit sig inne i fem dygn.

Han fortsatte det gamla umgänget; föraktade att afrita seldon och hästskor, förstörde sina pengar, sin mors pengar och sin systers pengar. Stämdes för en borgen, blef uppmanad att söka afsked. Men då roade det honom att tredskas. Man vågade icke ge honom afsked, ty man ville icke skämma ut officerskåren.

När han ledsnat på detta upptåg reste han till Paris. Man skref till honom och bönföll att han skulle vara så nådig och begära afsked; man kunde ställa honom för krigsrätt emedan han öfvergifvit sin fana, men man ville icke skämma ut officerskåren. Nej, detta var hans hämnd mot denna kår, som icke ville upptaga honom, oaktadt han var den skickligaste och mest förtjänte.

Resande landsmän berätta att de på den aflägsna Rue Monceau i quartier Latin funnit ett lefvande skelett i en säng. Saknande gångkläder hade han tillbragt ett halft år i denna säng, studerande Darwins lära om arternas härledning och utvecklingsteorien, och hade efter anställd jämförelse mellan sig och sin starka fader kommit till det resultat, att han hade urartat genom uppfostran, och genom densamma blifvit urståndsatt att fortsätta kampen för tillvaron.

Landsmännens mera populära förklaring, att han var ett offer för högfärden, sin släkts och sina kamraters, vann mera anslutning.

VÅRA ENTREPRENÖRER.

I små samhällen och hos utlefvade nationer, hvilka förlorat företagsamhetens gåfva, uppstår lätt ett missförhållande som är noga bekant under namnet entreprenadsystemet; det behöfves blott att en herre med något litet relationer stiger fram »viker af» en stol och säger: det är min, att hans vänner instämma genast och säga: det är hans, och det är hans på lifstid. Ve den som vågar titta åt den stolen.

I Sverige, som nu faktiskt är ett litet samhälle, har detta missförhållande varit beständigt, och just genom detsamma har den odygd, hvilken eljest är gemensam för hela mänskligheten, afunden, råkat att synas mer hos svensken än hos andra (efter hvad man påstått).

Emellertid!

Efter Argus-Johansson, hvilken som bekant öfvertog Sverige strax efter 1809, hade riket legat för fäfot i några och tjugu år, då Gregorius Ballhorn hade hunnit födas och växa upp till yngling.

Äldre stockholmare minnas nog en besynnerlig tingest, som tecknade sig öfver Skinnarviksbergens bryn och som var synlig från alla Norrmalms gränder som öppna en utsikt åt Mälaren; det var en kvarn med sex vingar, hvilken bar namnet af gagnet och kallades benmjölskvarn. Vid foten af denna tingest, på höjden af Södermalm föddes Gregorius Ballhorn. Detta kunde nu vara ganska likgiltigt, då det rör en sådan utmärkt person som Ballhorn, men vi veta af den nyare filosofien, huru stort in-

flytande barndomens intryck kunna utöfva på en blifvande stor man. I det lilla samhället på Skinnarviksbergen bestämdes Gregorius tidigt att af fem bröder läggas på till familjeärans uppehållande och rasens förädling. De fem bröderna blefvo mjölnardrängar, men Gregorius fick gå i skola. Tre omständigheter, till utseendet obetydliga, gåfvo nu sin riktning åt det unga sinnet. Genom att umgås med mjölnardrängar, som icke visste att mensa betyder bord, lärde sig Gregorius snart att behandla alla människor som mjölnardrängar, helst dessa hans anförvanter med aldrig svikande vördnad och beundran sågo upp till honom, som skulle förbättra deras stackars ras.

Genom att dagligen hafva för ögonen skådespelet af huru sådana bortkastade ting som gamla urkokta ben kunde leda till nytta och föda en familj med sex pojkar, fördes den unges tankar tidigt in på en stråt, som genom sin ensidighet skulle bringa mannen in i stupiditetens afgrunder. Han fann nämligen snart att allt som var bortkastadt ägde värde och därifrån var han snart inne på att det bortkastade var det bästa. Man borde således samla allt bortkastadt och därmed var samlaren född. Gregorius trafvade omkring i alla tobaksland i Mariatrakten och samlade porslinsbitar; som de mest voro olika hvarandra, uppstod verkligen snart en samling. Hade en skärfva legat öfver två år i jorden så att glasyren angripits, då var det ett mycket gammalt porslin. Hvarför skulle det vara mycket gammalt? Jo, för att få större värde för ägaren. Härmed var han inne på antikvitetsvurmeriet. Bröderna, som icke ville anse dessa porslinsbitar med vederbörlig aktning, blefvo behandlade med vanvördnad. En yngre bror, hvars samlingslusta häraf väcktes, tog sig för att samla sardinlådor, hvilka som bekant förekomma i alla tobaksland, men denna samling vann

icke broderns bifall, lika litet som då han senare samlade ostronskal och tyglappar.

En tredje biomständighet, som skulle bli olycksbringande för Gregorius, var den höga synpunkt hvarifrån han vandes att se ner på samhället; när han nämligen stod på kvarnbacken såg han alltid Stockholm under sina fötter och Stockholm det var naturligtvis hela Sverige för honom. Det var under sådana höga vyers inflytande den tanken föddes hos honom att han skulle bli Argus-Johanssons efterträdare och öfverta gamla Sverige. Han såg det ju dagligen ligga vid sina fötter och liksom blicka bedjande upp till honom: tag upp mig.

Vi göra nu ett språng öfver utvecklingens mindre betydelsefulla skeden och kasta oss genast in i Uppsala. Med Gregorius' invanda höga vyer från kvarnbacken, måste han genast betrakta Uppsala som en småstadshåla och studenterna som mjölnardrängar. Därigenom vann han snart en aktad ställning i studentkåren och erhöll i Estetiska föreningen uppmaning att hålla föredrag. Gregorius är idealist, behöfva vi anmärka det, och som sådan är han naturligtvis beundrare af alla Sveriges idealistiska kungar, och således mest Karl XII. Han besluter sålunda att hålla ett föredrag om Karl XII, men för att afvinna honom ett nytt intresse och erinrande sig benmjölskvarnen tar han ett sådant ben som icke förr varit malt på. Karl XII som filosof, matematiker, nationalekonom, artilleriofficer, det var gammalt, nej, Karl XII som estetiker, det var nytt. Saken var den, att Karl en gång under vistelsen i Lund blef angripen af en magåkomma och af misstag råkade springa in på en föreläsningssal. Olyckan ville att professorn läste estetik. Karl, som icke ville somna offentligt, tog upp sin knif och karfvade i bordet precis som andra akademiska medborgare. Föreläsningen rörde borghesiska fäktarn. Karl, som

icke kände borghesiska fäktarn, hörde icke på, utan skar ut ett par ridstöflar i bordet. Efter föreläsningens slut kom professorn fram till kungen och ville tala estetik, men denne sparkade honom i ändan på sitt vanliga rättframma sätt, hvilket tillvann honom alla studenternas hjärtan. Kungen blef också genast vald till hedersledamot af Estetiska föreningen och bordet införlifvades med konstmuseum i Lund.

Nu gällde det att få något ut af allt detta, och det fick Ballhorn genom att göra utdrag ur Estetiska föreningens matrikel där kungens namn stod, och med det namnet kunde man köra långt. Sedan fanns ett bref ibland Karl XII:s utgifna bref, där Karl anhåller att ögonblickligen få ritningar till en kasern. Aha! Han förstod arkitektur! Afhandlingen, som beledsagades af ett facsimile af stöflarna, ådagalade fullständigt att Karl XII icke, »såsom man hittills inbillat sig», var uteslutande officer, utan att han var en mycket framstående estetiker, och särskildt intresserade sig för arkitekturen, brukade (!) bevista föreläsningarna i Lund och var en tecknare af första rangen som med något mera utbildning kunnat få en hög plats i vår »tyvärr oskrifna» konsthistoria. Efter denna framgång var det som Ballhorn utvecklade sin benmjölnarverksamhet i stor skala. Han släpade fram ur klädstånd och vindar gamla papperslappar som det var skrifvet på. Här kommo nu intrycken från tobakslanden fram och skapade en sats som icke kunde utsägas utan att röja sin dumhet, men väl tillämpas. Allt som var skrifvet på vers i förra århundradet var poesi; icke medelmåttig poesi, utan den allra härligaste poesi och just därför var glömd, men som nu skulle ges ut och de glömdas namn inskrifvas i litteraturhistorien. Ballhorn fick statsanslag att utgifva Sveriges klassiska författare.

De eländigaste rimmare, som aldrig drömt om

äran att bli tryckta, gräfdes nu upp och i den nya upplagan af skolornas litteraturhistoria infördes en hop glada eller melankoliska bruksbokhållare och prästgårdsmamseller som haft den lyckan att skrifva vers för hundra år se'n och — glömmom icke det — haft den äran att upptäckas af Gregorius Ballhorn. Denna senare omständighet synes hafva varit den viktigaste, ty i litteraturhistorien stod nu »utgifven af Gregorius Ballhorn» på hvarenda sida. Men att denna sista omständighet, nämligen att Ballhorn upptäckt dem, var af den största vikt för de »fossila» författarna, framgick alldeles tydligt, då en hel kista med vers från förra århundradet hittats på en herrgårdsvind och underställdes Ballhorns granskning, hvarvid denne fann dem allesammans värdelösa. (Nu måste vi för de mindre bokkunniga upplysa om meningen med de två stora orden. Upptäcka är lika med: låna ur ett bibliotek, och utgifva lika med: läsa korrektur på.)

Ballhorn hade öfvertagit svenska litteraturen på entreprenad. Hädanefter voro alla upptäckter som för all framtid kommo att göras af andra än Ballhorn förklarade värdelösa!

När nu dessa oskyldiga poeter gått till odödligheten genom Gregorius Ballhorn, och inga fler fingo upptäckas, tyckte Gregorius att litteraturen var en honom tillerkänd och numera omistlig eröfring. Nya oupptäckta länder vinkade i fjärran och benmjölsintrycken verkade mäktigt. Ballhorn hade snart gjort en ny upptäckt som genom sin skenbara orimlighet skulle slå världen med häpnad: »Det var icke i böckerna vi skulle läsa människans historia, ty språket var som bekant tillkommet för att dölja människans tankar, nej, det var utanpå dessa böcker, där den på naturens omedvetna ståndpunkt sig befinnande konstarbetaren oreflekteradt tryckt tidehvarfvets stämpel i för den andligt skumögde, visserligen oläs-

liga, men för den seende, så vältaliga hieroglyfer. Bokbinderiets historia är mänsklighetens — in nuce (i en nöt)». Denna djärfva hypotes som skulle hafva behandlats med löje om den kommit från någon annan än Ballhorn, mottogs med jubel, och snart lästes inga häftade böcker i den lärda världen; man bara samlade bundna och dem läste man icke längre, utan man betraktade deras pärmar genom loupe. Man såg i pergamentbanden (icke det skinntorra, utan) det högre djurlifvets varmblodiga omhölje, på hvilket människohanden (mässingsstämpeln) tryckt sina fotspår (!) under vandringen genom odlingens nio världar, under det pappbanden med det lägre växtlifvets väfnader icke kunde gifva samma lefvande uttryck.

Man förvånas öfver sådana härliga upptäckter såsom att band från renässansens tidehvarf voro prydda med renässansornament och band från rokokon i rokokoornament. Nu behöfde man icke längre råka i tvifvel om en boks ålder, ty nu hade den nya vetenskapen skingrat allt mörker. Förut hade man nämligen måst slå upp boken och läsa på tryckåret, nu behöfde man bara se på pärmarna. Gregorius Ballhorn hade nu faktiskt öfvertagit Svenska Bokbinderiets historia — på entreprenad, och han fann snart formeln för denna sin verksamhet: »Svenska Folkets historia är dess bokbindares.»

Men från ljusare rymder kom snart på susande vingar en och annan liten fågel och hviskade i Ballhorns öra om andra jaktmarker, dem ingen svensk ännu vågat afdrifva. Att Ballhorn var idealist hafva vi ofvan förklarat onödigt att anmärka; med sin idelistiska riktning förenade han en stor kärlek för det liderliga, ty sådana motsägelser kunna vi råka på i det outrannsakliga människohjärtat. Men han hade en viss urskillning härvidlag. Allt som rörde könsförhållanden och var skrifvet före år 1850, det var humor; men med smuts (som idealist älskade han

ordet smuts) menade han alla angrepp (efter 1850) på konungar, drottningar, serafimerriddare, generaldirektörer, kommendörer, litteraturhistorici och samlare. Nu beslöt Ballhorn att visa svenskarna hvilka dolda skatter af humor de ägde, och han anställde en djupgräfning i gamla visor tryckta i år, hämtade ur minnet alla oanständiga historier han hört på krogar och i idealistkotteriet, plockade ut otryckta bitar ur klassiska författare, utgaf dessa under den humoristiska titeln: »Geranier plockade vid Parnassens fot». Som det mesta var vers, mottogs det af idealisterna med uppräckta händer, men justitiekanslern som var en arg realist, det vill säga lät saken gälla för hvad den var, konfiskerade upplagan, som sedan blef en stående rarietet på de bättre bokauktionerna. Som justitiekanslern var kommendör, vågade icke idealisterna göra larm, utan saken nedtystades genom några andra kommendörers bemedling. Ballhorn hade emellertid öfvertagit Sveriges humoristiska litteratur, och senare försök, ehuru i en bättre riktning, hafva af honom blifvit hänsynslöst förföljda.

Nu hade tjugufem år förflutit. Hela nationen hade väntat på Ballhorns Svenska konsthistoria, som »ännu tyvärr var oskrifven». Ingen hade vågat offentliggöra sina anteckningar eller samlingar; professorerna i konsthistorien hade icke vågat tänka på något sådant så länge Ballhorns Svenska konsthistoria bebådades en gång om året. En gång anmäldes till och med och recenserades den outgifna konsthistorien i ett litterärt Påskblad, där Ballhorn var afritad under rubriken »Det unga Sverige», hvilket af många togs som ett groft skämt, fastän det var det oskyldigaste allvar. Emellertid skulle berget till att föda; det födde en liten bok om hundra sidor, hvilken oläst anmäldes dagen före utkomsten i alla idealisttidningar; en lucka i svenska litteraturen var fylld, Ballhorns konsthistoria var utkommen. Man köpte

och skar upp. Läste titeln: »Allmän konsthistoria, utgifven af Gregorius Ballhorn». Allmän, det vill säga hela världens alla konster! Och detta på hundra sidor! Kolossalt! Men så stod ett tillägg, »bearbetad efter professor Schinderhannes tyska Kunstgeschichte»! Då hördes ett och annat »äh»! Men de som läste förordet, i hvilket tillkännagafs att Ballhorns bearbetning var en bearbetning af en mamsell Piffendorfs bearbetning af Schinderhannes Kunstgeschichte, de kunde icke återhålla ett utrop, som skulle artikuleradt kunna återgifvas så här: humbug! Men saken tystades ner, ty idealisterna hafva en oerhörd förmåga i att tysta ner — somliga saker. — Svenska konsthistoriens skrifvande hade blifvit uppskjutet i tjugufem år! Se där verkningarna af entreprenadsystemet! Och följden! Jo, två månader därefter utkom första häftet af en annan författares sedan många år hoparbetade Svenska konsthistoria. Ballhorn slog ner som en blixt, skref »varningar» (ny form af anmälning) i alla idealisttidningar, hans vänner tjöto öfver att arbetet, på hvilket man väntat så länge, råkat i sådana orena händer, då »mannen» var gifven; några kallade det inbrottsstöld, förräderi o. s. v.; arbetet afstannade med första häftet, förläggaren förlorade 20,000 kronor och författarens framtid var förstörd.

Nu vågar icke någon svensk konsthistoria växa upp förr än mullen grönskar på Ballhorns graf.

Frid öfver ditt stoft, gamle benmjölare!

*

Nära besläktade med renhållningsentreprenörerna äro de som tagit den svenska osedligheten på entreprenad. De hafva ett ganska lärorikt men obehagligt göra. De skola läsa alla osedliga böcker som utkomma och, hvad värre är, recensera (eller varna) för desamma, de skola besöka alla oanständiga varieté-

föreställningar, hvarigenom de aldrig få tid att se en god pjäs på nationalteatern; de skola se på alla oanständiga fotografier, som säljas på gator och i bodar; när det icke spelas på varietéteatern skola de tillbringa aftonen på krogen, för att höra på ungkarlshistorier och se efter huru mycket punsch ungdomen dricker; vilja de sedan vara nitiska, måste de gå ut på illa kända gator och antasta prostituerade kvinnor, för att få reda på detaljerna i deras hemliga yrke.

Ödet, som har sina grymma nycker ibland, hade till öfversteentreprenör för detta välgörande sällskap utsett en person som aldrig drömt om en sådan ära. Han hade efter en vild ungdom under årens lopp och genom släktförbindelser tillskansat sig en lärareplats vid en anstalt, där unga damer åtnjöto undervisning och hvilka måste betala hans ynnest med sin ynnest. Då och då hördes ett hotande mummel, men vår entreprenör var frimurare och saken tystades alltid ner. När nu en tidig, kanske alltför tidig ålderdom inträdde, och den gamle mannen, den vördade läraren, var trött och mätt och längtade till ro, stego några dunkla aningar om en viss ostraffad brottslighet fram, och den annalkande döden ledde hans tankar in på allvarliga ämnen. Han tog afsked från sin lärarebefattning, hvilken gifvit honom så många ljufva, dock nu så bittra minnen; vid afskedet, som åtföljdes af en middag med vers och ordensutnämning, hade mången som kände den allbekante kurtisörens framfarna dagar svårt att hålla sig allvarsam, då tidningarna påbördade honom dygder, dem han själf aldrig drömt sig äga. Efter afskedet kastade han sig in på religion och välgörenhet och greps ögonblickligen af de välgörande fruarna, hvilka just nyss afslutat leveranskontrakt med osedlighetsentreprenörerna. Hvilka helvetiskt uttänkta belägenheter den arme syndaren nu råkade i, hvilka kval för den arme då han, en dag befinner sig

som öfverste för osedlighetsentreprenörerna. Hans sista år voro ett helvete sådant endast en Dante kunnat uttänka det åt sin värsta ovän.

Han vaknar om morgonen efter en orolig natt, ty han har måst läsa Zolas sista roman i svensk öfversättning.

Det väntar någon i mottagningsrummet.

Det är en välgörande fru som är mycket rik, men icke skäms att tigga offentligt i tidningarna. (Sedan polisen förbjudit fattigt folk att tigga, hafva de rika i stället ostraffadt slagit sig på den näringen.)

— Har ni sett uselheten? utropar hon och tager upp en packe fotografier och andliga skrifter.

Direktören har icke sett; men nu måste han se. O, hvad hans gamla syndiga nerver skaka; han vänder bort sitt ansikte!

— Men det är förfärligt, utbrister han och hans askgråa ansikte rycker af sinnesrörelse.

— Man skulle kunna rodna, säger frun, om man icke hade det etiska momentet i sitt självfmedvetande.

— Dem renom är allting rent, säger direktören och sorterar korten på ett sätt som antyder en stor färdighet att handskas med kort.

— Var ni på varietéteatern i går?

— Nej, jag läste Zola. Hvilken bottenlös dy, hvilka skändligheter han pådiktar den välgörande kejsaren och den dygdiga kejsarinnan.

(Här måste anmärkas att osedlighetsentreprenörerna såsom sannskyldiga entreprenörer icke tillåta någon annan att röra i dynghögarna; det vilja de göra själfva! Därför lida de icke Zola.)

Det ringer igen hos vår direktör. En ung flicka, som skulle kunna vara en Perowska hvad entusiasmen och hänsynslösheten beträffar, erhåller företräde:

— Har direktören läst sista afhandlingen om ärftlig syfilis i The Lancet?

— Nej, jag har hållit på med en uppsats om Zola.

— Nå, då måste ni läsa den, ty styrelsen har genom mig uppdragit åt direktören att skrifva om ärftlig syfilis.

Direktören, den gamle grånade skörlefnadsmannen, rodnar svagt på de delar af kinden där han företrädesvis brukar lägga sminket, men han bleknar genast och blir likhvit.

Hvarför bleknade han? Låg det något lik i skåpet, som den unga Perowska känt lukten af? Hans blickar söka ett hål på golfvet, en lönndörr på väggen, en hiss genom taket, för att släppa honom ut ur detta rum där han icke kan fortsätta sin tillvaro utan att brinna ner inför dessa blickar som betrakta honom.

— Ni lofvar att skrifva, herr direktör?

— Jag lofvar! Och han räcker handen till afsked.

Han blir ensam. Några minuter står han försjunken i sina tankar, därpå tar han sin nyckelknippa, öppnar chiffonjéklaffen, drar ut en af smålådorna. Hans öga dröjer ofrivilligt på de granna banden och de lysande stjärnorna. Där ligger Nordstjärnans svarta band, svart som ämbetsmannens allvar, svart som sorgen öfver uteblifven befordran till det blåa bandet; och stjärnan strålar så vänligt nescit occasum, »han kan icke afsättas», en erinran om att ägaren lyckats hålla sig vid sin syssla oaktadt det smygande missnöjet; där ligger franska Hederslegionen; rödt som en blodfläck lyser bandet påminnande om de blodiga bragder som gaf den sitt upphof och om den fredliga (den att tillägna sin doktorsafhandling till kejsar Napoleon), som förskaffade ägaren densamma; turkiska Medjidieorden, som han fick för att han hjälpte Portens sändebud att äta upp en middag på Hasselbacken, italienska Kronorden, som han mottog i Civita Vecchia, därför att han lyckats vara uppbördsläkare på ett svenskt örlogsfartyg som gick i Medel-

hafvet, ryska Stanislaiorden, som han fick i utbyte mot den Vasaorden hans hustru kunde skaffa den ryske brännvinsbrännaren och verklige statsrådet under dess vistelse i Stockholm.

Han beskådade härligheten med dystra blickar. Hur litet den betyder för ägaren och hur mycket för den som icke äger den! Han drar ut lådan och ställer den på klaffen. Därpå träder han in handen och får ut en lönnlåda. Här har han trott sig begrafva några minnen af ungdomens förvillelser, men de hafva dykt upp igen och gått igen; han tömmer lådan på dess innehåll, en samling fransyska fotografier, och han kastar dem i kakelugnen där en brinnande eld förvandlar dem till aska. De rulla sig som ormar under den förtärande branden, alla dessa fresterskor med svällande former, och han tycker sig i kakelugnsöppningen skåda uppträden ur Dantes helvete och Ehrenstrahls yttersta dom.

Ändtligen äro de försvunna, de vällustiga och uppskakande bilderna. Han andas lättare och går till fönstret för att hvila sitt öga vid dagsljuset. Hvad var det? De döda hafva stått upp! Ligga icke en hel här af dessa synderskor på hans skrifbord? Jo! — Den välgörande frun hade glömt dem! Nå, det betyder ju ingenting, ty hon kände icke hvad som låg i chiffonjén bakom ordnarna. Han samlar ihop korten och lägger dem i sin skrifbordslåda; de såldes i går utanför teatern af en fattig gosse, hvars mor ligger på lasarettet, och i öfvermorgon skall gossen i polisen och då skola fotografierna vittna.

Därpå sätter han sig vid sin toalett. Han känner sig orakad. Hm! Det är en underlig känsla den där att känna sig orakad. Ansiktet är otrefligt, man erfar intryck af att man icke är snygg, de finare linjerna i huden äro igengrodda, små skuggor gå fram här och där och göra att man ser förstörd ut. Rakborsten far öfver hakan och kinderna, den

mjuka tvållöddern värmer och smeker som en fin liten hand, en svag mandeldoft väcker minnen som af sammet, gräfsvinshåren stryka ut som hartassen på griffeltaflan, och när man ser sig i spegeln, kan man icke se hur gammal man är; det är som snön då han faller på höstsmutsen. Och så kommer knifven som raderar ut allt och lämnar huden så frisk och ny som på en yngling! Hans panna ljusnar när han betraktar sitt nyförvärfvade ansikte i spegeln, och då han stiger upp och knyter sin halsduk, har han återvunnit sig själf. Han är åter inne i sin roll, hedersmannens, den vördade lärarens, riddarens af alla de ordnarna som ligga i lådan framför fotografierna... nej, de äro uppbrända nu!

Han tar det omnämnda häftet af The Lancet, betraktar det med likgiltiga blickar som man betraktar hvarje annan tidskrift af hvilken man just icke väntar sig hvarken nöje eller lärdom. Han läser om ärftlig syfilis som om han läste om gödselvattning i landtbruksakademiens tidskrift — det rörde honom inte. Och när han slutat läsa, tar han en penna och börjar skrifva. Och han börjar så här:

»Af alla de följder osedligheten medför torde ingen vara af en så oroväckande och farlig natur som» (här stannade pennan ett ögonblick, ty han fruktade att höra dess skärande röst på papperet) »ärftlig syfilis. Denna sjukdom kan med skäl kallas fädernas missgärningar in på barnen» (här stannade han igen, men snart var pennan i gång och gick sin bana till slutet, hväsande öfver sedeslös ungdom och skriande öfver kvinnors lättfärdighet).

Därpå gick han till frukostbordet och drack en half butelj rödt vin såsom en sannskyldig nestor anstår. Hvarför bleknade då den vördade läraren inför den unga kvinnan? Hade han något på samvetet som tvålen kunde tvätta bort och rakknifven skrapa ut? Hvem vet det?

Jo, han själf visste, att hans tankar i ett ögonblick satte sig i en läkardroska, åkte uppför Drottninggatan, togo af in på Rörstrandsgatan, åkte förbi cellfängelset, ströfvade uppför Sabbatsbergs backe och gingo in på sjukhuset, där en ung man låg i sina sista andedrag, umgäldande med sin död en af fädernas missgärningar. Men hvad rörde det väl hedersmannan och riddaren af alla de ordnarna som lågo i lådan framför fotografierna? Den sjuke bar ju icke hans namn? Nej! Men han skulle ha haft rätt att bära det.

Och nestor, huru ägde han mod att referera The Lancet? Kunde tvål och knif rena ett samvete? Eller var han en hycklare. Han var en självbedragare af allra vanligaste slag; han utförde de roller samhället gifvit honom. Men samhället, som kände honom, hvarför log det icke, då det såg hans namn i spetsen för osedlighetsentreprenörerna, då det läste festverserna och hörde om hans ordensutnämningar. Samhället log icke, därför att det erkände samhällsfördragets första grundlagsparagraf om den offentliga lögnen.

*

Entreprenadsystemet visar sig äfven på andra områden. Att Svenska Folkets historia bland annat är dess flintsakers och säkerhetsnålars har nyss blifvit ledt i bevis. Detta har blifvit en lätt sak då svenska historien sedan urminnes tider varit ett kungligt monopol, hvarigenom historieskrifningen blifvit öfverlämnad på entreprenad åt några pålitliga och handfasta personer. Våga ett försök att rita af en flintsak eller en säkerhetsnål och ni skall få se huru ni blir behandlad som en inbrottstjuf. Det vågar därför icke heller någon.

Dessa entreprenörer hafva utfärdat ett dekret: att alla handlingar som komma att upptäckas och

hvilka bevisa annat än att Karl XII, Gustaf II Adolf och Carl Michael Bellman voro födda gudar, äro förfalskade. På denna grund förklarades Gustaf II Adolf hafva förfalskat sin egen namnteckning, då han i egenhändig skrift angifvit orsaken till trettioåriga kriget vara politik, och man är betänkt på att vid nästa jubelfest få hans obefläckade aflelse införd i den augsburgiska bekännelsen. Om Carl Michael Bellman borde aldrig den som har hustru och barn yttra sig; kalla honom Sveriges förnämste vissångare och uteglöm bara epiteten gudaboren, oupphinnelig o. s. v. och ni skall göra väl att sälja ert möblemang och köpa biljett till utrikes ort.

En gammal man, som vågat kalla Bellman aristokrat därför att han lofsjungit menedaren Gustaf III:s statskupp, hade sådana erfarenheter af saken att han på dödsbädden testamenterade detta råd till sin afhållne son: »Förneka Kristi gudom, gosse, det får du, mantalskrif dig som ateist, angrip det regerande konungahuset, men för d-n rör aldrig vid Carl Michael Bellman; våga aldrig hysa några andra än andras meningar om honom; anfäktas du af tvifvel, så gå ut i ödemarken, men tig, tig; säg att han är nationalskald, skrif i tidningarna att det inte finns någon svensk bonde af de fyra millionerna som icke älskar hans visor, som icke kan dem utantill; har du röst som en korp, så lär dig sjunga Bellman; får du en son, så döp honom till Carl Michael, får du en dotter så kristna henne till Ulla, köper du en brännvinsflaska, när du skall sätta bo en gång, så rista hans namn på ena och Gustafs på den andra sidan. Jag, min son, var nog olycklig att ha en annan mening än de andra; hvar är ve, hvar är sorg? Hvad var läsarnas ofördragsamhet, franska skräckväldets hänsynslöshet mot den förföljelse som de frisinnade anställde mot mig, samma frisinnade som hvarje dag predikade tankefrihet och som kunde bli uppskakade af raseri,

då de sågo våld begås mot den heliga tanke- och yttrandefriheten; fullblodiga demokrater blefvo blinda af ilska och tyckte sig se en demokrat i Bellman, i Bellman. Gudar! — Hvilka anställde och ledde Bellmansförföljelsen tror du? Jo! Bellmansentreprenörerna! Min son, uppfyll min sista önskan innan jag lägger igen ögonen! Blif entreprenör — och du skall blifva stor — och lycklig!»

Oaktadt öfverdrifterna i dessa den döende mannens ord kunna vi icke förneka dem en viss grad af sanning. Af erfarenhet kunna vi vara i stånd att gifva unga författare ett lika godt råd, som de icke böra underlåta att begagna. Om du är ung och ännu icke skrifvit något egentligen, på sin höjd några versstycken som dock ännu icke utgöra en julbok, om du vill framåt, men icke har tillräckligt stark kropp att du kan undvara en och annan middag, om du sätter värde på en god cigarr och icke kan lefva utan människors smicker, om du med ett ord vill komma fram utan något besvär alls, så låt poussera dig, knuffa fram dig, af entreprenörerna af ryktbarheter, hvilket för öfrigt kan bli dig ganska behagligt då dessa dina beskyddare alla äro bebeskyddarinnor. Vår gamle vän som skrifver litteraturanmälningar i Den obesticklige erhöll en dag ett inbjudningskort till en litterär séance på Grand Hotell. Lockad af inbjudarinnornas namn och i förhoppning om en god supé var han nog obetänksam att infinna sig på platsen. Där finner han samlade alla Stockholmstidningars litteraturrecensenter, inträngda i fönstersmygar och belägrade af beskyddarinnor, så att de icke hade någon annan utväg till flykt än att gå ut genom fönstren. Försiktigtvis hade entreprenörerna tagit våningen tre trappor upp, så att hvarje tanke på flykt var omöjlig, helst dörren var strängt bevakad af en tebricka. Teet serverades också under bevakning, så att våra

litteraturanmälare måste pina i sig den för dem motbjudande drycken och doppa skorpor till på köpet. Efter teet serverades en ung man med fördelaktigt utseende, hvilken varit snäll att lofva ett föredrag. Herr Lagerström, så hette han, var nog blygsam att bedja om ursäkt innan han började en föreläsning om Henrik Ibsen. Hvilka njutningsrika timmar, det var två timmar, för våra gamla bokanmälare att få en liten repetitionskurs i Ibsens skrifter, och huru lärorikt att få en ny synpunkt öfver sakerna, helst denna synpunkt var delvis afvikande från deras egen! De vredo sig som trampade maskar, de kastade längtande blickar mot dörrarna om icke någon punschbricka skulle synas (om toddy hade de öfvergifvit allt hopp), de langade tobaksrullar bakom damernas ryggar för att motarbeta verkningarna af den för dem ovana tedrycken. När predikan var slut, måste de gå fram och tacka den okände ynglingen, måste de svara »charmangt» när beskyddarinnorna frågade dem om det icke var bra. Därpå gafs tecken till uppbrott. Supén då? Fanns ingen!

Men ännu återstod en angenäm öfverraskning som damerna på sitt vanliga älskvärda sätt förstå att anordna. Vid dörren satt en vaktmästare med en blyertspenna och en lista. Var det insamling också? Nej!

— Två kronor och femtio öre, om jag får be!

— För hvad?

— För tesupé, lokal, belysning och servis.

Motstånd hjälpte icke, förbannelser ännu mindre. Att behöfva betala där man borde haft betaldt! Det var oerhördt. Men hvad gjorde det. Ändamålet var ju vunnet. Den unge mannen var känd i den litterära världen.

Nedkomna på hamnbryggan svuro våra bokanmälare i månens åsyn en dyr ed att icke med ett ord i tidningarna nämna om hela uppträdet. Och

de erkände sig skyldiga att bli kastade i Norrström om de bröto den eden. Och de höllo sin ed.

Detta hindrade alls icke att de följande dag fingo läsa, hvar och en i sin tidning, de mest smickrande loford om den unge mannens föredrag. De kloka fruarna hade i tid iakttagit teets verkningar och vädrat tobaksrullarna för att låta en dyrbar tid gå förlorad.

Herr Lagerström fortfor att låta sig bäras på mjuka armar. När han skrifvit sin första enaktspjäs, sammankallade de beskyddande fruarna kungliga nationalteaterns artister och tidningarnas teaterrecensenter, men aktade sig bjuda några bokanmälare. Den förnämste skådespelaren vid lilla nationalteatern måste läsa upp stycket, hvilket läst af honom måste göra lycka. Dagen efter lyckönskades nationalteatern i tidningarna till det nya stycket och den inhemska dramatiken till en ny författare. Att stycket antogs efter den betan, det var gifvet.

Efter ett par år utan några umbäranden eller missöden var vår Lagerström så stor författare, att han å sin sida börjat beskydda unga författare. Han tillämpar därvid en grundsats som han har ur erfarenheten: det är ens eget fel om en icke kan komma fram.

Nå, men de, hvilka icke låta beskydda sig, eller de, hvilka icke äro nog lyckliga att falla de beskyddande damerna i smaken? De finnas icke till för dem. Första åren svara de att de »icke hört det namnet». Heter den stackarn Petterman, så börja de på femte året tala om en viss Pettersson och fråga om det är något med honom. På åttonde året känna de till herr Petterman, men de »ha icke läst något af honom». När han på femtonde året icke kan förnekas, börja de ändtligen att erkänna, att han är författare och visa honom den äran att gnata på honom i sina tidskrifter. När han slutligen blir öfversatt på

tyska, tala de om honom under benämningen den unge lofvande författaren och det namnet får han behålla till döddagar.

Chefen för detta entreprenadbolag är ett mycket lärdt fruntimmer. Hon kan tjugusex språk och har alltid med sig på ångbåten en koptisk grammatika, hvilken hon icke försummar att lägga uppslagen efter sig på akterdäck. En grosshandlare, som rest i sex somrar på samma ångbåt och alltid går och tittar i den uppslagna boken, när gumman går under däck, är numera öfvertygad om att koptiskan är det svåraste språk af alla, och han försäkrar sina vänner att man behöfver minst sex år för att lära sig detsamma.

Men hon åtnöjer sig icke med att beskydda unga okända svenskar, hon beskyddar också alla stora utländska författare, till hvilka hon skrifver bref och tackar för deras sista arbete, dock alltid med en och annan bifogad lärorik anmärkning, den hon icke kan återhålla, emedan hon har en öppen natur.

Bolaget har också öfvertagit den svenska tonkonsten (tonkonsten i sin helhet har redan sin beskyddare) och det har visat sig att unga sångare och sångerskor sällan lyckats utan att ha lämnat sitt öde i bolagets händer.

I ett samhälle, där skyddssystemet är så utveckladt, skulle man ha rätt att vänta sig mera lysande resultat än man i verkligheten finner. Tyvärr har en upplyst samtid funnit entreprenadsystemet gammalmodigt och hindrande för utvecklingen, hvilket haft till följd att detsamma ändå varmare omhuldas af sina vänner och gynnare och synes hafva en bättre framtid att vänta än det förtjänar.

VÅRA IDEALISTER.

Hvarken mantalskommissarien, uppbördsmannen eller statistiska byrån har reda på några idealister; förgäfves hafva vi efterhört hos traktens polisvaktkontor och församlingens prästerskap, men de hafva inga sådana i sina längder, åtminstone inte hvad de veta; de äro öfverallt och ingenstädes. Icke såsom icke idealister skulle betala kontribution, gå i kyrkan, besöka polisvaktkontor eller så; de göra nog allt detta, men som sagdt, i adresskalendern och statskalendern får man icke upp dem. De tillhöra således de tvifvelaktiga existenserna, om hvilkas tillvaro man endast då och då påminnes. Afslöja bara en humbug, och ni skall strax se en idealist krypa fram och försvara humbugen, kalla en som förfalskat en växel för växelförfalskare, och en idealist skall visa sig och säga att ni förlorat idealen; om ni förlorat pengarna, det vilja de icke tala om, ty de bry sig icke om pengar, säga de; vänd på hvilken social komposthög som helst, och idealister skola kräla som metmaskar för att gömma sig ner i jorden; men vill ni se dem i ansiktet, så bjud på en stor middag, och ni skall se dem svärma som flugor, stora feta köttflugor; annonsera ett statsstipendium, en pension, en syssla, och de skola komma fram som gräshoppor och de skola ofelbart hafva stipendiet eller sysslan.

Hvad som egentligen menas med idealist har ännu icke blifvit klargjordt och som alla sjuka frågor har äfven denna funnits lämplig att hållas sväfvande.

Håkan Olsson tror att det är ett hemligt sällskap som har sina anhängare i riksdagen. Där utmärka de sig genom sitt lifliga intresse för alla kulturfrågor. De uppträda alltid till biskopslönernas försvar, tala alltid för anslaget till statens aktör- och balettkår, som de sätta öfver alla andra bildningsfrågor, predika samvetstvång, yrka på skatternas läggande på de fattige, uttala öppet förakt för de arbetande medlemmarna i staten och anse timmerhuggare följa med skogsköp. För öfrigt påstå de världen nu hafva nått höjden af utveckling i konungariket Sverige och hvarje rubbning af det bestående vore en återgång.

Anders Rindholm, student i Uppsala, menar att idealisterna äro ett hemligt sällskap bland studenterna.

Carl Rydberg i Morgonbladet tror att det är ett jesuitersällskap bland tidningsskrifvarna.

Jag för min ringa del vet inte hvad jag skall tro. Jag har träffat dem öfverallt, men icke egentligen fått reda på dem. En gång delade jag deras mening som ansågo dem vara ett jesuitersällskap, men jag öfvergaf meningen då jag såg en idealist full. En jesuit hade bestämdt icke berusat sig. Att de äro ett hemligt sällskap trodde jag en hel sommar, som jag tillbragte i sällskap med en tidningsskrifvare i Aftonbladet. Vi voro ense i alla sociala och politiska frågor, trodde lika litet på Napoleon III som på Kristi gudom, ansågo sanningen vara ofunnen men att spåren voro funna, vi voro med ett ord fullkomligt ense i alla hufvudsaker. En dag frågades jag af en bekant hur jag kunde trifvas med den mannen.

— Därför att vi äro ense i de flesta frågor.

— Ni? men han är ju idealist?

— Hm! Hvad vill det säga?

— Har du inte läst Aftonbladet?

— Nej! Jag läser aldrig Aftonbladet.

— Läs den då, sade han med ett egendomligt uttryck midt emellan hån och medlidande.

Vid middagsbordet föllo mina ögon alldeles ofrivilligt på en blågrå makulatur, som låg under brödkorgen. Jag framtog den försiktigt, vecklade ut den ändå försiktigare och mellan fläckar af soja och senap upptäckte jag en rubrik som ådrog sig min uppmärksamhet. Artikeln var undertecknad med min väns tämligen okända signatur.

Jag hade trott mig känna världen och människorna rätt bra, men efter den läsningen ansåg jag mig vara en dufunge. Signaturen visade sig nämligen i sin skrifna artikel icke allenast sakna alla de öfvertygelser han samtalsvis förfäktade utan äfven vara i full besittning af alldeles motsatta. Han var nu patetisk, moralisk, ofördragsam, inskränkt och religiös.

Jag torkade mina händer på serveten och stoppade makulaturen bakom islåren.

Om aftonen träffade jag återigen idealisten och jag upptäckte att han vid klockkedjan bar en bronsmedalj med den nyss dödade prins Napoleons bild. På min fråga hvarför han bar densamma, svarade han att han fått den. Och då jag frågade hvad som menades med idealist, frågade han mig skrattande, om jag ville dricka konjak.

Längre kom jag icke den gången i mina forskningar, och resultatet blef: skratta och dricka konjak.

Idealister träffas bland alla samhällsklasser; jag har känt vinhandlare och ångbåtskaptener som varit idealister, men hvari det bestått, det fick jag aldrig reda på. Hos en ångbåtskapten yttrade det sig i att han läste ett kapitel ur bibeln hvar kväll. Ett kapitel skulle det vara. Men som han var full hvar kväll, har ingen fått reda på hur det gått till. Hos vinhandlaren tycktes det blott vara ett sjukligt till-

stånd som tog sitt uttryck i begagnandet af biliner-vatten om morgnarna.

Yrkesidealisterna åter, hvilka äro det hemliga sällskapets synliga ledare, hafva gifvit en mera bestämd form åt det saknade innehållet. Det är isynnerhet två af ledarna, hvilka framstå genom sin oerhörda förmåga att idealisera. Den ena är skalden, den andra patrioten. Skalden tillhör den lilla och lyckliga klass af människor som kallas de omtyckta. De må bära sig åt huru bakvändt, klandervärdt som helst, de äro nu en gång bland de omtyckta, som få göra hvad de vilja.

Han var omtyckt af lärarna i skolan för sin vackra sammetsblus, han var omtyckt då han skulle konfirmeras och kunde lägga en hundrakrona i prästens hatt, han var omtyckt i studentexamen då han höll middag på Hasselbacken. Han for utrikes och beság oljefärgstaflor, marmorstatyer och kyrkor samt roade sig och läste poemböcker. När han tröttnade på det, kom han hem och promoverades till filosofie doktor i poemböckerna, hvilket tillgick så, att han skulle säga hvad den examinerande professorn tänkte om de och de poemen. Som han var god vän och du med honom så kände han tämligen väl hans tankar; de andra, som icke voro du med professorn, fingo gå i många år innan de kunde utleta professorns tankar, som icke stodo i några böcker. Vår vän blef naturligtvis förklarad som snille efter han gick om kamraterna. Efter att nu ha läst så många poemböcker, så var det naturligtvis icke svårt att göra poem själf. Han gjorde ett att börja med. Att hans framgång var fullständig säger sig själft; men olyckligtvis räcker icke ett poem att göra en människa odödlig. Han beslöt alltså att göra flera. Och han gjorde vid alla tillfällen. Hans lärde vän hade nämligen lärt honom att det var förenadt med mindre risk att läsa upp sina poem än att trycka

dem, och att denna väg var både behagligare och genare. Tillfällen saknades icke under jubelfesternas tidehvarf och vår vän valde kungsvägen. Det fanns ingen jubel- eller invigningsmiddag då icke vår omtyckte poet vid desserten inför en rusig hop herrar och damer läste upp sina poem, hvilka mottogos med ändlöst jubel och aftrycktes med festreferaten i alla tidningar. Men när han gått på med detta i tio års tid, började hans lyra bli ostämd, utsatt som den var för temperatur- och vindväxlingar af alla slag, och han undgick icke det öde som drabbar alla stora förmågor, nämligen att bli utsatt för löjet. Skämtet döpte honom till krokanskalden, emedan han alltid fick gudayran när krokanen bröts, och jämförelsen mellan hans poem och en viss dessert som kallas snömos anställdes.

Lyckligtvis blåste en ny konjunkturvind upp som skulle fylla skaldens slappa segel.

En af vår tids lyckligaste idéer var utan tvifvel bolagsidéens praktiska tillämpning på poesien. Vi minnas alla poesiaktiebolaget Då. Grundaren af en poetisk tidskrift såg sina ansträngningar att få fart i tidskriften stranda mot tidningarnas obenägenhet att befordra densamma. Han ändrade nu affären till ett bolag, i hvilket alla recensenterna erhöllo aktier — se, nu var företagets framgång tryggadt. Vår vän, som alltid tyckte om det solida och garanterade, åtog sig nu en leverans af poemer att aflämnas till hvarje häfte. Som han enligt bolagets stadgar garanterades beröm för allt hvad han skref, blef han inom året en berömd skald och när han så till julen samlade sina bitar, så blef det en versbok, som bands i blå klot, passande till julklapp. Hvad han skref om? Ja, egentligen var det ingenting. Hans poesi var en majstång, bestående af en naken stång påklädd med blommor. Han var naturskald, men naturen var för honom ett orangeri och en trädgård. Georginer,

löfkojor, astrar, kronärtskockor, meloner, sparris, alla odlade växter som genom trädgårdsmästarens »idealisering» kunde fröjda de timliga lustarna, de voro föremål för poesien. Andra året, då leveranskontraktet skulle fullgöras, började de odlade växterna att tryta. Han kastade sig då öfver ogräsen, nässlor, maskrosor, trampgräs och bolmört. Den vilda floran hade han aldrig sett, ty han blef mörkrädd i skogen och på ängen hade han aldrig fått gå för sin mamma, som var rädd för ormar. Men efter att ha berömt i två års tid, började recensenterna att ledsna på detta som just icke var öfverensstämmande med deras lynne eller tillhörde deras verksamhet. Bolaget sprack och vår naturskald stod där öfvergifven. Men blida nornor vakade öfver honom. Han samlade alla sina dessertpoem i en stor julbok, med den följd att han invaldes i Svenska akademien och utnämndes till hofpoet. Och nu hade han kommit på den plats, dit natur och begåfning kallat honom. Hans verksamhet som sådan känna vi i botten. Eller ha vi icke läst hofmarskalkarnas redogörelser för jubelfesterna.

Kör. Recitativ. Kvartett. Solo med kör. Af W. C. D.

Potage tortue à l'Indienne	Xeres	Oscar Vals, Strauss
— — — — — — —		
Rissoles d'Ecrevisses à la Russe	Château Lafitte 1844	Svenska folkvisor af Geijer(!).
— — — — — — —		
Glaces, Compôtes, Dessert	Champagne Monopol	Verser af W. C. D.

»De högstämda verserna gjorde ett gripande intryck och voro skrifna med ovanlig talang af den skald till hvars älskliga toner Svenska Folket suttit lyssnande sedan en längre tid tillbaka,» säger hofmarskalksämbetet i sitt referat.

Men tiden går sina tunga steg och drifver mänskobarnen före sig i skaror. Ve den som stannar! Fridens sommarvindar lägga sig till ro, det mulnar i horisonten och det blir doft i luften. Det mullrar i fjärran, verandans kretonngardiner börja slå, cigarröken sväfvar orolig af och an, fönstren stängas och spjällen skjutas. Det blir åska! Det höres en lång suck, ett aflägset sus; en regndroppe, tung som ett blyhagel, slår på det belgiska fönsterglaset, kanariefåglarna skrika, stormen är här! Han knäcker georginerna i första stöten, bryter af de bleksiktiga sparrisstjälkarna, ruskar på kronärtskockornas bruna peruker och gör en ärtrefva af löfkojor och astrar; kålhufvena trycka mot jorden som skrämda harar och ämna låta stormen gå öfver; men han går icke öfver, utan bläddrar i deras blad som i en kupongbok och han rifver ut hvartenda ett och strör dem omkring som agnar.

Gif akt, kålhufven, när det blir storm härnäst!

Vår vän såg sig en dag i spegeln och fann att de evigt upprepade jubelmiddagarna gifvit honom ett apoplektiskt utseende. Han såg ju ut som en grosshandlare och icke som en skald. Detta bragte honom på eftertanke. Han började sofva oroligt om nätterna och hörde i drömmen pistolskott; han började i vaket tillstånd lukta krutrök. Som hofpoet hade han till binäring att hålla utkik. Han såg i fjärran okända segel dyka upp, flaggor, dem han icke återfann i regeringens flaggkartor, djärfva resningar och skarpa kölar som han icke sett förr. Hvad var det för ena friseglare? De funnos icke i rullorna, alltså fiender! Han rapporterade förhållandet och blef genast utnämnd till litteraturfiskal. Denna syssla skulle vara alldeles betydelselös, om icke svaga själar funnos, som tro på de utnämnda. Detta blef ett nytt uppslag i skaldens verksamhet. I hoftidningen förklarade han nu öppet, att allt hvad alla

andra skref var smörja, och att hvad han själf skrifver är det bästa, och det hans vänner skrifva, näst det bästa. Och hvarför? Därför att han har idealet! Hvad är då idealet? Det har han aldrig förklarat och därför bevaras hemligheten. Att döma af hans gärningar tyckes idealet vara: Konung och ärkebiskop, Svenska akademien, Serafimerorden, vers, konjak à 75 öre glaset, 20,000 kronors årlig inkomst, bänknyckel, syrener, domkyrkor (med målade fönster), ett litet parti på Sällskapet. Men om man frågar honom, om han anser detta vara idealet, så svarar han »inte det», men han säger aldrig: »se här är'et». Hvad däremot icke är idealet, det kallar han smuts. Det har hos honom utbildat sig en sjukdom att se smuts öfverallt, och denna sjukdom, hvars upphof tillskrifves oordentligt lefnadssätt och blifvit en förnäm sjukdom, som smittat hans vänner, har redan fått det grekiska namnet: Kopromani. Med smuts menar han: all litteratur som icke är skrifven på vers eller handlar om kungliga personer, syrener och domkyrkor; vidare fattigdomen (all fattigdom är själfförvållad!), tiggare (tiggeri är i lag förbjudet!), trasiga barn, obotligt sjuka (undantag: apoplektiska), fallna kvinnor, dåliga middagar; misslyckade (undantag: misslyckade hofpoeter!) poeter, smutsförfattare äro alla, som häckla hofpoeter, som afslöja lyckade humbugar, som söka orsakerna till det mänskliga eländet, och som vända på sophögar för att möjligen finna pärlor. Af allt detta kan man ändock icke få fram hans ideal! Tänk om det icke vore någon idé! Tänk om det icke vore någonting alls! Tänk om det bara vore en svart bonjour, som man har hängande och tar på sig när man går bort! Tänk om det vore en annans namn som man skrifvit själf! Tänk!!!

Men det finns en annan idealist, som i sina verkningar skulle kunna vara farligare än han är, om han icke vore så dum, det är patrioten.

Han är tre alnar lång, har stort skägg, begagnar enpåk och stöflar med skaft. Han är produkten af ett tidelag mellan studentmötena och folkhögskolan. Han har gjort sin lycka i världen med ett gammalt flintlåsgevär, som han brukar knäppa med. Han började knäppa med det i en folkhögskola åt lifbeväringens vänner och har sedan knäppt med det i en stor tidning. Men flintan är sprucken och han har förgäfves hembjudit bitarna åt historiska museum; fnösket är vått och krutet är unket. När ingen trodde mer på hans gevär, till hvilket han skref dåliga poem hvarje år, tog han fram en sabel som han köpt i en lumpbod. Nu skramlar han emellanåt med sabeln, men det lockar inte något folk!

Hans ideal äro naturligtvis Karl XII, svenska folkvisorna och förre ecklesiastikministern. Hans religion är den antagna bänknyckelsreligionen, och hans svenska historia är hans konungars; han tillhör historiska polisen och gör beslag på alla ostämplade varor i den vägen.

Ett dumhufvud själf och misslyckad författare, har han en liten binäring i att förfölja unga författare. Har äfven försökt sig på hofbanan, men hans enpåk stötte för hårdt i parkettgolfven och hans skaftstöflar refvo hål på mattorna. Anställd numera som hofvets reseombud i provinserna, där han håller föredrag i de svenska konungarnas historia och förstör folkhögskoleidén. Fuskar i litet af hvarje för att vinna ärans lager och gör falska växlar i patriotism, hvilket är det billigaste. Tror att utvandringens orsaker äro en försvagad konungamakt och aftagande religiositet; menar att den kan hämmas genom skyddstullar och lifbeväring; predikar läran om att det tusenåriga riket har kommit till Sverige och att utvecklingen nått sin höjd och att Sverige är det friaste, lyckligaste land på jorden. För öfrigt biträder han med patriotiska tal vid invigningar af folkskolehus,

öppnandet af kreatursutställningar, kanaler och slussar (järnvägar får han icke vara med om) samt aftäcker gärna monument öfver patrioter, utdelar patriotiska sällskapets medalj åt troget tjänstefolk, är ledamot af sällskapet för patriotslöjdens befrämjande och arrangerar flaggningar i landsorterna. Att han är krigisk är en följd af studentmötena och det omnämnda flintlåsgeväret.

Hans dagars tal äro dock numera räknade, emedan han är mycket gammal, och man väntar stundligen höra om någon olycka som händt honom med det gamla gevärskrället, hvilket han sitter och skurar på. Vi hoppas dock han må få lefva länge och lära att det finns andra idéer än Karl XII och kreatursutställningar, fastän de icke få rum i hans hjärna eller hälsas med flaggningar i landsorterna.

MOSES.

Det finnes icke något af den gamla världens folkslag, som omfattat den svenska nationen med sådan uppriktig och ihållande välvilja, man skulle kunna säga kärlek, som judarna, eller Moses, som de med sin vanliga humor älska att kalla sig. — »Jak ticker så risligt micket om den svensken», sade en gång en hårklippare under det han fick pisk af fästmannen till den flicka hvars flätor han klippt. — »Den man ger mik strik, fer att jak kept den flickens hår; men jak ticker ändå så risligt micket om den svensken.» Ett vackrare bevis på Moses' orubbliga hängifvenhet kunna vi icke uppleta. Hvad Moses gjort för Sverige, det kan ännu icke till fullo uppmätas, men en tacksam eftervärld skall erkänna att det var mycket. Han har också å sin sida vunnit nationens odelade kärlek och högaktning, som han förtjänar.

Det vackraste och mest tilltalande draget i Moses' karaktär är hans orubbliga vördnad för sin urgamla religion; detta drag, som aldrig nog ofta kan prisas, afsticker så mycket bjärtare mot svenskens ombytlighet, som oupphörligt skall söka ett nytt och ställa till bråk inom den gamla statskyrkan. Moses, han håller vid sin gamla bepröfvade statskyrka, ty den har fört honom genom öknen, då han kände sig för god att arbeta åt sådana okunnighetshjältar som de gamla Faraonerna; den hjälpte honom att intaga det väl skötta Palestina och den har hjälpt

baronerna Rothschild till deras inflytelserika ställning i Europa.

Utan Jehova och Schabbis hade Moses icke varit den han är. Jehova känna de flesta af mina läsare från bibliska historien, Schabbis däremot icke. Schabbis är en fläkt gädda, kokad i persilja, violrot och smör, hvilken ätes om fredagarna. Detta synes vara en småsak för oss fritänkare, som sakna vördnaden för det gamla, men för Moses är det ingen småsak, ty hans största och vackraste drag är kärleken till det gamla. Är hans kärlek riktigt brinnande, så har han på dörrposten ett glasrör fylldt med papperslappar och på hvilket han fingrar då han går ut och in under den bekanta bönen: »Allah ekbar barastrunt!» Judehatarna, hvilka dess bättre i vårt Sverige icke äro många, kalla detta hedendom och anse »dyrkandet af termometrar» vara förbjudet i grundlagen, men lyckligtvis betyder det ingenting hvad som står i grundlagen, ty det ändras så ofta.

Vår egen statskyrka, som är mindre tolerant än Moses, har äfven låtit förstå, att Moses enligt samma grundlag icke skulle ha rättighet att bo i Sverige, emedan han förnekar Gud, för såvidt Kristus var sann Gud, hvilket dock ännu icke är ledt i bevis, hvarför saken fått falla.

Denna framstående vördnad för det gamla, som noga bör skiljas från stillastående eller konservatism, har gjort Moses till en högst förträfflig och laglydig medborgare. Kärleken till det nya fosterlandet tager ett vackert uttryck i kärleken till konungahuset och vördnaden för landets gamla ätter, lagar och institutioner. Han är outtröttlig i att visa kungliga familjen små uppmärksamheter och vet alltid när deras landstigningsdagar, första nattvardsgångar, examensdagar, namns- och födelsedagar infalla, och då skall man alltid se Abraham, Isak och Jakob stå först på inbjudningarna till små uppmärksamheter. Våra

gamla ätter aktar han högt och han anser som en stor utmärkelse att få se någon af desamma i sitt hus, helst dock på sitt kontor, där umgänget kan bli mera förtroligt och icke störas af larmande barn eller lyssnande tjänare.

Moses är god patriot. Detta påstående synes strida mot hans visade likgiltighet mot det gamla fäderneslandet, men detta är blott en skenbar motsägelse, ty som sitt fädernesland anser han, och det med rätta, det land, där han är född och där han får slå upp bod. Utan denna anmärkta likgiltighet för det gamla fäderneslandet, hvilken äfven tyckes stå i strid mot hans kärlek för det gamla (hvilket dock blott är skenbart), skulle Moses aldrig ha kunnat så assimileras med svenska nationen. Sammansmältningen är dock så fullständig, att man skulle i händelse af en oförmodad skilsmässa hafva mycket svårt att skilja mitt och ditt. Han sitter som domare och ser med fullkomligt lugn huru den anklagade aflägger ed på nya testamentet; han låter promovera sig i en domkyrka, sjunger luterska psalmer, håller hatten för ansiktet under Fader vår, knäpper ihop händerna under bönen, allt med den fullkomligaste fördomsfrihet, hvilken för den kortsynte tyckes stå i strid med hans vördnad för sin fäderneärfda tro, men detta är blott skenbart. Ty hans nationalitetskänsla, hans ansvarighetsmedvetande är större, och det är en dygd för hvilken vi icke böra klandra honom, och därför blir aldrig hans ställning falsk, äfven om den skulle kunna tyckas så.

Rörande visade sig denna solidaritetskänsla vid sista jubelfesten i Uppsala. En ung Moses anförde en deputation till en gammal domprost som öfversatt Luthers argaste postilla. Moses, som höll festtalet, erinrade (i glömskan af det förflutna) om hvad den gamle verkat för det gemensamma fosterlandet och

dess upplysning. Han slutade med att nedkalla Guds välsignelse öfver domprostens ålderdom!

Därpå anförde han en deputation till finnarna, och i sin förlåtliga patriotiska ifver glömmande att han flyttat in i landet för knappa femtio år se'n, erinrade han finnarna om, huru deras gemensamma förfäder under Gustaf II Adolfs fanor slogos tillsammans på Leipzigs slätter emot gemensamma fiender (trosfiender!).

Icke en röst hördes uttrycka någon förvåning öfver detta goda minne, så naturligt föreföll det.

Vid samma glada tillfälle anförde han också en deputation, som öfverlämnade en hederskäpp åt en lärd, hvilken var berömd för sin kritik öfver Kristi gudom. Talaren erinrade om hvad den lärde verkat för det gemensamma fäderneslandet, för dess upplysning (om att Kristus blott var en jude) och uttalade den mening såsom hela deputationens, att Kristus snart skulle vara förvisad till myterna liksom Jehova.

Ett sådant frisinnadt ord hade man icke hört i Uppsala på en mansålder och Moses blef chef för de frisinnades parti.

Någon, som i försiktiga ordalag vågade framsmyga en antydan om det motsägande i Moses' dubbla uppträdande hos domprosten och den lärde, slogs genast till marken med den mycket berättigade och krossande frågan: Är icke Moses svensk? — Hvarpå det förödmjukande svaret måste bli ett nedslaget: Jo!

Men Moses' patriotism yttrar sig icke blott i ord, då han anför deputationer, den kan yttra sig i storartad handling. Moses, som är en tacksam natur, fäster sig gärna vid den plats där han haft sin verksamhet och vill gärna »göra något» för det samhälle som upptagit honom i sitt hägn. Med sitt högt utvecklade skönhetssinne väljer han alltid sådana medel, som kunna genom yttre företeelse både gifva

ett synligt uttryck åt hans tacksamhet och på samma gång blifva en prydnad för samhället. Aldrig har jag i egenskap af stockholmare läst en tidningsnotis, som rört min kära födelsestad, med mera intresse och uppmärksamhet, än den som härom dagen stod införd i en morgontidning under rubrik: S t o r a r t a d g å f v a t i l l s a m h ä l l e t. Direktören och riddaren Moses, hvars frikostighet mot Stockholms stad är vida bekant, har ånyo skänkt hufvudstaden en prydnad, som i sanning kan kallas en »folkegave», för så vidt Sveriges hufvudstad ännu vågar anse sig som en folkets tillhörighet. Han har nämligen på den skräpiga och aflägsna plats, som är välbekant under namnet Kungsträdgården, låtit undanrödja en mängd gamla ruckel och på den alldeles värdelösa tomten låtit uppföra ett palats, hvars make man aldrig förr sett och som täflar i skönhet med världens förnämsta. Palatset, som innehåller 25 våningar och 17 handelsbutiker, hvilka icke komma att få uthyras, har kostat inemot en million och är endast afsedt att vara en prydnad för hufvudstaden. Det fosterländska företaget förtjänar den största utmärkelse som kan tilldelas svensk man.

Beskrifning på palatset. Ritningarna äro gjorda af professor Münchhausen i Berlin; granitsocklarna i soubassemangen äro slipade af professorn och riddaren v. Steinmetz i Stuttgart; järnbalustraderna äro gjutna vid kejserliga gjuteriet i Danzig, förgyllda i hofförgylleriet i Weimar och polerade i Dresden.

Taket krönes af en kolossal uppasserska lutad mot en punschbricka och med Göta lejon vid fötterna. (En lycklig men skämtsam sinnebild både af den frikostige gifvarens sysselsättning och patriotiska sinnelag.) Figuren som är modellerad af Italiens förnämste bildhuggare, professorn och senatorn Rossi, bildar en värdig afslutning af torgets norra fasad på samma gång den blir en saknad pendant till den så

folkkäre konungs bildstod, som förgäfves sökt fylla en plats i den ruskiga sandöknen.

Rummen, hvilka icke komma att bebos, äro det oaktadt försedda med majolika-kakelugnar, införskrifna från den kungliga fabriken i Chelsea.

Det fosterländska företaget är öfverlämnadt till Stockholms kommun med villkor att det icke får uthyras, hvilket väl också svårligen skulle gå för sig på en så aflägsen och illa känd plats.

Om man betänker sig hvilken rad af försakelser, umbäranden, kroppsliga och andliga, som denne fosterlandsvän hade utstått innan han på en obetydlig värdshusrörelse kunnat sammanspara en hel million att handlöst skänka bort, skall man utan svårighet nedlägga hvarje tanke på att andra än de ädlaste bevekelsegrunder kunna framkalla stora handlingar.

Bland stående osanningar är väl ingen större än den, att Moses med förkärlek ägnar sig åt köpenskap och penningeförvärf. I Sverige är detta så mycket mindre fallet, som han icke behöfver handla, emedan alla svenska Moses äro rika. Han ägnar i dess ställe gärna sina krafter åt det älskade fosterlandets tjänst, antingen som ämbetsman, eller också ägnar han sig åt upphjälpandet af de sköna konsterna, dels i egenskap af beskyddare, dels i egenskap af utöfvare.

Har han tillräckligt med pengar ägnar han sig åt det allmänna. Att förklara hvad som i ett konstitutionellt samhälle menas med det allmänna har sig icke så lätt, men när Moses ägnar sig åt det, så kunna vi tro att det är något förståndigt.

Såg ni aldrig på Stockholms gator en ensitsig droska, sådan som läkarna bruka den, med en stark dragare för, ila fram på de mest besökta gatorna! Ni kanske icke observerade droskan, men så observerade ni åtminstone det stora håret! Icke det? Då observerade ni icke heller den store mannen

som åkte i den droskan och var iförd det stora håret! Det var ett stort hvitt hår, erinrande om patriarkens i Lilla Dorrit (af Charles Dickens); det väckte ovillkorligen längtan efter en sax; man ville så gärna se hur det obetydliga ansiktet skulle ta sig ut beröfvadt sin infattning! Stockholmarna, som visste hans namn, upphörde ändock aldrig att fråga: hvem är det? Uppgifterna voro så gränslöst sväfvande att vi aldrig fingo reda på hvem det var? Att det var Moses, det såg man ju! Han blef tid efter annan afritad i Illustrerad tidning, men oaktadt förklarande text medföljde gratis, fick man ändå aldrig klart för sig annat än att det var Moses som arbetade i det allmänna, och att hans verksamhetsfält var ett slags kommittéer. Att han var en djäfla man försäkrades då och då af sakkunniga, men hvad han gjort, det var en gåta, som han höll på att ta med sig i grafven. Lyckligtvis dog han under för hans biograf särdeles gynnsamma omständigheter, nämligen på ett besök i sin födelsestad Norrköping, där en landsman fick i uppdrag att per telegraf meddela hans biografi till en i Stockholm utkommande tidning. Af telegrammet, som ju måste hålla sig till hufvudsaken, framgick, att Moses arbetat i det allmännas tjänst, ägde Nordstjärneorden, hade ett angenämt hem, hvitt långt hår och var en djäfla man.

Närmare upplysningar fingo vi aldrig om den store mannen, förr än långt efteråt någon af en händelse omtalade, att han var bokhållare på ett kontor och författat ett kommittébetänkande, som vann någorlunda mycket bifall af de sakkunniga. Hvad det var för ett betänkande, det fick man inte reda på, men mera djupgående forskningar upplyste att »det i väsentlig mån var dåvarande assessor Almqvists förtjänst» (det kände inte f-n någon Almqvist, men vår store Moses, den kände vi).

Om den uppväxande kontorspersonalen ville ägna

sig litet mera åt det allmännas tjänst, så skulle den kanske, vi säga kanske, kunna motse en tryggad och ärad ålderdom i ett aktadt hem samt litet oftare bli hugnad med Nordstjärneorden än den under nuvarande förhållanden blir.

När Moses ägnar sig åt artistiska eller litterära värf gör han det på fullt allvar. Det finns ingen svensk som så ägnat sig åt svenska litteraturen som Moses. Han har ägnat sig åt hela den klassiska litteraturen; han har ägnat sig åt Bellman, Lidner, Lenngren, Stagnelius, Nicander, Braun, Carlén, han har ägnat sig åt Fältskärns berättelser, Mellins historiska noveller, Jolins skrifter, Snoilskys dikter, Wirséns poem och Bäckströms vers. Almqvist, Crusenstolpe, Aftonbladet, Litterärt Album, Svea, Göta och Nore hafva Moses till upphofsmän.

Moses' kärlek till svenska litteraturen har också funnit sin rättvisa belöning, då Uppsala universitets nyligen afgångne kansler besatte de tvenne lediga katedrarna i svenska litteraturens historia med tvenne unga Moses, af hvilkas frisinnade tänkesätt man väntar sig det allra bästa för den svenska versproduktionen, hvilken står under dessa katedrars kontroll.

Moses' andliga begåfning har aldrig blifvit ifrågasatt, när han ägnar sig åt det artistiska. Vi ha nyligen sett ett grant exempel på huru en äldre Moses, som ägnat femtio år af sitt lif åt ett aktadt yrke, plötsligen fattas af en artistisk lusta som bryter ut i oljefärgsmålning. Han beströk några kvadratref duk på en otroligt kort tid, hängde upp dem i konstföreningen och lyckades genast vinna Aftonbladets bifall, hvilken tidning endast kunde förklara saken som ett underverk, att en person utan studier i ämnet kunde på tre dagar frambringa åtta ref och två stänger oljefärgsmålning, som eljest man behöfde ett halft lif till. Uppmuntrad af bifallet fortsatte Moses med ohejdad fart, och inom tre veckor var

han professor vid Ritarakademien. Med vanlig frikostighet visade han sin tacksamhet genom en storartad gåfva till Nationalmuseum, bestående i sex af sina bästa taflor, hvilka mottogos med tacksamhet. Men nu var Moses' äregirighet väckt. Att få en tafla på Nationalmuseum anses af urinvånarna i Sverige som den största heder, men Moses, som redan fått in sina sex, ansåg att det var större heder att få in en i Stockholms slott. Detta var kinkigare, ty Hans Majestät hade i ett trontal förklarat, att han icke tålde oljefärgsmålning. Men Moses, som var listigare än alla djur på jorden, visste besked. När prinsen af Bohuslän fick sin första tand blef det ett jubelskri bland svenska folkets stater och kårer. Och man beslöt att gifva luft åt sina känslor på många sätt. Moses fann snart sitt sätt, och tråkigt var det icke. Han hade nyss fullbordat sin tafla; duken upptog en fjärdedels hektar (nya måttet); ämnet hette: »Paraden kommer». Som Moses fått väder på att en ny riktning uppträdt i Paris, där man tog sina modeller ur verkligheten, ansåg han sig berättigad och skyldig att tillgodogöra sig densamma. Nåväl, paraden anfördes af en prins af blodet; i spetsen gick regementstrumslagaren Hermann; på en trappa stodo fruarna Aronsson och Jakobsson; i fönstren syntes doktor Isaksson med fru, grosshandlar Abramsson med fru, operasångare Labansson med fru. Alla fruarna voro iförda nya klänningar från Valentin; på trappan låg en matta från Marcus; herrarna voro klädda i nya vårhabiter från Moritz Hirsch. Taflans hufvudmoment var gripande. En man har gått ur ledet och framlämnar från öfverstelöjtnanten ett återbud till grosshandlar Abramssons middag. Fru Abramsson svimmar i fru Isakssons armar och nedsjunker halfdöende på Marcus' brysselmatta. Doktor Isaksson skyndar till med en termometer för att undersöka fru Abramssons puls.

Stockholms damer, hvilka enligt Sveriges officiella statistik utgöra ett antal af 93,559, sammankallades i läsesalongen vid Brunkeberg, den enda lokal i Stockholm som kunde rymma en så stor samling, och beslöto att inköpa taflan och öfverlämna densamma till tandgåfva åt prinsen af Bohuslän. Som emellertid endast tjugufem damer infunnit sig, fattades det beslut (under fru Isakssons ordförandeskap) att de frånvarande fingo rätta sig efter de närvarandes beslut, hvarpå taflan öfverlämnades med påskrift: Från Stockholms damer.

Träffa vi åter Moses i ämbetsmannens maktpåliggande ställning, så är han mera nitisk än, vi måste till vår blygd erkänna det, våra egna. Vi sågo till exempel honom som polismästare i Göteborg; hans medfödda hat mot laster och brott af alla slag gaf sig luft i en formlig förföljelse af allt otyg; tjufvar och skökor darrade inför hans skarpa öga, och hans kärlek till sanningen var så stor, att han icke kunde höra ett nekande svar inför domstolen utan att råka i raseri, så mycket mera oväntadt som den kända tålighet, hvarmed han i nittonhundra år lidit förföljelser, eljest är ett karaktärsdrag hos honom.

Såsom människa i dagliga lifvet är Moses en mycket enkel, rättfram och vinnande person, hvilken enkelhet stundom antar den glada burschikos-formen. Han hatar krus och ceremonier och skall genom sitt verksamma föredöme inverka godt och reformerande på vårt stela sällskapslif. Sålunda har han redan gjort förberedande försök att införa de älskvärda österländska sederna att ej lyfta på hatten och icke besvara bref. Vi hafva sett en mycket omtyckt Moses, som personligen gjort försök med den behöfliga reformen att inträda i salong med öfverrock och brinnande cigarr; han anställde de första försöken hos änkor och mindre bemedlade familjer,

och lyckades fullständigt. Bland lofvärda bordseder han infört och hvilka äro både angenäma och tidsbesparande är, att såsom värd ta sig själf först, stödjande sig på Macbeths teori att gästen är värd i värdens hus och därför skall serveras sist.

Moses har också en annan dygd som urinvånarna sakna; han älskar sammanhållning mellan landsmän; aldrig ser man en Moses uppträda mot en annan Moses inför domstol, och råkar han någon gång ut för polisen, så skaffar alltid hans fredsälskande lynne honom en förlikning. Han hatar processer och låter hellre udda vara jämnt.

Hvad vi utom alla hans andra dygder ha att lära af honom är hans fullständiga förakt för titlar. Aldrig skall man se honom söka en konsulsbefattning för uniformens och ordnarnas skull; aldrig ser man Moses helt fräckt kröna sin butiksdörr med svenska riksvapnet öfver hofleverantörstiteln; aldrig begagnar han sådana små bakvägar till Vasaorden som att, då han är handlande, låta inskrifva sig i någon direktion för en välgörande stiftelse, och aldrig ser man Moses sätta ut den dumma doktorstiteln under sitt namn på ett bokomslag; däremot skall man höra med hvilken gladlynt naivitet som han gör gamla ämbetsmän galna; han titulerar Kunglig Majestäts kanslister för notarier, kungliga bibliotekarier för lektorer, när han någon gång begagnar titlar. Eljest har han blott ett enda tilltalsord, och det lika enkelt som vackert; han säger rätt och slätt: herrn och frun. Med grefve- och friherretitlarna har han gått ett steg längre än vår mest demokratiska tidning, ty han har aflagt dem. Möjligen kan han af ömma släktkonsiderationer förmå sig titulera sin måg grefven och sin dotter grefvinnan, men aldrig gör han det med någon annan, det månde vara hvem som helst.

Enkel och flärdlös är han till sin natur; det har han med sig från sitt gamla öken- och bergland,

där han på kamelens kutiga rygg lärde sig försakelser af alla slag; han är därför särdeles lämplig för acklimatisering i vårt steniga land, där en ringa bärgning är hans förnöjda sinne nog.

Sådan är vår Moses!

Kanske finner läsaren min hastiga skildring nog ljus. Har Moses inga fel? Är hans karaktär och hans vandel så alldeles utan skuggor? Jo, han har ett fel, men det är icke hans och det kunde snart hjälpas, om det icke vore för sent. Han är litet bortskämd!

Moses skall vara snäll mot de beskedliga urinvånarna, ty de ha varit snälla mot honom, när han kom fattig och mauschlande och fick lof att sätta lien på de åkrar de brutit och besått.

OM DEN OFFENTLIGA LÖGNEN, KANONISERINGAR OCH FESTTAL.

Alldenstund samhället är byggdt på brutna öfverenskommelser, det vill säga lögner, hafva de ursprungligen enkla förhållandena blifvit så invecklade, att den offentliga lögnen blifvit en stående nödvändighet, en slags tyst samhällsöfverenskommelse, som icke utan sina vådor kan brytas. Sålunda ser man hvilka förfärliga rubbningar ett i rättan tid uttaladt sant ord kan medföra, och det är icke på skämt man kallar en sådan indiskret person samhällsvådlig. Äro vi själfva oskyldiga? Hafva vi aldrig ljugit? Jo, vi hafva det alla, ända sedan vi voro barn! Härmed mena vi icke det försynta förtigandet af obehagliga men likgiltiga saker, som icke kunna gagna uttalade men öka trefnaden outsagda.

Vi började i större skala, då vi vid altaret ljögo oss till rättigheten att få betala skatt, exercera beväring, få syssla och bli statsråd. Vi ljögo sedan med berådt mod och med löjet på läpparna, då vi på ett latinskt lexikon (när biblarna icke räckte till) aflade trohetseden inför Akademiska Konsistorium.

Huru ofta ha vi icke sedan ljugit i tentamina! Professorn frågar: huru många personer i gudomen? Vi svara tre, men mena på sin höjd en. Professorn frågar om 1772 års revolution var nyttig eller skad-

lig för Sverige. Vi svara nyttig, men äro bergsäkra på, att den var skadlig.

Professorn frågar oss om orsakerna till Sveriges deltagande i trettioåriga kriget. Vi svara religionsnit, men veta att det var politik eller ärelystnad. För tio år sedan svarade vi på frågan, hvilken den enda förnuftiga representationen är: ståndsrepresentationen; i dag svara vi: tvåkammarsystemet, ehuru vi icke anse någondera förnuftig.

När vi träda ut i lifvet, är det första vi få lära oss: att tiga; förtiga viktiga sanningar, som förtegna kunna skada medmänniskors och samhällets välfärd.

Hur många gånger man tegat, då man bort tala!

Vi bli ofta förtjusta i medmänniskor, då vi träffa dem i glada samkväm! Hvarför? De upphöra att ljuga! De äro sanna! Man blir betagen i sin bittraste ovän, därför att man upptäcker, att han icke menat hvad han sagt på fullt allvar, och vi förstå, att omständigheterna (samhället) tvungit honom att förfäkta en dumhet. Han är kanske beredd att erkänna det, om han blir varm, och de värsta kämpar kunna le mot hvarandra som augurer, när de råkas mellan skål och vägg — blott man icke håller tal, ty då är man inne på offentligheten och då måste ljugas.

I närmaste sammanhang med den offentliga lögnen står kanoniseringen. Det är en bland de afskyvärdaste yttringar af den civiliserade människans förfalsknings- och härsklystnad. När hon nämligen icke själf förmår tillfredsställa sina onda begär, så uppfinner hon fetischer, helgon eller i moderna tider: storheter. Broder Bartolomeus låter flå sig ända till knävecken hellre än att falla på knä för dumheten, och han blir föremål för en eftervärlds beundran, Erik IX blir kallad helig därför att han skänkte efter orättfärdigt pålagda skatter. Birgitta blef hel-

gon därför att hon visat ett personligt mod vid uppträdandet mot en usel regentfamilj, som ville förstöra landet; men munkarna som utverkade helighetsförklaringen, de beundrade mindre, men beräknade mer fördelarna af att få ha ett eget helgon. Kristendomen, som helt fräckt påstås ha nedslagit de gamla afgudarna, har tvärtom uppfunnit mänskodyrkan; hedningarna dyrkade naturkrafter, de kristna dyrkade människor, börjande med Kristus. De gamla katolikerna dyrkade olyckan, modet, självförsakelsen, motgångarnas dygder med ett ord; de nya katolikerna, och våra kära protestanter också, dyrka framgången, lyckan, succès'n (till hvad pris som helst!), den erkända framgången.

I Uppsala domkyrka hade våra förfäder bland många andra kapell också ett åt jungfru Maria, Jesu Kristi moder, en den olyckligaste af kvinnor, som såg sin son först växa ifrån sig, så att absolut missförstånd för lifvet uppstod, sedan framhärda i villfarelser (enligt hennes förstånd) och slutligen afrättas under de mest upprörande omständigheter. Mater dolorosa måste bli alla mödrars vän, och den dyrkan som i den stilla kyrkan ägnades den olyckliga var icke farligare än den man i våra dagar ägnar en fet professors staty under ett fackeltåg.

Men reformationen kom, hänsynslös, praktisk, materialistisk, framgångsrik; afgudabilderna (som de kallades) blefvo störtade och templet rensadt, isynnerhet på ädla metaller, ty trätaflorna och träbilderna fingo mångenstans sitta kvar in på våra dagar, och sitta där än. Då blef mater dolorosa också störtad — och det var nog så rätt; hennes kapell blef som de andra så naket som en farstu; Erik den heliges (han som skänkte efter olaga skatter) blef också rensadt; men fyrtio år efteråt börjar man reparera och några år därefter ligger ett nytt helgon (mellan tre hustrur), just samme man som störtat både Erik

IX och jungfru Maria; och han var den störste och obarmhärtigaste skattdrifvare som Sverige haft. Det gick dock an, ty han hade gjort en stor bedrift som lefver, om han också icke gjorde den ensam. Jungfru Marias kor stod länge öde. Man hade litet försyn för den sörjande modren. Men det kom en dag, då efter några lyckade nappatag med katolikerna man icke längre hade någon försyn alls. Det växte uti södra Pommern en skön baron, som hette von Schlippenbach von Feissenhausen; under ett dryckeslag råkade han piska upp en prins af blodet, som på skämt spottat honom på högra örlappen. Som den regerande fursten af södra Pommern befann sig i en tillfällig penningförlägenhet, dömdes den gripne baronen att mista sina gods. Utblottad på allt, erinrade sig baronen, att det norrut bodde ett beskedligt folk, som tyckte mycket om utlänningar. Folket kallades svenskar och kungen hette — ja det var inte så noga.

Baron Schlippenbach kom till Sverige, blef hofmarskalk och dog. Han begrofs i Uppsala domkyrka, i jungfru Marias kor, och där ligger han än. Domkyrkovaktmästaren, som har så mycket att berätta om ärkebiskop Mennanders och Johan III:s lysande bedrifter, stannar stum inför baron Schlippenbachs grafkor. Han har inte ett ord att säga!

I våra dagar har helgondyrkeriet antagit storartade dimensioner; nu kanoniseras sångerskor, aktriser, modellörer, verspoeter, trävaruhandlare, riksdagsmän, sådana som måla oljefärgstaflor, idealisera brännvin (brännvinsförädlare), resa, sälja egendomar. Men allmänheten slipper som oftast från besväret, ty man gör det själf. Det enklaste sättet är att beställa sin byst; är man mindre bemedlad, så har man den fördelen, att man samtidigt får vara mecenat mot en elev, som genast skyndar att sätta in notis i tidningen, där hans namn får en gryende glans vid

sidan af det stora namnet. Bysten exponeras i konstföreningen, recenseras i tidningen och stannar hemma i barnkammaren på ett linneskåp. Närmare motsvarande medeltidens kanoniseringar äro våra »uppgräfningar». Ett universitet har icke haft någon framstående förmåga på femtio år; då måste man verkställa en uppgräfning för att kunna få en fest, som alltid verkar uppfriskande i en småstadshåla.

En teater går med dåliga hus en längre tid; man letar i en teateralmanacka; alltid hittar man en födelse- eller en dödsdag och man anstaltar om en uppgräfning med prolog. Som alla stora dramaturger och aktörer hafva varit så förtänksamma att de kommit till världen och gått hädan under säsongen, så kan aldrig hända så illa att en uppgräfning behöfver verkställas under den varma årstiden, då teatrarna äro stängda.

Kungliga lik som äro balsamerade få icke af allmänheten uppgräfvas; man inskränker sig därför att vördsamt frammana deras skuggor. Detta går till på följande sätt. Man går en mörk höstkväll med en fana och ställer sig utanför Riddarholmskyrkan. På ett gifvet tecken infalla sångarna i en hymn af Atterbom, då genast de höga fönstren fyllas med skuggor, som hålla för öronen och nicka beskyddande åt det unga Sverige, ty det är mest ungdomen, som af sina lärare uppmuntras att dyrka skuggor för att de icke skola taga en onyttig del i verklighetens bråk.

Därpå blottar sånganföraren sitt hufvud och säger: lefve t. ex. konung Fredrik den förste. Efter ett niofaldigt hurra aftågar ungdomen under bevakning af traktens poliskonstaplar till Bährs kafé, där man dricker punsch.

Snickarnas sångförening ville också vara med om att mana fram kungliga skuggor, men Historiska sällskapet, som har alla balsamerade på entrepre-

nad, afstyrkte snickarnas anhållan, emedan (påstods det) de icke kunde någon hymn af Atterbom.

Våra stora minnen, ja det är också en historia. Vården af våra stora minnen har som vi veta blifvit öfverlämnad åt en självald kommitté, bestående af en hofintendent, Historiska sällskapet, vaktmästaren i Riddarholmskyrkan, vaktmästaren i Historiska museum, redaktionen af tidningen Aftonbladet och amanuensen Ballhorn.

Vi kunna med lugn möta kommande stormar då vi veta, att våra stora minnen vårdas af sådana män. De äro vaksamma, nyktra, ordentliga och påpassliga. De hafva alla på sina skrifbord en historisk kontorsalmanacka och veta precis när ett stort minne skall upplifvas. De läsa alla tidningar och tidskrifter och spåra på långa håll attentater mot våra stora minnen.

Vårt historiska museum är i sitt slag det enda i Europa. Det förvarar en mängd historiska saker, som alla äro på ett eller annat sätt förknippade med våra stora minnen. Där finns 2,000 stenyxor, som äro hvarandra så precis lika, att om man lägger dem i en säck och skakar om dem aldrig så väl, så skall inte fan själf kunna ta fram en som är olik den andra. Denna kompletta likhet, som förefaller den oinvigde obegriplig, skulle dock utgöra ett af de starkaste bevisen för nationens härledning ur en enda stam. Af dessa intressanta yxor, som upptaga nedre våningen, äro tyvärr blott ett fåtal afbildade i Sveriges historia, men de öfriga äro under utgifning ämnade att utkomma i häften under loppet af 50 år. Andra våningen upptages uteslutande af säkerhetsnålar från mässingsåldern. De äro också under utgifning. Tredje våningen upptages af järnskrot, hvilket rubb och stubb är utgifvet i tio starka band. Det mesta härleder sig från guldåldern. Längre upp finns ett nålhus, som tillhört mamsell

Hagerman; en säng i hvilken Gustaf IV Adolf är född (äktheten är dock ifrågasatt), en bänk, på hvilken Fredrik I sofvit af sig ett rus samt Bernhard von Beskows ordnar och bläckhorn.

Stolligt kan i sanning kommitténs uppträdande kallas, då härom året en verklig attentatepidemi rasade mot våra stora minnen. Hofmarskalken von Beskows bläckhorn, som förvaras under glas och nyckel i Historiska museum, hade på ett obegripligt sätt blifvit fylldt med ärter. Hvad skulle detta betyda? Ja, det var icke lätt att säga, men att det var ett attentat, det var afgjordt. Några vågade i all tysthet gissa, att det skulle vara en skändlig anspelning på hans poesi (hvilken i så fall menades verka som okokta ärter); men anspelningen var för smutsig för att kunna vinna tro. Men larm slogs; Aftonbladets kommitterade blåste upp i stora oxhornet; amanuensen Ballhorn skriade i en kort artikel och beklagade att bristande utrymme hindrade honom att säga allt hvad han ville; Svenska Folket fick en grundlig dufning för att det icke hade mera aktning för våra stora minnen.

Det var en skräckens och jämmerns dagar. En bekant författare, som vågade uppträda till Svenska Folkets försvar och skjuta skulden till den »obetydliga förseelsen» på museets vaktmästare, blef sliten i stycken. »En obetydlig förseelse! Ha! där ser man frukten af de läror som våra så kallade (alltid så kallade!) realister sprida! En obetydlig förseelse! Ha! Att draga våra stora minnen i smutsen (alltid i smutsen!).» Aftonbladet slutade med att åkalla polisen mot sådana författare. Men då blef fan lös. När Dagbladet nämligen fick höra, att någon annan vågade ropa på polis, blef det alldeles utom sig. Stockholm var uppfylldt af skräck. Den oförsiktige försvararen af Svenska Folket, som varit nog dum att sätta ut sitt namn, blef anklagad (i Afton-

bladet!) för en hel mängd brott mot strafflagen, hvaröfver hans hustru och barn råkade i förtviflan. Familjebanden hotade att upplösas; fäder straffade sina söner därför att de sågo på dem, att de icke trodde på von Beskow; personer som råkades på gatan undersökte hvarandra med ögonen om de trodde på von Beskow eller inte; den som teg i ett sällskap, där von Beskow var samtalsämne, var genast röjd och kastades ut; unga ärelystna studenter, som hade lukt på vindkastens fördelar, skrefvo artiklar i tidskrifterna och nu, när de vågade sätta ut sina namn, blefvo de stora litteraturhistorici och en blef docent.

Resultatet: von Beskow kanoniserades till nationalskald, amanuensen Ballhorn blef hedersdoktor och hedersledamot af alla lärda sällskap (till och med det entomologiska), fick Svenska akademiens understöd såsom vitter författare, hvarpå han genast stiftade ett sällskap »för vården af våra stora minnen».

Men i all tysthet fick vaktmästaren i Historiska museum en enskild skrapa, därför att han glömt att taga ut ärterna, när han sköljt von Beskows bläckhorn. Men det kom aldrig i Aftonbladet! Tycker någon det!

*

Bittrare och vackrare har aldrig det sörjande Svenska Folket uttryckt sin tröstlöshet än då en gammal boktryckare dog härom året. Mannen, som skref versstycken, hade med ovanlig klokhet och takt förstått att tillfredsställa både folkets och de kungligas poetiska behof. Han hade nämligen användt sin ungdom på det folkliga och nu ägnade han sin mannaålder åt det kungliga, hvarigenom han blef allas gunstling och kommendör af Nordstjärneorden. Den senare delen af hans verksamhet hade självskrifvit honom till odödligheten i Svenska akademien. Detta hindrade honom likväl icke att dö som van-

liga människor. Sorgen var gränslös. Och Svenska Folket ålades i Posttidningen att ha kungssorg. Han dog i januari och som Svenska akademien icke hade sammankomst förrän i december måste den olycklige, som på högtidsdagen skulle på Svenska Folkets vägnar begråta honom, hålla sorgen frisk i elfva månader. Det var mer än mänskligt begärdt. Den olycklige hade en den angenämaste sommar i en vacker trakt vid västkusten, han reste genom Europas intressantaste städer, och nya vyer öfver lifvet öppnade sig för honom. Sorgen som hängde öfver honom som ett hotande moln skingrades, och när han återvände om hösten frisk och rask hade han glömt bort alltihop. Men den 20 december nalkades hotande och nu refvos såren upp. När han steg i land vid Skeppsbron och gick hem öfver Stortorget, där han såg stora börssalens fönster, då vaknade minnet af den aflidne och sorgen kastade sig öfver honom med fördubblad kraft. Det lysande sällskapets handlingar bevara de dyra orden, hvilka ådagalägga en sådan sann och rörande uppriktighet i känslan för den aflidne, att Svenska Folket skyndade i Posttidningen gifva sorgtalaren en tacksamhetsadress för det härliga sätt på hvilket han gifvit luft åt dess gränslösa sorg, hvarpå författaren afgifver den blygsamma förklaring att: »talet är i hastighet på papperet kastadt. Kanhända har det därigenom vunnit i helgjutenhet hvad det förlorat i utförlighet och utarbetning.» Orden äro för dyrbara att icke vi skulle vilja pryda dessa sidor med desamma, och sorgtalarens stil så lättläst, klar och oöfverträffad, att vi icke frukta att trötta våra läsare.

»Det är med känslan af en stor, en oersättlig förlust som vi detta ögonblick här samlas. Denna känsla uppfyller så alla hjärtan, att jag ej ens behöfver nämna dess anledning. Låtom oss tala med

hvarandra om vår gemensamma sorg! Denna betraktelse må vara värdig den, åt hvilken den ägnas.»

Man hör huru snyftningarna afbryta de eljest så långa akademiska perioderna.

»Det hörer till sorgens väsende att ej vilja släppa sitt föremål. Själf vet hon ej af, att detta föremål förvandlar sig under hennes händer. Detta sker blott småningom, och är tidens verk; hvarför han ock gäller såsom den bästa tröstare. Detta är sant, ehuru i annan mening än den, hvari lättsinnigheten låter sig tröstas. Den verkliga sorgen, som lefver i sitt föremål, skjuter ifrån sig all den tröst, som kunde hämtas af glömskan. Denna sorg lefver af sitt eget minne. Men minnet, som är hennes smärta, blir tillika hennes tröst. Kännare af människohjärtat veta detta väl. De veta, huru motbjudande förströelsen (utrikes resor och vistelse på badort!) är för det sörjande hjärtat. De fördjupa sig tvärtom med detsamma i betraktelsen af det älskade föremålet. Sådant är det verkliga, det sanna (icke det hycklade!) deltagandet; och under dess milda inflytelse framgår ur sorgens egen natt det förklarade, det saliga minnet, som självt är en tröstens ängel. Vid stora allmänna förluster behöfver detta deltagande ej framkallas. (Hör!) Det kommer själfmant. Också är det vid sådana tillfällen som den sanna sorgen bäst visar hela sin förädlande förmåga.»

Talaren hade nämligen under de elfva månaderna glömt att karlen var utskrifven då han dog, att hans skrifter voro genom boktryckarens försorg bevarade åt eftervärlden och att således den aflidnes utslitna hydda var tämligen obehöflig här nere.

Emellertid skulle talaren enligt vanliga begrepp gått lös på ämnet efter en så grundlig inledning, men sorgen är djup och hans känslosträngar dallra:

»Vore dess föremål verkligen de förgängliga,

hvar funnes då tröst, om ej i glömskans och förströelsernas flod? Men det är ej så. Den sanna (!) sorgen är födslosmärtan af det evigas (den aflidne boktryckarens) uppgång i själen. Väl är den älskade vännen med tusen fibrer fästad vid det sörjande hjärtat, och alla dessa fibrer blöda, då sammanvarons ljufva lycka så plötsligt afbrytes; men egentligen aflägsnar sig blott föremålet för att träda framför oss, uppöfver oss i egenskap af en blid, ledande skyddsängel; och i den himmelska luft, hvari han höjer sig, framlyser först hans sanna ovanskliga natur. Det visar sig, att han nu först är och verkligen lefver sitt rätta lif, höjd öfver jordlifvets kvalm och töcken i evig eter, ren och ung; att allt hvad han på jorden verkat (skrifvit versstycken) nu framträder i sitt rätta ljus, nu lyser i sin sanna skepnad.»

Den olyckliges sorg var icke uttömd med detta, ty han var ledamot af ett okungligt poesisällskap, som fordrade att han två månader därefter skulle sörja den bortgångne om igen. Han kunde icke säga nej. Uppdraget var grannlaga; de häftigaste känslorna hade lagt sig, festtalets rus hade gått om och nu blef det annat af.

Om icke handlingarna voro tryckta, skulle man ha rätt att kalla mig en ljugare, men nu äro de tryckta och som realist håller jag mig till verkligheten, hvilken har mera anspråk än fantasien. Vår festtalare skildrar i poesisällskapet sin första bekantskap med den aflidne. Hör!

»Huru vi kommo till tals med hvarandra, minnes jag ej, men väl att vi snart befunno oss i den häftigaste dispyt. Det gick så då, som alltid sedermera. Vi ha aldrig samtalat utan att disputera, och då vi aldrig kommit öfverens (Hör!), torde däraf den slutsatsen också dragas, att vi i själfva verket aldrig förstått hvarandra (jämför ofvan: 'samvarons ljufva lycka', 'den älskade vännen', 'tusen fibrer'!).» Vidare!

»Jag erfor snart, att man med honom icke kunde föra något ordentligt resonemang. Han vek af och undan och återkom ständigt; och man visste lika litet gången af hans tankar som solstrålens väg genom löfven.»

»Egentligen upprepade han detsamma, fast med andra ord. — — — Vid hvarje försök till en ordentlig slutledning vände han sig åt sidan för att äta lingon bredvid vägen...»

Efter dessa graverande anmärkningar kastar festtalaren ett blomsterregn på ett par kvartsidor, rädd att ha sagt för mycket; därpå blir han modigare igen och skjuter vännen utan pardon i sank.

»Ett fattades honom... Föryngringsprocessen i historien var honom förborgad. Han hade intet öga därför, utan lefde på motsatsen emellan det nya och det gamla, hvarvid, i den mån han själf åldrades, det senare (d. v. s. det gamla) tycktes få öfverhanden.» (Och därför sörjdes han så djupt.)

Talaren skyndar att kasta en tunnsäck förgätmigej på hans grafkulle och slutar, glad att ha fått sagt e t t sant ord åtminstone.

Så där ramla våra ideal vid närmare påseende och vi behöfva i sanning icke rifva dem ner med våra oskära händer. Men om festtalaren trodde sig ha kommit ifrån saken med förgätmigejer, så har det vakande straffet efter båda vännernas död lagat så, att, under intrycket af personlighetspredikandet, åtskilliga egenhändiga bref af festtalaren kommit i ljuset, hvari han yttrar sin verkliga mening på ett ganska realistiskt sätt. Han skrifver nämligen till den sörjde då lefvande skalden, och tackar honom för det odödliga stycket konfirmanderna, sålunda:

»Jag tycker mycket om dem, isynnerhet den idylliska inklädningen, som är verkligen charmant. Jag hade blott önskat, att du slagit ihjäl den gamle prästen, sedan han läst välsignelsen, och låtit barnen

följa honom till grafven, så hade man ej blott ett didaktiskt utan ock ett poetiskt helt!»

Tänk så vanvördigt!

Men handlingarna (de förargliga handlingarna!) bevara ett annat bref från vår festtalare till några andra vänner, däri han beklagar sig, att den så djupt sörjde vännen utspridt förklenande rykten om honom och en hans utgifna skrift, hvilken han skickat till den begråtne bortgångne »jämte ett ganska vänskapligt bref, och att jag tills dato ej från honom haft ett enda ord, ehuru han, såsom jag vet, skrifvit därom till andra och skämtat däröfver!»

Hvari bestod då samvarons ljufva lycka, den älskade vännen, de tusen fibrerna?

— Humbug, sir? — Oh yes!

Förbannelse öfver festtalet och den offentliga lögnen!!

CLARIS MAJORUM EXEMPLIS ELLER ÄRFTLIGHETEN UTAN MORAL.

Det var ovanligt lifligt i den numera öfvergifna riddarhussalen. Tvenne skurfruar gingo omkring och torkade damm, gammalt adeligt damm, som legat kvar sedan 1865, då det skuddades af fötterna på de bifallstampande ädlingarna, höggrefligt damm, som gnuggades af det blå klädet, när rikets herrar vredo sig i ångest på bänkarna, friherrligt damm af det finaste uniformskläde; men där låg äfven ofrälse skrifvardamm luggadt af slitna svarta bonjourer, för att inte tala om det som låg på läktaren, ty dit hade inte fruarna kommit än.

Landtmarskalkens elfenbensstol stod tom; på bordet låg klubban och några upplagor af vapenboken; det såg ut som det varit auktion. Bakom stolen stod Gustaf Adolf (den 2:dre) och kastade tomma marmorblickar ut öfver den tomma salen ända uppåt Ehrenstrahls takmålning.

Men solen lyste in genom fasadfönstren och skänkte en förnyande glans åt sköldarna på norra sidan.

— Det var ena roliga tapeter, sade den yngre frun, som ännu icke hade sett mycket af lifvet.

— Å, kära barn, det är deras skyltar, svarade den äldre frun, som hade varit med om det gamla statsskicket.

— Å, Jessus, är det skyltar?

— Ja, det är vapenskyltar, vapen, förstår du?

— Vapen? Som de ha slåtts med?

— Nej, nej, för all del, sådana vapensköldar, som de gömma sig bakom då de slåss.

— Och de ska hänga här nu?

— Ja, de ska någonstans hänga; men det är från forntiden allt det här, så att det har man inte reda på.

En ung herre med svart sammetsmössa och ett färgschatull i handen hade inträdt och stannat på stora gången. Han kastade några vanvördiga blickar omkring väggarna, lade hufvudet bakut mellan skulderbladen, tittade uppåt takmålningen och ryckte på korsryggen såsom endast en artistelev kan rycka på axlarna, då han ser något underhaltigt.

Därpå gick han rakt mot fruarna och frågade hvar numero 806 hängde, adliga ätten numero 806.

Detta kunde fru Lundin upplysa om, så mycket mer som hon redan på morgonen ställt fram stora kronstegen framför numero 806. Saken var nämligen den att en plåtslagare hade trampat in taket, då han skulle reparera dygderna till sista riksdan, hvilket åter haft till följd att det regnat in på vinden och runnit ner genom trossbottnen samt sugit sig ner genom gipstaket och starkt angripit en vapensköld, hvilken just råkade bära den nämnda nummern. Hvarför just den bar den nummern, det berodde väl af slumpen, men fruarna trodde att det nog fanns någon som rådde öfver slumpen också. Det var en ful fläck i taket; den såg ut som ett träsk, men från träsket kröp en rödbrun orm nerför väggen; den hade kunnat störta sig ner på 805, 807, på hvilken som helst af femtio nummer, men den gick förbi dem, som om den hvita ängeln hade satt sitt tecken på dem, och den träffade sitt mål som en välriktad pil. Det var icke något ovanligt med det vapnet. Hjärt-

skölden var delad i tre silfverfält, på hvilka voro tre hundhufvuden i guld; den var icke krönt med hjälm eller krona, utan hade öfverst tre påfågelsfjädrar, på hvilka ögonen voro utförda med en ovanlig naturtrohet, så att de skådade omkring sig med vilda skelande blickar. Men nu hade ormen krupit in i fjäderbusken, dragit sitt smutsiga slem öfver ögonen, så att de sågo ut som grå starren, och den hade slingrat sig ner mellan löfverket och utgjutit sitt gröna etter, som den samlat uppe bland dygderna på koppartaket, öfver de tre silfverfälten, men hundhufvudena rådde den icke på, ty de voro af guld.

Emellertid hade den unge herrn klättrat upp på stegen med sitt schatull, och där satt han nu och sökte någon anledning att uppskjuta med sitt restaurationsarbete, hvilket icke just roade honom. Han tog upp en rotpipa ur västfickan och skulle slå eld, då han erinrade sig att han var på ett bättre ställe, hvarför han för artighetens skull slängde en fråga åt fruntimren.

— Får man röka här?

— Å, han skulle skämmas, svarade den äldre frun.

— Får man tugga då?

Frun ansåg sig icke behöfva svara härpå, men förklarade bestämdt, att han icke fick spotta på golfvet.

Den unge herrn afvaktade icke vidare order utan lade in en bit tobak och började hvissla på Norrköpings skarpskyttemarsch.

Detta var mer än en gammal väggskäkta kunde lida, som suttit hundra år i en bänk på referentläktaren. Hon hade visserligen hört mycket i världen, mycket förståndigt tal, mycket vrövel, och rätt mycket oväsen, men aldrig hade hon hört någon hvissla på det här stället. Hon hade tillbragt sin barndom i en grindstolpe, därpå slagit sig ner i

en kunglig sjuglasvagn, som kört fast i grindstolpen och slutligen följt med riksmarskalken (när han for upp med regalierna) till riddarhuset. Som hon icke kunde lägga af sina medfödda folkliga tycken, sökte hon sig upp på läktaren, där hon alltid kunde påräkna doften af våta kläder och skodon. Nu hade hon emellertid sofvit i fem år, hon och hennes nittionioåriga unga dotter, då de båda väcktes af det nya okända bullret. Yrvaken stötte hon dottern i sidan och bad henne stiga upp och se efter hvad som var på färde.

Denna återkom efter en utflykt upp på barriären med den underrättelsen, att det var en målargesäll (tänk om han hade hört det!), som höll på att stryka på en af plåtarna. Detta sista ordet uttalade hon med stort förakt, emedan skäktorna underkänna allt som icke är af trä. »Trä ska det vara!» Emellertid var den gamlas nyfikenhet väckt och hon beslöt att i sällskap med dottern anträda färden för att själf taga reda på saken. De togo ett kort farväl af referentbänken, vandrade utåt läktarens golf mellan små högar af torkad tobaksstjälk och uppnådde slutligen väggen. Därpå började en vandring öfver plåtarna, hvarvid den gamla icke kunde återhålla den anmärkningen, att man blir kall om fötterna af att gå på det dumma järnet. Den unga däremot måste då och då ge luft åt sin förvåning öfver alla de granna och underbara saker hon skådade. De vandrade genom skogar af ek; de stötte på troll och gripar och ormar och drakar; de vandrade öfver torn och fästen och städer, mellan stumpar af människor och djur, mellan kronor och spiror, stjärnor och solar. Slutligen uppnådde de taklisten. — »Håll i dig,» sa den gamla, »för nu bär det af ut på djupet. Vi ska ut till stora taflan där midt i taket, där ha vi lärft och oljefärg.»

Det var en vådlig färd. Än var det en spricka

i gipsen, än var det en spindel som lagt ut sina nät, än en förrädisk brygga af damm som rasade under fötterna. Deras lif sväfvade i fara och de voro flera gånger nära att få svindel och störta ner i djupet. Omsider kände de lukten af oljefärg; de voro framme. »Följ», sade den gamla. Och nu vandrade hon fram mellan moln och dygder ända tills hon kom fram till Sveas mantel. Där hade artisten lagt på ett halft skålpund karmin i ett briljant veck. I skydd af detsamma slogo de sig ner. Den gamla gnuggade sig i ögonen och spejade dit ner. — »Se åt hvad det är för nummer på plåten,» sade hon! — »Åttahundrasex,» sade dottern genast. Den gamla blef tankfull och stödde sin panna mot sjätte bakbenet. — »Tre hundhufvuden; tre påfågelsfjädrar! O, Solon, Solon!»

Nu var det den ungas tur att bli öfverfallen af nyfikenhet; och hon upphörde icke att bedja om en förklaring, förrän modern lofvade henne att berätta historien om 806, hvilken härmed följer såsom den i hast uppteckandes af en råtta, som satt på referentläktaren.

Väggskäktans berättelse om numro 806.

Hans Majestät konung Magnus Ladulås låg en natt öfver på Tiveden under norska kriget. Han kastade sig oroligt på sin bädd, ty han led af ett njurlidande, som han ådragit sig genom omåttligt begagnade af alicante. Det var ännu mörkt och han ville icke tända ljus. Han kände på sitt vattenur. Fyra! — Ännu två timmar till dager. Han steg upp, gjorde några böner, drack ett glas öl, och lade sig att fundera. Så låg han till dagningen och kastade sig i oroliga tankar på sin bädd. Om morgonen då läkaren inträdde fann han konungens tillstånd så betänkligt, att han måste ordinera något uppfriskande,

till exempel en afrättning eller en jakt. Som det icke fanns några bönder tillstädes och konungens folk icke kunde umbäras, beslöt man sig för en jakt. En lycklig händelse hade också fogat så att man fått spår på ett älgstånd ett stycke upp på Tiveden; men det fanns en omständighet som däremot hotade att tillintetgöra hela kuren: man hade inga hundar. Det var en ny olycka. Konungen, som ett ögonblick hämtat sig från sin nedslagenhet, blef nu utom sig och han föll gång på gång i vanmakt och hela lägret råkade i oro. Man utfäste stora belöningar åt den, som kunde skaffa en hund. En hund! ljöd det i skogen, men förgäfves.

Konungens tillstånd förvärrades.

En dof stillhet hvilade öfver lägret. Man fruktade det värsta och ingen vågade röra sig. Slutligen fram emot middagen, just då läkaren hade skakat på hufvudet, hördes ett skall uppifrån tjockaste skogen. Först några djupa tag, som af en bandhund, hvilken skäller för att det ska så vara, sedan ett lifligt stöfvarskall, som klingar likt ett jakthorn och betyder att han fått upp, och därpå ett ihållande gnäll, som om han låg med nosen i hälarna på en hare. Ett dånande hurrarop vältade fram mellan tältgatorna, och man väntade hvarje ögonblick få se, huru den flämtande jakthunden skulle skina fram i skogsbrynet. Men hvad fick man se? Generalfälttygmästarens borstare kom framlunkande mellan granstammarna vinslande och fägnande. Man skrattade först, men sedan blef man allvarsam. Konungen, som störtat upp från sin bädd, kom ut och blef vittne till scenen, men Måns borstare lät icke tiden gå förbi i onödan utan han öppnade genast sin mun och talade med mössan i handen:

— Ers Majestät, mina herrar! Med kännedom om befintligheten af den sjukdom, som behagat hemsöka Ers Majestäts höga njurar, och med kunskap

om det läkemedel, som föreslagits jämte den fullständiga frånvaro af detsamma, har jag tagit mig friheten erbjuda min ringa tjänst.

— Hvad kan du? frågade konungen förtörnad.

— Skälla, Ers Nåde!

— Det är bra! Kan du gå på älg?

— Nej, jag skäller inte på stora djur, de slå tillbaka. Men harar, hjärpar och andra smådjur, som jag rår på.

— Det är bra! Jag har visserligen aldrig skjutit hare för borstare, men det är nytt och det kan förströ mig. — Blås upp, hornblåsare, och sadla upp, stallmästare!

När middan kom hade konungen skjutit tre harar och han var mycket glad. Måns borstare blef framkallad för att mottaga belöningen.

— Vill du ha guld eller ära? Välj, ty du kan icke få båda!

— Ära, Ers Majestät!

— På knä, din hund!

Måns borstare föll på knä, fick tre slag på axeln af en pamp och han steg upp adelsman.

— Du skall föra tre hundhufvuden i din sköld till minne af dina utmärkta förtjänster, men i stället för hjälm skall du ha tre påfågelsfjädrar, ty din fåfänga var större än din snålhet. Du är fri, Måns Hund; gå ut, föröka dig och uppfyll jorden!

Nu var Måns adelsman! Nu skulle han köpa sig en rustning med sköld och svärd och åka i vagn. Men han hade intet guld. Han försökte på sin nyförvärfvade kredit anlägga en blanksmörjsfabrik, men han gick under i konkurrensen. Han genomgick alla förödmjukelsernas grader och återvände slutligen till sin förra plats såsom borstare hos generalfälttygmästaren. — Men nu var han gift och hade barn, små adelsbarn, som skulle uppfostras efter sitt stånd, och det var icke lätt. Sonen avance-

rade till sergeant, fick mästermans afsked, gifte sig och höll namnet vid lif.

Ätten utmärkte sig icke synnerligen under de följande hundra åren, men förhöll sig tyst och stilla. Det högsta någon kunde blifva var fanjunkare med löjtnants afsked. Den märkliga orsaken till adelskapets uppkomst var glömd, och familjen lefde som fattiga adelsmän. Men det var något som gnagde och gnagde. Äran fanns ju, men penningen saknades alltjämt, och ingen af ätten vågade numer slå sig på den föraktade köpenskapen; skölden måste hållas blank och familjen måste söka sin utkomst i statens tjänst. Ätten kunde icke urarta, ty den hade aldrig varit uppe, men den kunde icke heller stiga — af brist på pengar. Stamfaderns eminenta förmåga, som förvärfvat honom adelsskapet, hoppade öfver sex generationer tills den dök upp hos den bekanta Daniel Hund, hvilken af Johan III släpptes lös på Erik XIV, om hvilken Daniel skref sin krönika, och därmed blef den första krönikören i fäderneslandet. Som Johan var en tacksam natur, uteblef icke Daniels befordran. Med befordran kom guldet ändtligen, och snart syntes Hundska palatset resa sig invid Norrmalmstorg. Nu fördes ett lustigt lif; så lustigt, att när Daniel dog, arfvingarna måste gå ifrån alltihop. Gamla käringar sade: orätt fånget är lätt förgånget, men avisorna sade att Hund var en profet (emedan han angripit en kung) och de föranstaltade en insamling för släkten.

Här har jag en lucka i biografierna, men det vet jag att ätten framsläpade ett tynande lif ända till Karl XI. Då var det som släkten skulle slå ut i blom. Det fanns en son begåfvad med något mindre hufvud, men med mera fåfänga, med mindre känsla, men mera samvetslöshet än de andra barnen. Han sattes på kontor. Man vet icke så noga, men det uppgifves, att han på ett mindre lofligt sätt bidragit

till familjens (d. v. s. sitt) underhåll, hvarefter han måst anträda en hastig resa till Nya Sverige.

Nya Sverige i Amerika var icke som nu en aktningsvärd mönsterstat af idel hederliga och i alla afseenden utmärkta medborgare, till hvilka Europa blickade upp med afund och beundran. Nya Sverige var likasom hela Amerika den tiden en soplår för Europa, dit allt slödder samlades. Som emellertid vår vän hade förstört respengarna i en hamn, måste han förrätta vissa mindre sysslor ombord för att kunna få komma med, hvilket gaf honom anledning att vid framkomsten låta trycka visitkort, där han titulerade sig Löjtnant i K. Majestäts Flotta. Det där K. Majestät gjorde ett väldigt intryck på amerikanarna, och löjtnanten skulle ha stigit högt som ämbetsman, om han kunnat hålla mun, men det var just hvad han icke kunde. Efter några års vistelse i det dyra landet greps han af en djup hemlängtan, hvilken tillsammans med några polismän gjorde, att han snart befann sig som lättmatros på en hemgående brigg.

Hemkommen till Stockholm fann han sig litet främmande. Många af hans jämnåriga hade genom arbete, försakelser och redbarhet förskaffat sig en ställning, ja de funnos som voro berömda män. Detta alstrade hos honom ett djupt missnöje, icke med det bestående, ty detta ägde ju alltid en möjlighet att kunna skaffa honom det bra, utan med vissa personer, som hade det bättre än han. Samtidigt med detta missnöje och flera uteblifna måltider, märktes hos honom ett oanadt intresse för litteraturen, helst den sort som går in på mycket korta rader och betalas per fot. Vår vän befann sig snart inne med alla fyra i den under Karl XI så lifligt blomstrande tidningslitteraturen. När han emellertid snart nog uttömt sina ämnen, det vill säga sina gamla vänner, blefvo hans artiklar sällsyntare och måltiderna mera oregelbundna; den

grymma fattigdomen tog honom i hårda famntag och snart befann han sig inom lås och bom på gäldstugan. Men nöden är uppfinningsrik och (vi måste nu efter han är utfattig upphöra att kalla honom vår vän) vår man kände sig danad att göra det sjuttonde århundradets största uppfinning: Resebrefven. Från Rådstuguhäktet utgingo snart de allra härligaste reseskildringar från Tunis och Konstantinopel och från krigsteatern fingo känsliga tidningsläsare de mest uppskakande skildringar från »En svensk adelsman», hvars personliga mod framlyste på hvarje rad och där generalernas (somliges likväl) göranden och låtanden underkastades en sträng granskning, men särskildt märker man en författarens synnerliga förkärlek för allt som rörde sjöväsendet, och i sina granskningar af förslagen till flottans omorganisation röjde han en förvånande sakkännedom i detaljen; han kunde yttra sig om kabelklys och rundbultar, nämna hvarenda repstump vid namn och visste huru många kannor tjära åtgingo till att lappsalfva en storstångsbardun, hvilka sakupplysningar naturligtvis voro af oberäknelig nytta för sjöförsvaret. Tack vare sin uppfinning befann sig vår man snart på fri fot; med friheten återkom modet och med modet öfvermodet.

Åtskilliga nyheter hade emellertid visat sig inom hufvudstadens samhällslif; man hade fått en fabrik och man hade fått ett bolag, i hvilket de kungliga hade aktier. Tvenne sådana patriotiska företag kunde icke äga bestånd utan att allmänheten, som var företagens förläggare, skulle erhålla regelbundna underrättelser om de båda inrättningarnas ställning, styrelsens önskningar och beslut, framtida afsikter och mera dylikt. För sådana goda ändamåls vinnande ansågs ett tidningsblad vara det mest passande medel. Till redaktör söktes en person, som genom sin opartiska ställning till alla affärsförhållanden kunde inse,

att den franska karduansfabriken var den enda berättigade, och att det italienska glasbolaget var det enda behöfliga för Sverige; dessutom skulle tidningschefen vara en man med hård panna, som kunde tillbakaslå alla orättfärdiga angrepp från afundsmännen (konkurrenterna), men tillika äga insikt i alla ämnen, som intresserade allmänheten, såsom poemböcker, teaterpjäser, oljefärgstaflor m. m., så att tidningen icke fick utseende af ett affärscirkulär. Mannen behöfde icke letas med lykta. Vår vän, ty så våga vi åter kalla honom, sedan han upphört att vara fattig och står i begrepp att blifva mäktig, vår vän var genast funnen, och den ännu icke erkända ärftlighetsteorien hade vunnit ett nytt bevis för sin riktighet: Agathon Hund, af den adliga ätten Hund af Hutlösa, skulle nu med en rad af glänsande bedrifter häfda det fäderneärfda ryktet och gifva en ny glans åt det illa medfarna namnet. Och bättre val kunde aldrig de patriotiska aktieägarna ha gjort. Aldrig behöfde de frukta att hos sin redaktör törna på några hårdnackade meningar i saker och ting, ty alla hans politiska, sociala, kyrkliga och ekonomiska åsikter kunde sammanfattas i den enda kärnpunkten, hvilken gaf hela hans offentliga karaktär dess egendomliga prägel och som han formulerade så här: »människan måste dricka vin till middan.»

Instruktionen som bolagen gifvit vår vän var lika så kort, men icke mindre uttrycksfull och innefattades i två ord: »stick'en!» och »tout beau!» Redaktörens intelligens skulle afgöra hvem och när det ena eller andra gällde och icke förblanda de båda.

Tidningen erhöll i dopet det egendomliga namnet Farao, hvilket skulle innebära en erinran om dess strängt monarkiska tendenser och dess vördnad för det sekelgamla bepröfvade, men den enfaldigare delen af allmänheten som icke kände de egyptiska Faraonernas förträffliga tillvaro menade snart, med

nyförvärfvade insikter i saken, att namnet Farao var upptaget efter ett bekant dobbel, i hvilket man företrädesvis spelade falskt.

En grym ironi af det allsmäktiga ödet ställde så till, att redaktionsbyrån inhystes i för detta Hundska palatset vid Norrmalmstorg, hvilket för länge sedan gått under klubban och nu var inredt till handelsbodar af alla slag. Här i bottenvåningen, där fordom den lysande ättens banketter tillagats, satt nu vännen Agathon som en mäktig herre, och dömde öfver människors väl och ve, och när han stundom tittade upp till första våningen, där riddarsalen var uthyrd till möbelmagasin, kände han en tagg i hjärtat, men när folket såg det Hundska sandstensvapnet, som fått sitta kvar öfver portalen, då råkade de ut för samma misstag som skurfrun och trodde att det var Faraos skylt.

Amerikafärden hade mellertid gifvit Agathon sådana djupa republikanska intryck att på de områden där han var fri, nämligen pjäsernas, poemens och taflornas, han snart föll för frestelsen att lägga åsido de monarkiska begreppen och upptaga några af de nya, men för att icke skada saken tog han upp några idéer från en gammal västerländsk s. k. republik, nämligen det aristokratiska Venedig, i hvars författning han råkat beundra den ovärderliga och bekanta institution som kallades Lejongapet. Öfversatt på sextonhundratalets svenska blef detta ett hemligt officiellt tillkännagifvande, att allmänheten mot en ringa afgift af fem daler silfvermynt kunde få trycka obevisade anklagelser mot sina ovänner. Företaget vann en lysande ekonomisk succès, och Agathon blef näst kungen den mest fruktade storman i hela hufvudstaden.

Ve den som försummade att hälsa på honom! Ve den som klagade under käppslängarna! Han skref lofsånger till enväldet, till kyrkotukten i 1686 års

kyrkolag, han anställde kättarförföljelser och tryckte af predikningar, han lofsjöng reduktionen, som gjorde andra adelsmän lika fattiga som han; bönderna hatade han, emedan de hade fasta bostäder och kunde, det vill säga måste, betala skatt, han hade en gång det förslaget att bönderna skulle afskaffas och hemmanen drifvas med skvaltkvarnar och vattenhjul, ty hemmanen voro till för skattens skull och icke för böndernas, och det var han som bevisade att de icke ägde sin jord, då de icke ägde räntan (d. v. s. skatten) och han höll strängt på de adliga privilegierna.

En sådan väldig kämpe hade aldrig storherrarna haft förr, och fastän de skämdes för bekantskapen, så underläto de icke att gifva honom en vänlig nick, när han stod med hatten i hand på rännstenskanten och bestänktes af deras framrullande vagnar, hvilket icke hindrade att de spottade för sig genom andra vagnsfönstret, som man gör då en katt springer öfver vägen.

När han om aftnarna inträdde på Bollhuskällaren, försummade ingen af de stackars aktörerna att genast stiga upp och erbjuda honom en plats, ty han hade deras välfärd i sin hand. På sextonhundratalet hade man nämligen en sådan respekt för hvad som skrefs i en tidning, att den skådespelare, som omnämndes ofördelaktigt, genast blef uppsagd, och man såg då ofta mången familjefar på detta sätt beröfvad sitt och sin familjs bröd, gråtande anhålla af en tidningsredaktör om nåd för sina små, hvilken nåd bestod i att få slippa ovett nästa gång.

Men när han välplägad och mätt steg upp från de fattigas bord och man såg hans värja försvinna genom dörren, då haglade förbannelser som eldregn och mången daggert drogs då halfvägs ur skidan för att sedan helt beskedligt krypa ner igen, och hade icke duellplakatet funnits, skulle icke vår vän hafva länge drifvit sitt vackra handtverk.

Men nu svällde han af välmåga och hans tunna kinder skeno af belåtenhet; några sade visserligen att han sålt sin själ, men andra menade att den var köpt.

*

Här gjorde skäktan en paus och försjönk i grubblerier. Artisten, som tillbragt sin tid med att spänna om hängslena och göra heraldiska studier, lagade sig nu i ordning att utföra sitt restaurationsarbete. Med en blick öfverfor han de gyllene fälten, spottade (tänk: spottade) på rostfläcken, tog fram sin näsduk och började gnida. Förgäfves!

— Tag hit en skurtrasa, ropade han åt en af fruarna. Och såpa!

Han erhöll efter några parlamentariska försök det begärda. Men alla hans ansträngningar voro förgäfves.

— Det här måste förgyllas! mumlade han, slog igen sitt färgschatull och steg ner.

*

— Nå, hur gick det med vår vän, frågade den unga skäktan, som ville ha slut på historien.

— Fabriken störtade, bolaget sprack, och vår för detta vän nedsjönk i elände.

— Ja, men hans sköld hänger kvar i minnenas tempel?

— Adelskapet är ärftligt som brottet!

— Men straffet då?

— Det kommer!

— Claris majorum exemplis? Genom förfädernas lysande föredömen? Hva?

— Nej, inte den vägen!

EN NATIONELL BILDNINGS-ANSTALT.

Klockan slår elfva i nationalteaterns kansli. Några unga skådespelare, som skola på repetition måste gå, efter att hafva väntat en timme på nationaldirektören för Kongliga Majestäts hofkapell och teatrar.

Strax därpå infinner sig sekreteraren, hvilken icke hunnit anlända förut, emedan han tjänstgjort i civilstatens pensionsinrättning. Efter att ha förklarat för vaktmästaren, att direktionen icke träffas förr än klockan 2, slår han sig ner vid sitt skrifbord och börjar författa en ledande artikel till hoftidningen. Ämnet som direktionen gifvit honom att skrifva öfver hette:

En nationell bildningsanstalt. Och han skref:

»Det är icke första gången helgerånande händer sträckts mot den nationella bildningens tempelgårdar och Gustaf III:s skapelse.» Pennan stannade. Han hade icke dåligt hufvud och det föll hans hjärna in att tänka på egen hand under det pennan gick. Och hjärnan tänkte: Gustaf III:s skapelse! Hvilket motiv! Det fanns svensk teater 200 år innan Gustaf III inkallade tyska kompositörer. Gustaf III:s skapelse! Är det ett helgerån att sträcka sina händer mot något, därför att det är Gustaf III:s skapelse? Enväldet på mened, brännvinsfloden, garcons bleus, frasmakeriets införande i det offentliga, samvetslösa krigståg voro också Gustaf III:s

skapelser, och 1809 års män, som buro händer på dessa, hafva icke ansetts som helgerånare. Detta är således en fras! Så tänkte hjärnan, men pennan strök icke ut frasen, utan fortsatte på egen hand.

»Hundra år hafva förgått sedan dessa portar öppnades och nu vill man stänga dem för alltid! Är det sant? Vi tro det icke! Vi hoppas och tro af innersta hjärta att när det kommer därhän, att templet skall slopas, så skola alla som en man samla sig däromkring och ropa: rör ej vid helgedomen! Den kunglige skaparens ande sväfvar ännu öfver vattnet och uttalar sitt varde ljus! Och helgerånarna skola betänka sig två gånger, innan de rycka en sten ur den kungliga minnesvården!»

Pennan stannade igen! »Låt mig tänka», sade hjärnan!

»Det är så dags,» sade pennan! Men hjärnan tänkte. »Kungliga skaparen? Kungliga minnesvården? Det var för mycket kungligt, ty det var ju om den nationella bildingen vi skulle tala! Och för öfrigt, bönderna erkänna tillsvidare blott en skapare!» Men det var nu skrifvet! Pennan tog in mera bläck och började ånyo kasta upp.

»Vi klaga öfver brist på en inhemsk dramatisk litteratur? Hvad skola vi sedan klaga, då en nationalteater (han skref först kunglig, men strök ut det) icke vidare tager de späda plantorna i sitt hägn såsom den hittills gjort och hvarförutom vi icke skulle ägt ett enda namn i vår fosterländska dramatik!»

— Nu ljög du, sade hjärnan. Messenius, Gyllenborg, Hallman, Bellman, Kexell, Envallson, Björn, Börjeson, Blanche, Jolin, Hedberg hade aldrig blifvit spelade på en kunglig scen förr än de redan voro stora på andra scener. Är det alltså Gustaf III:s, Kellgrens och Leopolds operatexter, med och utan musik, som räknas utgöra den nationella dramatiken?

Nu anlände nationens dramatiska smakråd från

lotsstyrelsen, där han var kanslist, och medförde en pjäs, som han genast ville ha uppförd. Lotsfördelningschefens fru hade nämligen dramatiserat en novell ur den franska modejournalen Le Printemps, och smakrådet hade retucherat den och kallat den Hertiginnan. Det fanns en förträfflig roll för »hertigen» och sex klänningar för hertiginnan. Allting talade för pjäsens framgång och sekreteraren hade för sin del ingenting att invända. Nationalkassören, hvilken just nu kom ifrån arméförvaltningen och tillhörde teaterdirektionen såsom »kännare» hördes nu i frågan, och han bedyrade efter att ha läst titeln och rollförteckningen, att pjäsen skulle gå tjugufem gånger. Lofvade sitt förord. Småningom anlände från Kammarkollegium nationalkamrern för kungliga teatern, hvilken hade till göra att öfvervaka nationalsekreteraren, vidare från riksbankens kassakontor nationalintendenten öfver Sveriges dramatiska litteratur. Flere kommo icke före klockan half tre, då Hertiginnan var antagen till spelning, rollerna utdelade och direktören anlände från landshöfdingämbetet. Nu blef det färm expedition, ty direktören skulle klockan fyra vara i riksmarskalksämbetet.

Först läste han ledaren till hoftidningen, ändrade uttrycken kunglig till nationell. Därpå antog han Hertiginnan till spelning.

Nationalintendenten för Sveriges dramatiska litteratur anmälde nu, att han hade planen färdig till det lifbeväringsstycke, som regeringen beställt, hvarpå direktören bad få höra den i största korthet. Innehållet är följande: Löjtnant Axel älskar en flicka, som icke har några pengar, han beslutar att skjuta sig, men då kommer en vän och öppnar utsikterna till befordran, om han går med i sällskapet lifbeväringens vänner. Axel inställer skjutningen. Men en bonde, som icke tror på lifbeväringen, motarbetar densamma, så att den uteblir. I tredje akten

bryter kriget ut. Stora rysstjut upphäfvas. Svenskarna bli slagna, emedan de icke ha någon lifbeväring, och bonden nerskälles. Emellertid ha Axels kamrater blifvit uppbrända på en loge och Axel blir befordrad till kapten, hvarefter bonden nerskälles ett tag till och Axel blir gift. Ridån faller under ett ideligt skällande på bönder och med en uppmaning till publiken att ingå i sällskapet lifbeväringens vänner hvars årsafgift är fem kronor om året. Stycket antogs genast till spelning för sitt fosterländska syftes skull, men får icke ges förrän efter riksdagens slut.

Nationalkassören aflämnar två nya stycken, som hans svägerska öfversatt, och smakrådet godkänner dem.

Nationalkamreraren erinrar nu, att ett kålfat med svenska original ligga ohämtade. Direktören frågar smakrådet, om han läst dem och då denne med ja besvarat frågan, befalles vaktmästaren bära upp kålfatet på vinden. Hvarför svenska original förvaras i kålfatet har ännu icke någon fått reda på.

Därpå börjar mottagningen. Sekreteraren sätter sig vid dörren i yttre rummet och vet hvilka han skall släppa in. De andra underrättas att direktören har så mycket att göra, att det vore bäst, att komma igen om fredag. Denna underrättelse meddelas regelbundet alla dramatiska författare, som icke tillhöra nationalteaterns kansli, alla debutanter och för öfrigt alla sujetter som hafva under 2,000 kronors lön.

Markisinnan släppes in först, ty hennes ärende är viktigast.

— Första akten lilafärgad atlasklänning med sex alnars släp.

— Åtta om jag får be; hertiginnans var sju alnar i Cocotte eller Kokett!

— Låt gå för åtta då. Ni äro så bråkiga, mina damer. Fem omgångar crepiner och sju cykloner

af half cottillon; två rader knappar i ryggen af stalaktit...

— Tre rader om jag får be; prinsessan hade två rader i Monsieur Jean.

— Tre rader knappar af stalaktit. Andra akten: polonäs af grön bombast med gallerie à la Dauphine; sju bröstremsor af kalmuk med förnicklade häktor och espagnoler af koprolit. Tredje akten: laxgul robe med strecktecknade snedslag och volanger à la concorde; passementerie prune.

— Omöjligt! Tredje aktens sortie kan jag icke göra utan tunique charivari — — —

— Det måste gå! Kammarrätten har gjort anmärkning på damernas klänningar —

— Ph! Kammarrätten! Hvad har konsten med kammarrätten att göra? Eller anser direktören, att man kan säga den slutrepliken i passementerie russe?

— Hur är repliken? Jag minns inte!

— »Min far! Ni öfverger ert barn därför, att det älskar en man, som blott har 6,000 francs i räntor! O min Gud, detta öfverlefver jag aldrig!»

— Nå, hvarför kan det inte gå an?

— Förstår inte direktören, att man skall säga detta på sina knän och då måste klänningen räcka till...

— Jag förstår! Konsten framför allt! — Fjärde och femte akten får mamsell skaffa sig själf!

— Själf! Omöjligt! Vet direktören hvad den andra klänningen kostade, som jag hade i Cocotte?

— Nej! Men den var charmant!

— En hel månads lön!

— Hm! — Hvad lefde mamsell på den månaden?

— Hm! — På besparingar.

— Fortsätt då med besparingar, så behöfva vi inte bli skrubbade af kammarrätten! — Förlåt, men jag har inte tid längre!

— Ett enda ord!

— Jag har inte tid! — Regissören får komma in!

— Ett enda ord: mamsell Rose har gått och sagt...

— Tyst, jag vill inte höra ert förbannade skvaller. Ut!

Regissören kommer in. — Hertigen har rapporterat sig sjuk från Lysekil, Anatole vill icke spela emot herr Pettersson, grefvinnan kan icke komma förr än första oktober.

— Jaså, hertigen vill spela sjuk och bli mottagen med blommor som vanligt; och grefvinnan på samma sätt, fast hon vill ha transparang. Hur skall man nu få en repertoar —

— Vi ha ju En kopp te, De båda döfve, och Han är inte svartsjuk.

— Det har herrn rätt i! Sätt opp dem. — Adjö!

Direktören ringer på kamreraren:

— Är det många väntande där ute?

— Det är alldeles öfverfullt.

— Bär då in min öfverrock och hatt.

Befallningen åtlydes.

— Nu måste jag gå!

Kamreraren går före och bryter väg som en snöplog och med ett iltågs fart passerar direktören de yttre rummen, där väntande rusat upp och stå bugande på ömse sidor, och är snart ute i farstun, innan någon hunnit antasta honom.

*

Riksdagsmannen Håkan Olsson hade efter några goda år lyckats spara en smula pengar; han hade länge hyst ett djupt behof efter bildning, men tiden hade icke räckt till för anskaffande af sådant, som egentligen icke tycktes göra människorna bättre,

men hufvudsakligen högfärdiga, efter hvad han kunde döma af sina bildade kamrater i kammaren.

Han hade under diskussionen om teateranslaget fått ögonen öppna för en nationell bildningsanstalt, som under namn af Kungliga teatern var alla stockholmares stolthet och förtjusning. Det skulle enligt några herrars påstående vara den bästa och billigaste anstalt för erhållandet af nationell bildning, och dess verkningar voro omätliga, hvarjämte det vore en skamfläck för nationen, om den icke ville betala dess årliga skulder.

Herr Olsson hade visserligen besökt många andra teatrar och haft både nöje och uppbyggelse, men egentligen bildad hade han aldrig känt sig. I sällskap med en mängd unga kontorister hade han tvärtom känt sig mycket obildad, då de oupphörligt ansatt honom med frågor om han sett mamsell Rose som Cocotte eller herr Anatole som Monsieur Jean, och han till sin blygd måste svara nej. Med de förbättrade konjunkturerna och efter de upplysningar han fått af de bildade kontoristerna, greps han af ett djupt behof efter nationell bildning, och han beslöt att dela med sig däraf äfven åt sin hustru och dotter.

Han köpte sig alltså biljetter till lilla nationalteatern och afvaktade under spänd väntan hurusom den nationella bildningen skulle slå ner på honom och hans familj och göra dem till upplysta fosterlandsvänner. Man spelar Monsieur Jean, komedi i tre akter, från franska originalet, öfversatt af Cassasko (signatur för smakrådet). Ridån går upp öfver en ändlös brysselmatta besatt med kanapéer och en spis med pendyl.

Kammarjungfrun inkommer i en sidenklänning, tittar i en rosenröd biljett och säger någonting som man inte kan höra. Herr Anatole inträder genom en annan dörr och kysser henne öfver axeln. Herr Anatole är klädd i kanelrör med guldknapp, pince-

nez och cigarrettmaskin samt en ofantlig urkedja. Hans skjorta är urringad »ända ner till nyckelpiporna» som Håkan Olsson uttryckte sig när han kom hem. Anatole gör en cigarrett och talar någonting med kammarjungfrun. Då inträder markisinnan, ger en vink åt kammarjungfrun, som genast förstår och därför aflägsnar sig. De bli ensamma.

— Min herre!

— Fru markisinna!

Anatole lägger undan cigarrettmaskinen och tar kanelröret.

— Hvad är det som förskaffar mig den äran af ett så tidigt besök?

Anatole piskar sina byxor med röret.

— Jag vet inte, uppriktigt sagdt, fru markisinna hvad som berättigar er att göra en sådan fråga.

— Er frånvaro skulle berättiga er att fråga mig hvarför er närvaro icke gör mig berättigad att fråga er!

(»Hvilken dialog: charmangt!» Svag applåd! —)

Anatole går en diagonal öfver brysselmattan, sätter på sin pincenez, piskar en soffa med röret och säger med ryggen vänd mot markisinnan:

— Därför att jag älskar er.

Markisinnan vänder honom ryggen och snurrar släpet omkring sina fötter; därpå vänder hon omkring hufvudet under det kroppen förblir orörlig, lägger ansiktet på ryggen med hakan rätt öfver ryggraden och säger med ett sphinxartadt leende:

— Det är vackert väder i dag.

Anatole utbrister i ett konvulsiviskt skratt och tar fram cigarrettmaskinen igen. Markisinnan lindar upp släpet och går; hon stannar midt på mattan och öppnar munnen såsom hon ämnade säga någonting, men hon säger ingenting utan går.

En skallande applåd inkallar henne strax igen för att mottaga publikens hyllning. Hertigen, som

stått bakom dörren för att göra sin första höstentré efter Lysekils-sjukan, skummar af raseri. Han låter scenen stå ett ögonblick för att lufta den från markisinnans applåder och han låter Anatole också stå där förtviflad. Nu när det blifvit dödstyst och när en svag hviskning, »nu kommer han» börjar höras, då inträder hertigen, långsamt, apropå, likgiltigt. Han ser verkligen ut som om han varit sjuk, men icke i Lysekil utan i Venedig, hans ansikte uttrycker ett outsägligt lidande, som om han tillbragt en vinter i en brandvak.

En dånande applåd hälsar honom; men han hör den icke till en början, hans ögon blicka in i det outsägliga. Slutligen vaknar han upp, ser sig öfverraskad omkring: »Hvad betyder detta?» Något sådant hade han aldrig väntat sig. Ett svagt igenkänningsleende sväfvar öfver hans bleka läppar, han blir rörd, går ned till sufflörluckan och bugar sig med handen på hjärtat.

Bullret lägger sig och Anatole, som lidit helvetets kval, förgäfves sökande att afbryta applåderna, hugger nu in med repliken:

— Jean! Är det verkligen du, min gamle hederlige vän! Hvilken lycklig slump har fört oss tillsammans!

Jean omfamnar Anatole under djup rörelse och kallar honom sin gamle gosse. Anatole finner att han ser olycklig ut, ber honom sätta sig och berätta.

Jean sätter sig och nedsjunker ända till axlarna i en fåtölj; Anatole bjuder honom en cigarrett som han vänligt afböjer, hvarpå han börjar berätta. Håkan Olsson slumrar in och vaknar lagom för att höra slutet. Jean är ruinerad, så att han endast har 6,000 francs i räntor och vet icke mer hvad han skall göra i lifvet, som beröfvat honom alla hans illusioner.

Anatole uppmanar honom att söka en ministerpost i Neapel, men Jean är för stolt att arbeta.

— Och nu tänker du skjuta dig, säger Anatole.

— Jag skulle anse det som en helig plikt mot den släkt, hvars namn jag har äran att bära, men jag kan det icke numera, ty — — — jag — — — älskar. (Han stiger upp och ställer sig vid spisen).

— Älskar du? Och hvem?

— Markisinnan de Carambole.

— Markisinnan de Carambole?

Anatole flyger upp och trampar mattan med sina blanklädersstöflar.

Jean låter hufvudet sjunka ner mellan nyckelbenen, lyfter på vänstra framfoten, slår ett svagt slag i mattan och hviskar ett knappt hörbart:

— Tja!

Därpå märker han Anatoles rörelse, han hifvar långsamt upp hufvudet igen på axlarna, rullar ögonen mellan båda avantscenerna och utbrister:

— Hvad går åt dig? Du är så upprörd?

— Ingenting! Ingenting! Ett anfall af svindel; det är snart öfver!

Jean springer fram, fattar Anatole i axlarna, ser honom midt i ögonen och skriker:

— Du älskar markisinnan!

Anatole slingrar sig ur hans armar, hopsamlar cigarrettmaskin, rör och hatt, ställer sig på språng i dörrspringan och skriker:

— Jag älskar henne!

Men Jean, som märkt argan list och vill förekomma Anatoles applådsortie, slår sig baklänges på mattan, så att han kommer med hufvudet mot en resår.

Ridån faller. Jean ropas in och får en blombukett, men Anatole vågar icke gå in.

I andra akten är hela nationalteaterns elevskola och dramatiska sujetter under 200 kronors lön sam-

lade kring en kolossal biljard hos markisinnan. Under serveringen af te och champagne utspinner sig följande spirituella dialog:

— Guerre!
— Carambolage!
— Pott!
— Markör!
— Kö!
— Milieu!
— Tascha'n!
— Cinque!
— Huit!
— Dix.

Detta är inledningsscenen till den stora craque som nu skulle äga rum. Elevskolan aflägsnas och markisinnan kommer in åtföljd af Jean.

— Jag är skyldig er en bekännelse, fru markisinna.

— Ni är icke skyldig mig något.
— Jag älskar er!
— Än sedan?
— Ni älskar Anatole!
— Än sedan?
— Jag är ruinerad!
— Än sedan!
— Jag kommer att skjuta honom!
— Nej, det kommer ni icke!
— Och hvarför icke?
— Därför att ni älskar mig!

Markisinnan har dragit sig ner mot vänstra avantscenen. Hon kastar med vänstra vaden sitt släp ut i kulissen, faller på knä och knäpper ihop händerna.

— Ni dödar honom icke, när jag ber er; icke sant?

— Jag dödar honom!

Jean började nu backa uppåt spisen och markisinnan kryper framåt på knäna under följande dialog:

— Nej!

— Jo!

— Nej!

— Jo!

— Nej!

— Jo!

Nu har man gått för fullt ända upp och nu måste man vända. Jean lägger släpet i position med sin vänstra fot och backar ner åt vänstra avantscenen under det markisinnan kryper efter honom; det är en högst spännande scen, ty man väntar hvarje ögonblick att få se klänningslifvet brista och skilja sig från kjolen, men det går lyckligt och väl, tills Jean störtar ut genom dörren. Då upphäfver markisinnan ett indiantjut och kryper omkring bord och stolar, tills hon utmattad kastar sig framstupa och med klacken känner efter om släpet ligger rätt ut.

Anatole rusar in.

— Hvar är den eländige!

Markisinnan hämtar sig från sin förargelse, att hon icke fick någon applåd och svarar skarpt:

— Det vet jag inte!

— Ni ljuger, cocotte! Han var nyss här! Ha, jag ser att ni döljer något för mig och jag svär på att ni har hans bref i er barm! Tag hit!

— Jag har intet bref!

— Tag hit!

Anatole rifver upp hennes klänningslif och får fatt i brefvet.

— Ha, eländiga!

Men markisinnan störtar sig öfver honom och återtager brefvet. Nu börjar en mycket spännande scen. Anatole störtar sig öfver markisinnan, slår henne baklänges på en soffa och sätter sitt knä på hennes bröst. Markisinnan sparkar honom i magen,

under kväfda ångestrop, och smyger brefvet i munnen. Anatole tar en pappersknif och bryter upp munnen. Markisinnan biter honom i fingrarna och spottar honom i ansiktet. Anatole slår henne i ansiktet och kallar henne cochonne. Markisinnan förklarar, att hon sväljt brefvet, hvarpå Anatole rullar en cigarrett och går. Ridå!

Inropningar!

Håkan Olsson är mycket förtjust, men förebär ett hastigt illamående och aflägsnar sig efter att ha lämnat sina fruntimmer tillstånd att fullborda sin nationella bildning på egen hand tills spektaklet är slut.

Han går ner på källaren och råkar några andra riksdagsmän, hvilka äro bjudna på supé af framstående artister från nationalteatern. Håkan Olsson är också bjuden, ty alla riksdagsmän äro afhållna af nationalaktörerna. Han går därför upp efter spektaklets slut och hemförlofvar fruntimren, sedan han fått underrättelse om, att de voro öfverlyckliga och att öfversättaren blifvit inropad två gånger.

På du Nord var en liten men bedöfvande supé arrangerad och både Jean och Anatole voro värdar. Håkan Olsson, som redligt betalat sin biljett, förstod icke att man skulle tacka nationalaktörerna för att de varit så goda och tjänstgjort. Detta syntes alls icke inverka på dessas lynnen, ty de voro i en särdeles upplifvad sinnesstämning. Jean gick genast på Olsson och tog honom i famnen:

— Nå, var farbror nöjd med oss i afton? Jean hade nämligen aldrig sett en bonde utom i kungliga nationaldivertissement och trodde därför att de kallades farbror allesammans.

— Jo, jag var mycket nöjd med min afton, och jag ser nu att man kan lära ett och annat på spektaklet som man inte vet förut.

— Nå, se där! Farbror erkänner då att det är ett bildande nöje?

— Ja, jag må säga att jag aldrig känt mig så bildad som i kväll och det här nationalspektaklet är en välsignad sak. Det är sanning det.

— Han uttrycker sig litet dumt, hviskade Anatole, men han är pålitlig.

— Hvad hette han, frågade Håkan Olsson, han som hade ikull frun på soffan?

Anatole blef häpen.

— Det var jag som spelade Anatole, sade han förnärmad.

— Hå, var det aktörn? Aktörn var en huggare att spela.

— Hade inte riksdagsman någon affisch? frågade Jean.

— Nej, si, jag begagnar aldrig någon affisch, för jag går på teatern för att se på pjäsen och inte på aktörerna.

— Inte på aktriserna heller? inföll Anatole spetsigt.

— Nej, inte det heller. Jag vill alltid tänka på hvem de föreställa och inte på hvem de äro.

— Kretin! hviskade Jean, och Anatole biföll.

Efter supén höll Jean ett glänsande tal fullt af Gustaf III:s skapelser, helgedomar, rånare och skamfläckar.

Håkan Olsson svarade:

— Han älskade icke att gå på operan, ty han förstod icke utländska språk (Bravo!), han ville icke rösta två öre till nationaloperan, ty någon sådan fanns inte, och den utländska kunde ges af samma musikanter utan att de voro nationalmusikanter (Bravo!), men dramatiskan, den ville han rösta för. Han, som förde ett stilla, tillbakadraget lif i landsorten och aldrig kunde få tillfälle att umgås med de förnäma, han hade så mycket att lära af att se en pjäs på

nationalspektaklet, ty han fick därigenom se och erfara, huru de förnäma hade det och huru de tänkte sig lifvet. Teatern är en bildningsanstalt, mina herrar, den är ett vapen, som är ganska farligt och bör därför icke lämnas i händerna på obildadt folk; därför bör staten ta hand om saken och noga öfvervaka, att icke vapnet vändes mot regeringen. Mina herrar, ni ha trakterat så grundligt i kväll, så att jag tror jag sagt min mening något otydligt, men i alla fall var den välment! Hvad Gustaf III:s skapelse beträffar, så tror jag icke den är något hinder för att vi bära hand på operan, som slukar allt hvad dramatiskan förtjänar (Bravo!), ty vi ha burit händer förut på en Gustaf III:s skapelse.

— Hvad då för en?

— Gustaf IV Adolf! (Applåder) och för det tror jag inte vi satt några skamfläckar på oss! Skål, mina herrar!

Hurrarop! Håkan Olsson hissas och bäres i en stol.

— Han är inte så dum som han låter, sade Jean.

— Han har räfven bakom örat, sade Anatole, då de bröto upp.

SÅ GÅR DET TILL!

Det är snart sexton år sedan gasen tändes en afton på Operakällaren och det är ändå som det skulle ha varit i går. Toddygubbarna hade brutit upp klockan sju, tröttnande på att vänta Posttidningen som aldrig ville komma ut denna kväll. Första akten höll på att gå däruppe; det är tyst i källarsalen; det är för tidigt att äta och för sent att dricka toddy; en och annan ung man, blek om näsan, som kanske nu först lyckas anskaffa hvad han borde ha midt på dagen, försöker i det längsta göra troligt att han äter kväll klockan sju. Första akten har gått; det gläntar och glappar i dörrarna, disken belägras, atmosfären doftar öl och brännvin och cigarrett-tobak. Ingen Posttidning! Det ringer och belägringen upphäfves; luften lättar igen och gaslågorna susa.

En ung man, som är äldre än han ser ut, träder in med ljudlös gång, aftager sin rock med en resignerad min som om han afklädde den gamla människan, skjuter af sina lädergaloscher som om han afskuddade sig allt jordens eländiga stoft, frågar med en andehviskning den hälsande öfverkyparen om Posttidningen har kommit, erhåller ett ödmjukt nej, ber om ett glas malaga och sätter sig vid ett bord midt på golfvet i stora salen, där han kommer i bästa belysning, ty han vet att alla resande och en mängd unga stockholmare gå in på Operakällaren för att se på porträtt. Han sitter en stund ensam tyst, ordnar sitt

Lamartineshår, för sin malaga till läpparna som om han tömde den bittraste kalk och försjunker i inre åskådningar. Då kommer som en kurir öfverkyparen fram och lämnar en våt Posttidning. Vår idealist, ty han har redan röjt sig för vår skarpa blick, kan icke hejda en rörelse af otålighet, men en otålighet som genast lägger sig. Han fattar den hopvikna tidningen, låter den långsamt utveckla sig till sitt fulla folioformat; läser på den gamla kära titeln; låter den skumma blicken öfverfara alla patentkungörelserna såsom varande alltför materialistiska, går med likgiltighet förbi domarna, som af ängsliga hjärtan väntats i så många, långa månader; han ilar förbi dessa upprörande tillkännagifvanden om olyckliga som måst gå ifrån hus och hem för att betala sina skulder, stannar ett ögonblick mysande vid bekantgörandet af rättade misstag inom äktenskapet. Hvad rör honom allt detta lifvets elände eller som han kallar smuts, honom, som lefver i en annan, högre värld? Han har kommit öfver första sidan och befinner sig vid vändpunkten, ty det är på andra sidan det står, där upp i nordvästra hörnet.

Han vänder, vänder ut och in på bladet. Nu behöfver man icke längre spela, ty man måste ju börja längst upp på första spalten, där det ödesdigra ordet U t n ä m n d e står.

I hvilken helvetisk kombination hade de små blytyperna råkat! Huru kunde de verka som ett galvaniskt batteri! Hans ansikte utsträcktes på längden, hans händer veko ihop arket och förvandlade det till en liten aflång oktav, han lyfte sig från stolen och ville stiga upp, men han blef sittande, tömde sin malaga och bad om en viskytoddy (han hade nämligen afgifvit ett nykterhetslöfte att aldrig begagna konjak).

En häftig sorg öfver människornas ondska hade bemäktigat sig hans känsliga själ; krossade förhopp-

ningar, mörka tvifvel på sin kallelse som skald, tanken på föräldrarnas sorg, vännernas hån, detta sista kanske mest, gjorde honom djupt olycklig. Han kände en viss demokratisk känsla vakna i sitt aristokratiska sinne och han längtade efter att få tala vid en tidningsskrifvare.

Andra akten är slut. Strömmen är starkare än förra gången, och nu stiger ropet på Posttidningen lika högt som på punsch.

Skalden mottager uppvaktningar och skyndar att meddela nyheten själf, för att slippa få den i näsan. Nyheten sprids: Svenska akademien har kompletterat sig med ett nytt val. På hvem?

Ja: hvem är han? Hvad har han gjort? hagla man och man emellan, ty man har ännu icke upphört att förvånas öfver akademiska val.

— Hvad har han gjort? (hvilket ju skulle vara viktigast). Ja, det vet ingen. Hade han öfversatt något? var den första och naturligaste frågan. Nej! Hade han skrifvit något själf? den andra frågan. Nej! Någon vill minnas att han hållit en föreläsning i arabiska för Stockholms damer; andra tro att han skrifvit en tidskriftsartikel, andra vilja minnas, att han hållit ett tal på vers någonstans.

— Hvem är han? Somliga mena, han är Lundensare, andra minnas honom som Uppsaliensare. Slutligen upplyser skalden, att han var promotionskamrat med akademiens beskyddare. Haha! Det är en af de många promotionskamraterna från de löftesrika, oförgätliga dagarna! Då förstå vi! En tidningsskrifvare bifogar den dyrbara uppgiften, att han är släkt med direktörens fru. Då vet man hvem han är: en släkting! Men i en grupp af brednäbbade unge män vet man förut hvem han är.

— Ett schamangt val! Våvan kuvatov! — Våran! Där ha vi det! Våran kurator!

Skalden anmodar en lifvakt af tidningsskrifvare

att slå sig ned vid hans bord! Nu kan man äta kväll utan att kompromettera sig.

Valet öfverklagas nästa dag i ett par Stockholmstidningar med vanlig kraft och verkan, men i en annan hälsas det med jubel af hela »Svenska Folket».

*

Närmaste åtgärd efter ett inval i Svenska akademien är att föremålet afritas och biograferas i Illustrerad Tidning. Det är nu för sent att protestera, mannen tillhör ohjälpligt våra store.

Aldrig hade Kungliga Bibliotekets tjänstemän haft så mycket bråk med en kanonisering som med denna, och därvid bidrogo flera omständigheter. Han hade verkligen hållit en föreläsning, men den var inte tryckt (därför att den varit tryckt förut i en tysk lärobok). Med mycket besvär fick man reda på tidskriftsartikeln, men den kunde icke vidröras, emedan den var ett pekorale som vunnit en viss ryktbarhet.

Återstod att leta upp verserna vid det obekanta tillfället, som någon erinrade sig verkligen ha sett. Hela personalen sökte i två timmar, men utan resultat. Man hittade visserligen i dess ställe ett poem »Till Emma på hennes fjortonde födelsedag» och det lades af att ha i nödfall. Någon öfversättning hade han som vi veta aldrig verkställt.

Det var om en tisdag och biografien skulle vara färdig på torsdagen för att kunna komma ut på lördagen, porträttet var redan under den förflutna natten ritadt på trä.

Man fick således öfvergå till biografien. I hufvudsaklig egenskap af »släkting», fick man taga af släktingens biografi, så mycket man kunde få in, men föremålets blef mycket mager. Hans födelseår, studentår, promotionsår, pappa och mamma, det var allt.

— Om ändå den d—n vore adelsman, så kunde man slå upp honom i Anrep, anmärkte en genealog. Men han var tyvärr född af borgerlig släkt.

Den olycklige biografen sökte göra en landskapsbeskrifning öfver den provins, där vår store var född, för att kunna påvisa de inflytanden natur och klimat haft på hans utveckling, men landskapet var så fult, att det icke kunde ha varit en rimlig om ock aflägsen orsak till hans vackra vers till Emma på hennes fjortonde födelsedag.

Nöden var stor, men hjälpen närmare än det kunde väntas. En vaktmästare, som ordnade inkommande tidningar och råkade vara född i samma provins som vår store, hade med en förlåtlig fosterlandskärlek råkat fästa sig vid innehållet i de blad, som utgingo från den store landsmannens hemort. Han hade där läst en märkvärdig recension, skrifven af den nye akademikern, och hade fäst sig särskildt vid det lifliga språket, som genomandades af en lokalpatriotisk hänförelse och frapperade med några nyuppfunna okvädinsord, som man sällan får se i tryck.

Det var ett fynd! Vår store hade uppträdt på banan som tronens och altarets försvarare. Hvad behöfdes mera! Han hade visserligen uppträdt anonymt såsom hund utan halsband, och skulle därför kunnat saklöst gripas och öfverlämnas till rackarn, men vaktmästaren svor på, att det var den store, och visste hvarför han fick gå lös.

En groda lär kunna blåsa upp sig tills hon spricker, men en biografi kan blåsas upp och håller. Som biografen hade starka anledningar att icke trycka om den ståtliga recensionen, är det min skyldighet att göra det.

Saken var den: ett demokratiskt manifest var utgifvet, vi minnas det kanske ännu. Släktingen, som troligen befann sig inkognito i den hundhop där käppen gick fram, fick första rappet och uppgaf ett

tjut. Författaren inskickade ett kort genmäle till provinstidningen af följande lydelse:

»Herr Redaktör. En anonym bedömare i Eder aktade tidning, som på flera ställen kallar sig Vi, har behagat hedra mitt demokratiska manifest med smädelser. Som jag icke kan veta hvem som döljer sig under det mångtydiga Vi, och fruktar att jag möjligen kunde i mitt svaromål ofrivilligt träffa en hög person som är fridlyst, anser jag mig för tillfället svarslös.»

»Författaren till Ett Demokratiskt manifest.»

Detta, kan man tro det, intogs verkligen i tidningen, men naturligtvis med följande reservation, hållet i den vanliga värdiga tonen:

»Såsom opartiske hafva vi icke velat neka den usle författaren till skandalskriften Ett Demokratiskt manifest att intaga hans smutsiga genmäle. Läsaren kan af detsamma döma om hans skrifsätt! En författare som begagnar ett sådant busspråk är och förblir en fähund. Den bildade allmänheten må döma emellan oss.»

Denna reservation mottogs med jubel ner i provinsen och ansågs vara det »kvickaste» som var skrifvet där på tjugufem år, och det ville säga mycket!

Denna reservation var äfven närmaste anledningen till det oförklarliga valet och till att skalden drack två viskytoddar på Operakällaren.

*

Den stora dagen nalkades. Det hade varit skarpskyttebal om natten på Stora Börssalen och man hade skurat och vädrat. Den bekanta estraden var

uppbyggd; vaktmästaren borstade de blåklädda fåtöljerna.

Hvilka rika minnen för den gamle tjänaren; hvilka stora snillen hade icke dessa fyra smala stolsben burit; här var icke som på riddarhuset (där han också hade en liten syssla) där man föddes till sina numrerade platser, här gällde endast förtjänsten. Icke var han mycket beläst i Svenska litteraturhistorien, den gamle, och att komma ihåg alla, det stod inte till. Men nog visste han i hvilken stol Carl Michael Bellman suttit, ja han kunde visa, hur det var en hvit fläck efter den pudrade peruken; nog hade han reda på Lidners nummer och Thorilds; och han minns som om det varit i går när Törnrosens bok (han kunde aldrig minnas namnet) höll sitt inträdestal, och gamle biskop Wieselgren och Arvid August Afzelius. Det var andra tider det! Och Stagnelius, Nicander, Crusenstolpe, Blanche, Dahlgren (komministern), Jolin, Braun, Hierta som han tagit i hand. Och allas älskling Elias Sehlstedt som var invald, men dog innan han fick hålla sitt inträdestal. Det var bra synd!

Men den här nya! Den här nya! Han måste till sin skam erkänna, att han aldrig hört talas om honom! Visst hade han sett ett och annat besynnerligt fall, men det här var alldeles obegripligt. Han tog de sista borsttagen på hans stol och ställde den på dess plats.

Därpå ref han upp fyra skålpund stearinljus (Liljeholmens femmor), satte ljusen i stakarna, ett per man, tände dem och släckte dem. Aderton glas vatten ifylldes, placerades; aderton sockerbitar, en per man, lades i vattenglasen. Kronan tändes, lampetterna tändes. Dörrarna öppnas. In störtar: Stockholms Gymnasii-ungdom, Lycei-ungdom, Nya Elementarskolans ungdom, med hemliga hopp om mention honorable strålande ur de unga anletena! Därpå

studenten, som vunnit andra priset vid kappskrifningen på vers, och magistern, som tagit andra priset för öfversättning. Nu komma två hundra släktingar till pristagarna, och fem hundra systrar till aspiranterna på mention; sedan ett hundra tagare af andra priset, en rörande samling af gamla och unga, hvilka besätta hedersplatserna nedanför kungliga läktarn. Stolta minnen från flydda dagar, då deras namn gingo ut genom ryktets basuner kring land och rike, då de trycktes i anhörigas armar och mottogo glädjetårar på sina svarta frackar. Och nu! —

Nu komma de resande, som från aflägsna landsändar vilja bevittna det stora skådespelet, för att ha något att berätta vid de stundande julkalasen.

Vi intaga själfva den anspråkslösa ståplatsen vid dörren bland tidningsreferenterna bakom en resande familj och gymnasieungdomen, sedan de höga ledamöterna intagit sina anspråksfulla platser.

Direktören bugar sig för kungliga logen (hvilken är tom för aftonen), hembär nationens tacksamhet till kungliga huset för att det varit ett godt år, varnar svenskarna för att taga föredömen af alla de nationer, som under årets lopp uttryckt missnöje med sin ställning, erinrar om Gustaf III:s förtjänster om fäderneslandet (Sverige, icke Holstein-Gottorp!) då han stiftade Svenska akademien, begråter sedan i sväfvande ordalag den aflidne, hvars plats nu skall intagas af den nyinvalde, hvilken får en vink, att hans tur är att berömma den afgångne.

Den nyinvalde har ett kinkigt uppdrag. Den aflidne började nämligen sin bana såsom rättrogen, men vacklade på slutet och blef till sist rent ut sagdt — röd. Men ordets makt öfver tanken är stor och man ljuger bra i den retoriska stilen. Och han ljög! Gud hvad han ljög!

Direktören svarade och sade: att den nyinvalde var en blygsam man, att han icke kom bärande på

en börda af lysande förtjänster, utan kom med ödmjukhet och därför, därför hade han sin plats bland de aderton (ödmjuka tjänarna!)

Men han (direktören) visste att uppskatta förtjänsten där den fanns, och det var hans plikt att erinra om, att den nyinvalde var en mäktig herre öfver språket (busspråket), att han i sin blygsamhet (?) dolt sig under anonymitetens slöja och med fälldt visir som de gamla riddarna brutit lans mot de så kallade folkvännernas (fähundarnas) inbillade försvarare, och att han därvid visat sig vara en stilist af första rangen.

Därpå skreds till prisutdelningen. Studenten Pettersson hade (efter alnslånga omsvep) erhållit andra priset för en diktcykel på alkaiskt versslag kallad: Ömma toner, hvilket gaf direktören en osökt anledning att utgjuta ett kvarliggande lager af gammal fras med ett öfvervägande antal skiljetecken, som han icke kunnat afyttra i Posttidningen. »Här fanns ungdomlighet och ursprunglighet, här fanns en friskhet, hvilken, sällsynt nog, redan, trots skaldens ungdom, var förenad med en hög konstnärlighet, det skapande snillets trenne grundförmögenheter, den poetiska känslan, den poetiska fantasien och den poetiska reflexionen — hvilken sistnämnda icke är att förväxla med den spekulerande (på en fåtölj spekulerande) reflexionen — företedde sig i en fängslande harmoni, där dock känslan snarare vore liflig och eldig än allvarlig och djup, och där, för öfrigt, denna faktor långt mindre än den bjärta fantasien och den kloka, klara konstnärsreflexionen ådrog sig uppmärksamhet, ty skaldens fantasi, hänvänd åt den yttre verkligheten, visade sig särdeles stark i den poetiska åskådningen af den omgifvande världen, och med säkerhet och dristighet insög den inverkningarna utifrån, omsatte dem till fasta, klara bilder, igenkännliga för alla, och koncentrerade dem

så, att det tillfälliga självvilligt underordnade sig under de bestämningar, hvilka företrädesvis borde ådraga sig uppmärksamheten, ty innehåll och form täckte hvarandra i de flesta fall fullständigt...

— Det var en hund att vara lärd, anmärkte den resande pappan och torkade svettpärlorna från sin arma panna, som hållit på att explodera under ansträngningar att fatta.

För att bevisa sin sats ansåg direktören riktigt att uppläsa ett prof af studenten Petterssons skaldestycken Ömma toner. Stycket hade följande lydelse:

I Perugias domkyrka:

Allvarsskimrande fönster, ljusinväfda
släppa skymningsdagrar i tempelkor,
takets hvalf, spetsbågade, pelarhäfda
simma ut i strimmor af guldstoftsflor.
Hjälmbuskbärande sköldar, på väggen hängda,
mana forntidssignande minnen opp.
Och ornatkringsirade, krumbågsvängda
biktstoln manar helig det sorgbeträngda
hjärtat till förnyelsehelgadt hopp.

— Gud så sött, anmärkte de femtio systrarna. Offret leddes fram, halsarna sträcktes, guldet öfverlämnades med en sträng förmaning, att han aldrig skulle öfvergifva idealen, det vill säga kärleken till de kungliga, tron på Svenska akademien, hoppet om en syssla i statens tjänst och vördnaden för generaldirektörer och vederlikar samt kommendörer till och med af Vasaorden.

Magister Haberdass framkallas; — han har gifvit en öfversättning af den grekiska skalden Hippopotamos, som lefde i fjärde århundradet före Kristus.

Direktören (som lefvat på öfversättningsarbete i 25 år och blifvit framropad på hofteatern för en charmant öfversättning af fru Birch-Pfeiffers Katzenjammer) uppmuntrar öfversättaren med, att det är

mycket svårare att öfversätta väl än att skrifva själf, fastän den obildade allmänheten icke kan förmås att tro det. Vi hafva nyss haft ett exempel på en svensk öfversättning af Victor Hugo som öfverträffade det franska originalet både i uttryckets korrekthet och stilens skönhet, hvilket författaren själf, som är mycket hemma i svenska språket, varit den förste att erkänna. Magister Haberdass kunde således med fulla skäl anse sig mottaga sångarens lön då akademien lämnade honom sitt guld. Den svenska litteraturen vore för öfrigt så fattig, att hvarje öfversättning från främmande språk vore en ny landvinning.

Af de 2,538 prisskrifter som inlämnats kunde endast 500 belönas med mention honorable. (Skolungdomen rör på sig.) Ibland dessa voro icke så många öfver medelmåttan, men en utmärkte sig, icke så mycket för det nya i uppfinningen som icke mer för det storslagna i valet af ämne och för den pietet, hvarmed detsamma blifvit i detalj behandladt. Hvad stilen beträffar röjde den drag af bildningsgåfva och delvis en sant romersk anda. Ämnet var: Äreminne öfver friherre Clas Fleming. Ett enda prof vore tillräckligt.

(En gymnasist i andra ringen fattar krampaktigt sin systers hand.) Direktören läser:

»Friherre Clas Fleming är den fjärde af sin ätt, åt hvilken svenska regenter anförtrott landtmarskalksstafven; ingen har burit den under viktigare omständigheter, ingen lyckligare, hvarför ock konung Karl XIII, som redan strax efter sin kröning 1809 nämnt friherre Fleming till kommendör af Nordstjärneorden, nu lät på riddarhuset till honom öfverlämna Serafimerordenstecknet med ett nådigt handbref, hvari han yttrar sig ej på värdigare sätt kunna uttrycka sin tillgifvenhet och sin erkänsla (direktören som icke ser något slut på punkten, dricker litet

sockervatten och fortsätter vid dåligt humör), sin erkänsla för de utmärkta tjänster friherre Fleming konungen och riket bevisat, än då han, på en dag, som återkallar minnet af förflutna år — det var konungens sextiotredje födelsedag — och lärer högre skatta de personers hjärtan, hvilkas tänkesätt under alla skiftande icke varit vacklande (det börjar tryta luft i lungorna) nu meddelar honom den högsta ridderliga prydnad, en svensk konung kan utdela.»

(Direktören har sneglat på sidan bredvid; han tror sig upptäcka några kortare satser och han ger sig återigen ut på villande haf!)

»Efter riksdagen förordnades friherre Fleming till ledamot af konungs statsråd och deltog i rådslagen öfver rikets viktigaste angelägenheter, så väl (för tusan det var inte punkter, det var komma!) i de följande åtta åren af konung Karl XIII:s regering, som i sex år, det vill säga, så länge hans hälsa tillät, under vår nu regerande allernådigste konung, (bugning för läktarn), hvilken vid sin kröning 1818 i de mest ärofulla uttryck meddelade friherre Fleming hvad i hans ätt redan en gång funnits och slocknat; (Gudskelof ett semikolon! Litet sockervatten, ty läpparna torka och dofva rosslingar höras från röstbanden) hvartill dels förut hade kommit, dels sedermera kommo andra höga värdigheter, såsom förordnandet att förestå riksmarskalksämbetet, första gången 1813, upphöjelsen till en af rikets herrar följande året, (sockervattnet är slut, han kastar en drunknandes blickar på grannens glas) utnämnandet till öfverste skattmästare vid kunglig majestäts orden 1816, till ordenskansler 1818, till verklig riksmarskalk 1824 (land! land! han ser en punkt i horisonten) och samma år till president i konglig majestäts (katarren är här: han hviskar med slocknande stämma det följande) och rikets kammarrätt, utan att därvid nämna de många utomordentliga uppdrag (herre för-

barma dig!), som varit hans excellens grefve Fleming meddelade, eller de särskilda plikter, som han haft att uppfylla — — — genom sin höga plats — — — vid hofvet (djup nedslagenhet och början de blånad om läpparna) och sitt förtroende — — — inom kungliga — — — — — huset — — — — — som, (han kommaterar själf numera) gjorde, honom, närmare delaktig, i, alla, dess, både, glada, och, sorgliga, (han ger en mördande blick åt elementarläroverken och framstönar sista ordet) skiften!» (»Det är bestämdt den längsta punkt i Sverige», hviskade landtbrukaren).

Här var naturligtvis ingenting att tillägga, men inom sig förbannar han alla äreminnen, historisk stil, romare, greker och skolpojkar, och förklarar sammankomsten upplöst.

INNEHÅLL.